

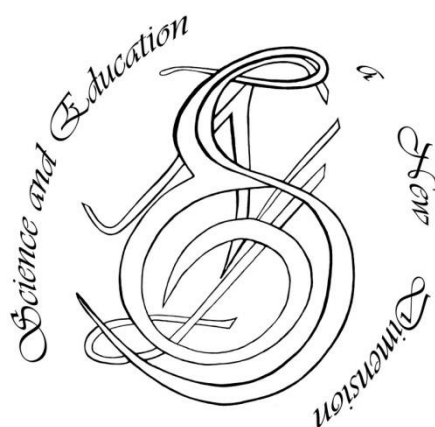

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY

Филология

p-ISSN 2308-5258

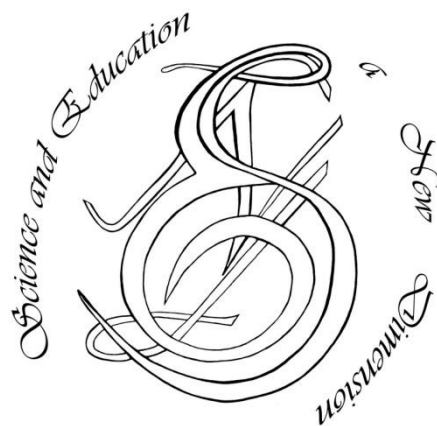
e-ISSN 2308-1996

VI(50), Issue 167, 2018 June

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50>

Philology

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odesa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Perekhrest Alexander, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Sokuriaynska Liudmyla, Doctor of sociological science. Prof. Head of Department of Sociology. V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vasil Milloushev, Doctor of Science in Pedagogy, professor of Department of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and co-authors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts, each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

THE JOURNAL IS LISTED AND INDEXED IN:

INDEX COPERNICUS: ICV 2014: 70.95; ICV 2015: 80.87; ICV 2016: 73.35

GOOGLE SCHOLAR

CROSSREF (DOI prefix:10.31174)

ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY

UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK

SCRIBD

ACADEMIA.EDU

Content

Лінгвістичний аналіз економічної термінології в індонезійській мові <i>О. А. Буровська</i>	7
Термін “реконструкція” в когнітивно-лінгвокомпаративно-дискурсивному розумінні <i>О. О. Чершава</i>	11
Жанрова палітра християнського релігійного дискурсу <i>М. І. Федішин</i>	16
Гендерная метафора в английских “бытовых” анекдотах <i>С. К. Гаспарян, А. Т. Князян</i>	20
Structural vs. cognitive poetics: Approaches to the study of poetic syntax <i>I. E. Grachova, A. V. Mosiichuk</i>	23
Роль перформативів та імперативів у реалізації мовленнєвого жанру дозволу <i>Л. М. Матусевич</i>	27
Прагмастилістична дієвість фразеологічної одиниці в індивідуально-авторській картині світу <i>О. В. Мігорян, Н. Д. Негрич</i>	30
Концептуальна метафора в англomовному молодіжному романі-антиутопії Джеймса Дешнера “The Maze Runner” <i>Х. Т. Павлюк</i>	34
Комунікативні тактики вираження захоплення й обурення в латиномовному трактаті Петрарки “De viris illustribus” <i>С. М. Петрова</i>	38
Пространственность как основа национальной идентичности народа чероки в творчестве Дианы Гланси <i>О. Г. Шостак</i>	42
Комунікативно-прагматичні виміри повтору в англomовному художньому тексті <i>А. О. Томусяк</i>	45
Синхронна прагматична багатозначність питальних речень фразеологізованої структури (на матеріалі сучасної англійської мови) <i>Т. О. Вакуленко</i>	49
Семіотичні та лінгвістичні особливості побудови системи персоніфікації досвіду клієнта (Secret Service System) <i>О. В. Василюк</i>	53
“Науково-технічний прогрес” в українських художніх перекладах періоду 1920-30-х років (на матеріалі скорочених перекладів-переказів Е.Збарської) <i>Н. В. Васильєва</i>	56

Лінгвістичний аналіз економічної термінології в індонезійській мові

О. А. Буровська

Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Corresponding author. E-mail: burovaska@oleksandra@gmail.com

Paper received 07.06.18; Accepted for publication 17.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-01>

Анотація. У зв'язку з активним економічним розвитком Індонезії розвивається й індонезійська економічна фахова мова. У даній науковій статті розглядається економічний текст як лінгвістична проблема, аналізується використання та смислове наповнення економічних понять та термінів індонезійської мови. Актуальність роботи полягає в активному економічному розвитку Індонезії та зміцненні економічних зв'язків з Україною. Враховуючи це, необхідно дослідити дану галузь, щоб краще розуміти термінологію даної країни та особливості її використання в економічному аспекті.

Ключові слова: ознаки тексту, економічний текст, лінгвістика тексту, економічний термін.

Актуальність роботи визначена рядом необхідних чинників. Передусім актуальність зумовлена розгортанням стійкого інтересу дослідників до вивчення сучасної індонезійської мови. Також проблематика підсилюється необхідністю системного аналізу економічної термінології, яка все частіше зустрічається у сучасній індонезійській мові.

Проблемами термінології глибоко займалися такі видатні лінгвісти як Н.В.Артикуца, А.С.Д'яков, Т.Р.Кияк, Р.В.Іваницький, В.М.Крижанівська, З.Б.Куделько, В.М.Овчаренко, Т.І.Панько, Є.О.Побач, Л.О.Симоненко, Е.Ф.Скороходько, Ф.А.Циткіна та інші.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у дослідженні типів текстів індонезійської економічної фахової мови та їх термінологічну насиченість; розглянути економічний текст як лінгвістичну проблему.

Перш за все слід визначити поняття тексту в лінгвістиці. Загальноприйнятим у лінгвістиці є наступне визначення тексту: «Текст – це реально висловлене (написане) речення або сукупність речень, що може служити матеріалом для спостереження фактів цієї мови» [5].

Традиційно в лінгвістиці терміном «текст» позначають не тільки записаний, зафіксований так чи інакше текст, але і будь-кимось створений «мовленнєвий твір» будь-якої тривалості – від однослівних реплік до цілого оповідання, поеми або книги [9].

Тексти є предметом дослідження не тільки лінгвістики, але й інших наук – літературознавства і семіотики; психології, історії, юриспруденції, теології.

Лінгвістика тексту – напрям лінгвістичних досліджень, об'єктом яких є правила побудови зв'язного тексту і його смислові категорії. Вона займається з'ясуванням глибинних смислів, які містяться в певному тексті. При цьому врахування принципу використання мовних одиниць (включаючи і невикористання певних категорій чи окремих способів їх вираження) допомагає визначити подеколи приховані від літературознавчого або стилістичного аналізу смислові лінії і підтеми. Говорячи про статус тексту, розглядають його письмовий і усний характер. Деякі лінгвісти вважають, що текст може бути лише письмовий. Так, на думку І. Р. Гальперіна, «Текст – це витвір мовленнєвого процесу, що відзначається завершеністю, об'є-

ктивованій у вигляді письмового документа, літературно опрацьований відповідно до типу документа, витвір, який складається із заголовка і ряду особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, і має певну цілеспрямованість і прагматичну визначеність» [7]. Але зараз все більше мовознавців схиляються до широкого розуміння тексту, вибираючи як об'єкт дослідження не тільки письмові, але й усні тексти.

Дослідження тексту починається з визначення його основних категорій, які виражають властивості й ознаки тексту.

Найістотнішими текстовими ознаками є:

1. Цілісність;
2. Зв'язність;
3. Структурна організованість;
4. Завершеність [2]

Цілісність не співвідноситься безпосередньо з лінгвістичними категоріями й одиницями і має психолінгвістичну природу. Це категорія, що зв'язує текст в єдине ціле, створює передумови для формування його як розумового утворення.

З іншого боку, поряд з цілісністю, текст характеризується зв'язністю, що виявляється на його лінійному рівні. Зв'язність – є категорією логічного плану, яка дотримується логічних правил. Ця категорія чітко виявляється в письмових чи підготовлених текстах. В усному мовленні логічна зв'язність дозволяє створити текст, оптимальний для усного сприйняття.

Економічний текст – це текст про господарську діяльність суспільства та сукупність відносин, які складаються в системі виробництва. Він може бути написаний в офіційно-діловому стилі, який використовується при написанні документів, в публіцистичному у вигляді статті в журналі чи газеті. Незалежно від того, в якому стилі написаний текст, він обов'язково насичений економічними термінами. В публіцистичному стилі терміни можуть пояснюватися для читачів, які не обізнані в цій сфері, для полегшення розуміння сенсу статті. Офіційно-діловий стиль розрахований на спеціалістів, які розуміють складні економічні терміни.

Як відомо, головною особливістю перекладу економічних текстів є точність передачі інформації. Переклад економічних текстів вимагає від перекладача не лише відмінного знання мови, а й наявності спеці-

альних знань економічної теорії і розуміння особливостей спеціальної термінології. Економічна наука, як і будь-яка інша, має свої власні терміни. Термін – це емоційно-нейтральне слово (словосполучення), яке передає назву точно визначеного поняття, що відноситься до тієї чи іншої галузі науки і техніки, або що означає специфічні об'єкти і поняття, якими оперують фахівці певної галузі науки [6]. Термінологічна лексика дозволяє найбільш точно викладати зміст даного предмета і забезпечує правильне розуміння вихідного матеріалу. На відміну від загальноживаних слів, терміни свідомо вводяться в науковий та практичний обіг.

При перекладі термінологічної лексики економічних текстів виникають труднощі в підборі точної відповідності, що є необхідною умовою адекватного перекладу, оскільки найменша помилка може призвести до спотворення сенсу вихідного перекладного матеріалу.

Економічні тексти мають цілий ряд специфічних лексико-граматичних особливостей, до яких повною мірою можна віднести наступні:

1. Наявність великої кількості економічної лексики, представленої економічними термінами;

2. Наявність скорочень і аббревіатур, більшість з яких використовуються тільки в економічних текстах і документах (повідомленнях, рішеннях, звітах). У зв'язку з цим слід зазначити, що при перекладі більшості аббревіатур, перекладачеві необхідно консультуватися зі словниками, довідниками або пошуковими системами з метою розуміння значення даних скорочень [8].

Економічна мова рясніє спеціальними термінами вузького значення. Завдяки тексту на економічну тематику ми зможемо прослідкувати насиченість статті економічними термінами в індонезійській мові.

На прикладі економічної статті «*Paket Kebijakan Ekonomi XI: Meningkatkan Daya Saing Nasional Dalam Pertarungan Ekonomi Global*» (Комплекс заходів в області економічної політики держави номер XI: підвищення національної конкурентоспроможності у глобальній економічній боротьбі) [1], ми виділили економічні терміни, які присутні в тексті та переклали їх українською мовою. Терміни, характерні для економічного тексту, зустрічаються в кожному реченні, деякі повторюються.

У цій статті строго дотриманий офіційно-діловий стиль, відсутні скорочення та розмовна лексика. Наведені лише факти. Загалом, стаття написана для людей непрофесіоналів у сфері економіки, зміст можна зрозуміти, навіть до кінця не розуміючи переклад терміну. Але безпосередньо для перекладу статті необхідно користуватися словником для більш точної передачі інформації на іншу мову.

Одними з головних цілей перекладу економічних текстів є передача інформації на лексичному, граматичному, стилістичному рівнях, а також передача прагматичної функції тексту. Для досягнення цієї мети філологу потрібно виконати різноманітні перекладацькі трансформації.

У статті «*Paket Kebijakan Ekonomi XI: Meningkatkan Daya Saing Nasional Dalam Pertarungan Ekonomi*

Global» в кожному реченні присутні щонайменше один термін чи поняття:

Pemerintahan Presiden Joko Widodo terus berusaha mempercepat laju roda perekonomian nasional. "Ditengah perekonomian global yang masih lesu, Indonesia terus berusaha mening katkan daya saing dan mendorong pertumbuhan ekonomi dalam negeri," kata Menteri Koordinator Bidang Perekonomian Darmin Nasution di Istana Kepresidenan, Jakarta. Karena itu pemerintah kembali mengeluarkan Paket Kebijakan Ekonomi XI untuk memberi stimulus terhadap perekonomian nasional. Kali ini, kebijakan pemerintah menyentuh beberapa sektor yang melibatkan pengusaha kecil maupun industry (Адміністрація президента Джоко Відодо продовжує прискорювати темпи зростання національної економіки. "В процесі глобально-го економічного розвитку Індонезія продовжує підвищувати конкурентоспроможність та сприяти економічному зростанню в середині країні», – зазначив координатор з економічних питань Дармін Насутіон у президентському палаці у Джакарті. У зв'язку з цим уряд знову видав XI комплекс заходів в області економічної політики держави задля того, щоб дати стимул для національної економіки. На цей раз, політика уряду торкнулася кількох секторів, до яких ввійшли фізичні особи-підприємці та цілі індустрії).

Насичені економічними термінами й інші частини зазначеної статті:

Kredit Usaha Rakyat Berorientasi Ekspor (KURBE). Fasilitas kredit ini diberikan sebaga i stimulus kepada Usaha Mikro, Kecil, dan Menengah (UMKM) untuk meningkatkan daya saing produk ekspor UMKM berbasis kerakyatan. Melalui fasilitas kredit ini di harapkan kualitas dan nilai produk ekspor UMKM lebih meningkat (Кредит на експортно-орієнтований бізнес (КЕОБ). Дана кредитна лінія надається в якості стимулу для мікро-, малих і середніх підприємств (МСП) для підвищення конкурентоспроможності популярних експортних продуктів МСП. За допомогою цієї кредитної лінії ми сподіваємося, що якість і експорт ремісничих виробів МСП збільшиться).

На прикладі даного абзацу виділяємо такі терміни та поняття:

KURBE menyediakan fasilitas pembiayaan ekspor yang lengkap dan terpadu untuk modal kerja (Kredit Modal Kerja Ekspor/KMKE) dan investasi (Kredit Investasi Ekspor/KIE) bagi UMKM. Dengan tingkat suku bunga 9% tanpa subsidi, penyaluran kredit ini bakal di tangani Lembaga Pembiayaan Ekspor Indonesia/LPEI (Indonesia Exim Bank) (ЕКМСБ забезпечує механізм експортного фінансування для повного та інтегрованого оборотного капіталу (Кредит на експорт оборотний капітал / КЕОК) та інвестицій (Інвестиційний кредит на експорт / ІКЕ) для МСП. Із процентною ставкою у 9% без субсидій, цей кредит буде здійснюватися індонезійською установою з питань фінансування експорту/ ІЕБ (Індонезійський Ексім банк).

Berjang kapaling lama 3 tahun untuk KMKE dan/atau 5 tahun untuk KIE, batas maksimal KURBE Mikro adalah sebesar Rp 5 Miliar. Sedangkan KURBE Kecil maksimal kredit yang bisa diberikan sebesar Rp 25 Miliar (dengan ketentuan maksimal KMKE sebesar Rp 15 Miliar) dan KURBE Menengah maksimal sebesar Rp 50 Miliar

(dengan ketentuan maksimal KMKE sebesar Rp 25 Miliar). Sasaran utama KURBE adalah supplier/plasma yang menjadi penunjang industri dan industri/usaha yang melibatkan banyak tenaga kerja sesuai skala usahanya (Для періоду до 3–х років для КЕОК і / або 5 років для ІКЕ, максимальний ліміт ЕКМСБ для мікро бізнесу становить 5 млрд. індонезійських рупій. У той час як для малого ЕКМСБ максимальний кредит, який може бути наданий, становить до 25 мільярдів індонезійських рупій (з максимальним об'ємом КЕОК до 15 млрд. рупій), а для середнього – ЕКМСБ – 50 млрд. рупій максимум (з максимальним об'ємом КЕОК до 25 мільярдів). Основною метою ЕКМСБ є зусилля постачальника / підтримки промисловості / бізнесу, які включають у себе багато трудовитрат, що відповідають масштабам бізнесу).

Слід відзначити, що зустрічаються, як широко поширені економічні терміни (ekspor – експорт; modal – капітал; investasi – інвестиція; supplier/plasma – постачальник; maksimal kredit – максимальний кредит; tenaga kerja – трудовитрати (робоча сила); fasilitas pembiayaan ekspor – фінансування експорту; suku bunga – процентна ставка; repyaluran kredit – кредитування; fasilitas kredit – кредитна лінія), так і вузькоспеціалізовані (Kredit Usaha Rakyat Berorientasi Ekspor (KURBE) – експортний кредит мікро, малого та середнього бізнесу (ЕКМСБ); Usaha Mikro, Kecil, dan Menengah (UMKM) – мікро, малий та середній бізнес (МСБ)).

У статтях економічного дискурсу зустрічається наявний чіткий поділ використаних економічних термінів на:

1. Власне індонезійські (*kebijakan ekonomi ketat, perlambatan ekonomi, resiko sektor swasta*), утворенні шляхом морфологічних процесів складання основ та словоскладання;

2. Адаповані (*target pertumbuhan ekonomi, resiko fiskal*) – терміни, які утворились через поєднання індонезійських та запозичених елементів шляхом їх інтегрування та адаптації до граматичних норм індонезійської мови;

3. Іншомовні (*RRT, Tax Amnesty, NPL*) – власне запозичені елементи (як правило англійського або голландського походження), які не зазнали будь-яких граматичних і структурних змін і зберегли свій первинний вигляд.

У текстах економічного дискурсу зустрічається велика кількість скорочених форм та аббревіатур, наприклад: *RRT (Republik Rakyat Tiongkok), PDB*

(*produk domestik bruto*), *OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries), NPL (Non Performing Loan), Konsumsi RT, RUPTL (Rencana Usaha Penyediaan Tenaga Listrik)* і т.д.

Як було зазначено раніше, чітко помітно, що більшість аббревіатур та скорочень мають іншомовний характер або містять в собі іншомовні елементи за відсутності власне індонезійських аналогів. Лише термін *GDP* тричі зустрічається у своєму англомовному варіанті, незважаючи на наявність власне індонезійського *PDB (Produk Domestik Bruto)*.

В економічній термінології спостерігається заміна використання власне індонезійської термінології, аналогами англомовного походження. Наприклад: *konsumsi* – аналог *pemakaian*; *investasi* – аналог *pemodalan*; *fiskal* – аналог *keuangan*; *Outlook* – аналог *pandangan*; *skenario* – аналог *ringkasan*; *domestik* – аналог *dalamnegeri*.

В економічних текстах також прослідковується використання пасивних граматичних форм неформального характеру замість іменників з афіксами “*peN-*”, які позначають певний процес або тривалу дію. Наприклад: *Terpilihnya Donald Trump Sebagai Presiden AS* (обрання Дональда Трампа Президентом США).

Таким чином, можемо зробити висновок, що економічна мова і термінологія індонезійської мови входить у нову фазу розвитку, наповнюючись запозиченнями та аббревіатурами. Асимілюючись з глобалізаційними впливами іншомовного походження, лексичний пласт індонезійської економічної термінології вагомим чином змінює як свій структурний, так і семантичний вигляд.

Висновки з проведеного дослідження. В залежності від цільової аудиторії тексту коригується термінологічна насиченість та пояснення або не пояснення термінів. Терміни, які характерні для економічного тексту, можуть зустрічатися в кожному реченні, деякі повторюватися. Може бути велика кількість аббревіатур.

При роботі з економічними текстами індонезійської мови не уникнути роботи зі словником, адже, розуміння та переклад певних термінів складає труднощі. Кожен економічний текст має певну термінологічну насиченість. Якщо текст орієнтований на читачів, необізнаних у сфері економіки, терміни можуть бути простими чи пояснюватися. Якщо ж текст професійного характеру, наприклад звіт, документ, термінологічна насиченість набагато більша і пояснення відсутні.

ЛІТУРАТУРА

1. Astuti W. D. Sikap Bahasa Mahasiswa dan Dosen terhadap Istilah Terjemahan dan Istilah Serapan Bidang Ekonomi Hasil Mabbim / W. D. Astuti // Jurnal Humaniora. – 2012. – №19. – H. 62–72.
2. Karnedi K. Penerjemahan Metafora Konseptual Dari Bahasa Inggris Ke Bahasa Indonesia Studi Kasus Penerjemahan Buku Teks Bidang Ekonomi / Karnedi K. – Jakarta : Universitas Indonesia, 2011. – 661 h.
3. Sakut Anshori. Untuk Memenuhi sebagian Persyaratan Mencapai Derajat Magister Program Studi Linguistik Minat Utama Linguistik Penerjemahan. – UNIVERSITAS SEBELAS MARET SURAKARTA, 2010. – 138 hlm.
4. Wiwiek Dwi Astuti. Sikap Bahasa Mahasiswa Dan Dosen Terhadap Istilah Terjemahan Dan Istilah Serapan Bidang Ekonomi Hasil Mabbim. – HUMANIORA, 2007. – 10 hlm.
5. Ахманова О. С. Словник лінгвістичних термінів. – М., 1966. – С. 365 с.
6. Бархударов Л.С., Рецкер Я.И. Курс лекцій по теорії перекладу / Л.С.Бархударов, Я.И.Рецкер. – М.: 1968. – 263 с.
7. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М., 1981. – 144 с.
8. Ивукина Е.С. Особенности перевода экономических текстов. – Екатеринбург, 2003. – 15 с.
9. Маслов Ю. С. Введение в мовознавство. – М.: Вища школа, 1998. – 304 с.

10. Стрелецкая И.В. Некоторые особенности перевода экономических текстов с английского языка на русский. – М., 2000. – 10 с.

REFERENCES

5. Akhmanova O.S. Dictionary of linguistic terms. – M., 1966. – S. 365 p.
6. Barkhudarov L.S., Retsker Y.I. The course of lectures on the theory of translation /L.S.Barhudarov, Y.I.Retsker. – M.: 1968. – 263 p.
7. Galperin I.R. Text as an object of linguistic research. – M., 1981. – 144 p.
8. Ivukina E.S. Translation Peculiarities of Economic Texts. – Ekaterinburg, 2003. – 15 p.
9. Maslov Y.S. Introduction to linguistics. – M.: High School, 1998. – 304 p.
10. Streletskaya I.V. Some peculiarities in translation of economic texts from English into Russian. – M., 2000. – 10 p.

The linguistic analysis of the economic terminology in Indonesian language

O. A. Burovska

Abstract. Due to the active economic development of Indonesia, the Indonesian economic professional speech is developing. In this scientific article the economic text is considered as a linguistic problem, the use and semantic content of economic concepts and terms of the Indonesian language are analyzed. The relevance of the work lies in the active economic development of Indonesia and the strengthening of economic relations with Ukraine. Considering this, it is necessary to investigate this branch in order to better understand the terminology of the given country and the features of its use in the economic aspect.

Keywords: *features of the text, an economic text, text linguistics, economic term.*

Лингвистический анализ экономической терминологии в индонезийском языке

А. А. Буровская

Аннотация. В связи с активным экономическим развитием Индонезии развивается и индонезийская экономическая профессиональная речь. В данной научной статье рассматривается экономический текст как лингвистическая проблема, анализируется использование и смысловое наполнение экономических понятий и терминов индонезийского языка. Актуальность работы заключается в активном экономическом развитии Индонезии и укреплении экономических связей с Украиной. Учитывая это, необходимо исследовать данную отрасль, чтобы лучше понимать терминологию данной страны и особенности ее использования в экономическом аспекте.

Ключевые слова: *признаки текста, экономический текст, лингвистика текста, экономический термин.*

Термін “реконструкція” в когнітивно-лінгвокомпаративно-дискурсивному розумінні

О. О. Черхава

Доктор філологічних наук

Кафедра англійської мови факультету перекладачів, Київський національний лінгвістичний університет

Paper received 29.05.18; Accepted for publication 07.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-02>

1. Вступ. Сучасна лінгвістика в її когнітивно-дискурсивному спрямуванні продовжує розширення сфер наукового пізнання, однією з яких є релігійна сфера та її взаємозв'язки з мовою, передовсім, дискурсо- і текстоцентричні (Олександр Казимирович Гадомський, Володимир Іванович Карасик, Тетяна Вадимівна Радзівська, Світлана Іллівна Шамарова, J.-P. van Norren, John Grimes), а також семіолого- і семантикоцентричні (Ніна Борисівна Мечковська, Ірина Вікторівна Богачевська, Марина Юріївна Михайлова). Найголовнішою проблемою у вивченні цих зв'язків є аналіз тих сприятливих умов, на тлі яких відбувається процес набуття концептуальних смислів у царині релігійної мови, а також активізується створення різноманітної релігійної літератури (як духовної, так і світської). Зазначена проблематика стала вирішальною у становленні нової теолого-лінгвістичної дисципліни – теолінгвістики (праці Михайла Олександровича Соломонова, Світлани Іллівни Шамарової, Ельжбети Кучарської-Дрейс, Шарля Вагнера та ін.), статус якої, на думку Володимира Івановича Алексєєва, хоча “і не визначений ще остаточно”, але яка вже має свою теорію і методологію. В їхніх студіях обстоюється думка засновника цього напрямку – бельгійського лінгвіста Жан-Пєра ван Ноппена про те, “що “теологія” для лінгвіста – це “граматика” слова, вчення про Бога, наука про дискурс, об'єктом якої є Бог як слово. Однак, як зазначає Світлана Іллівна Шамарова, слова, які вживаються в релігійній мові – це ті мовні одиниці, справжнє значення яких майже повністю втрачене і яке обов'язково має бути відновлене, що й засвідчує актуальність теми.

2. Огляд літератури. Окреслені тенденції теолінгвістики зумовили розробку когнітивно-семантичного напрямку у вивченні релігійної мови. Так, зокрема у праці Lieven Boeve “Linguistica ancilla Theologiae: The Interest of Fundamental Theology in Cognitive Semantics” було сформульоване основне надзавдання цієї науки: здійснення *реконтекстуалізації* або ширше – *реконструкції* релігійної мови, того середовища, в якому формуються християнсько-біблійні цінності і яке наразі визначається як дискурс релігійного спілкування (Леонід Петрович Крисін, John Grimes). Одним з видів релігійного дискурсу є релігійно-популярний дискурс (Юлія Очередько, David Morgan та ін.), під яким розуміємо процес залучення до християнської віри широких груп населення шляхом популяризації, адаптації (спрощення) і презентації основ релігійної віри та її концептуальних смислів, потенційно закладених у релігійній мові. Припускаємо, що таке віровчення є багатовимірним знанням когнітивно-матричного формату (Микола Миколайович Болдирєв, Владислав Вікторович Алпатов), який унаочнює

загальний когнітивний контекст, крізь призму якого висвічується сукупність усіх можливих значень одиниць релігійно-популярного дискурсу. Ідея про схематизацію кодування культурного досвіду у формі матриць була сформульована у праці Юрія Сергійовича Степанова і Сергія Геннадійовича Проскурина “Константы мировой культуры. Алфавиты и алфавитные тексты в периоды двоеверия”.

3. Ціль. Здійснення реконструкції матриць як моделей відображення релігійно-біблійних смислів у свідомості носіїв англійської, німецької та української мов є метою дослідження.

4. Матеріали і методи. Джерельна база дослідження: Библейский энциклопедический словарь (Э. Нюстрем); The All Nations Christian Home & School Dictionary (M.G. Watkins, L.I. Watkins); The Catholic Encyclopedia. Vol. 15 (Ch.G. Herbermann); Real-Encyklopädie für protestantische Theologie und Kirche. 11. bd. Palästina bis Polemik (J.J. Herzog); Словник української мови: в 11 т. (гол. ред. І.К. Білодід); Duden Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten (Der Duden in 12 Bänden) (Red. B.W. Scholze-Stubenrecht; W. Worsch); Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. 10th Ed. (ed. Fr.C. Mish); Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (A.S. Hornby, A.P. Cowie); Практичний словник синонімів української мови (С. Караванський); Синоніміка англійського дієслова: Словник семантичних відстаней (М.Е. Білинський); Duden – das Synonymwörterbuch: ein Wörterbuch sinnverwandter Wörter. Auf der Grundlage der neuen amtlichen Rechtschreibregeln. 4. Aufl. (Hrsg. von der Dudenredaktion; P.B. Eickhoff, A. Haller-Wolf; Red. B.Ch. Beil); Словарь индоевропейских социальных терминов (Э. Бенвенист); Etymological Dictionary of Proto-Germanic (G. Kroonen); Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series (ed. A. Lubotsky); Encyclopedia of Indo-European Culture (eds. J. Mallory, D.Q. Adams); Indogermanisches etymologisches Wörterbuch: 2 Bände (J. Pokorny); Dictionnaire etymologique de la langue latine. 4th ed. (eds. A. Ernout, A. Meillet); Славянские древности: этнолингвистический словарь: в 5 т. (общ. ред. Н.И. Толстого); *Slavisches etymologisches Wörterbuch: 2 Bände (E. Berneker); Słownik prasłowiański. T. 1–8. (pod red. F. Sławskiego);* Историко-этимологический словарь современного английского языка (М.М. Маковский); The Online Etymology Dictionary (D. Harper); The Barnhart Concise Dictionary of Etymology (R.K. Barnhart); A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language: in 2 vol. (E. Klein); Origins: A Short Etymological Dictionary of Modern English (E. Partridge); An Etymological Dictionary of Modern English (E. Weekley); Deutsches Etymologisches Wörterbuch (G. Köbler); Duden: Etymologie. Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache. Der große

Duden. Band 7. Das Buch enthält die Geschichte der deutschen Wörter und der Fremdwörter von ihrem Ursprung bis zur Gegenwart (von Dudenverlag); Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache (Fr. Kluge); Słownik etymologiczny języka polskiego (A. Brückner); Етимологічний словник української мови: у 2 т. (укл. Я. Рудницький); Етимологічний словник української мови: в 7 т. (гол. ред. О.С. Мельничук); Етимологічно-семантичний словник української мови: у 4 т. (Митрополит Іларіон; за ред. Ю. Мулика-Луцика); Этимологический словарь русского языка: в 3 т. (сост. А.Г. Преображенский); Зведений словник застарілих та маловживаних слів (близько 4000 слів). URL: <http://litopys.org.ua/tizne/zvslovnyk.htm>; Этимологический словарь русского языка: в 4 т. (М. Фасмер; пер. с нем. О.Н. Трубочёва).

Фактичним матеріалом є 251 екземпляр англо-, німецько- та україномовних текстів РПД: 4 види текстів релігійно-інформативного характеру (114 екземплярів) та 9 – релігійно-агітаційного характеру (137 екземплярів).

Виходячи з теоретичних постулатів, у роботі розроблено нову методологічну базу для виконання реконструкції РПД, яка ґрунтується на принципах *антропокосмізму* (Володимир Іванович Вернадський, П'єр Тейяр де Шарден та ін.) та його складників: етнічного детермінізму, історизму, дискурсоцентризму, холізму.

Для репрезентації РПД як композиційного утворення матричного формату залучено *когнітивно-матричний метод* (розроблений у працях Миколи Миколайовича Болдирєва) паралельно з методом *дискурс-аналізу*, що ґрунтується на підходах дискурсивної психології, спрямованих на реконструкцію прихованих смислів тексту, і на концепції Уоллеса Чейфа, який пояснює мовні явища на основі процесів, що відбуваються у свідомості людини.

За *tertium comparationis* у роботі обрано 1) конфігурацію значень мовних одиниць, що формують концептуальне ядро теолінгвістичної матриці у трьох мовах, 2) схеми набуття цими одиницями біблійних смислів та 3) механізми їх трансформації у текстах РПД.

5. Результати і їх обговорення. Теоретичні положення дослідження сформульовані на основі праць із проблем класичної лінгвокомпаративістики, пов'язаних із осмисленням феномена лінгвістичної реконструкції, лінгвістичних теорій доби структуралізму, коли починають з'являтися зразки матричного представлення багатовимірного знання; теологічної лінгводискурсології та когнітивної лінгвокомпаративістики. На основі теоретичних положень цих наук у роботі запропоноване нове витлумачення терміна "реконструкція" в його когнітивно-лінгвокомпаративно-дискурсивному розумінні як найбільш оптимальної дескрипції, що є теоретичним конструктом і водночас інструментом для відновлення етапів і схем конструювання архітектурних матриць релігійно-філософсько-біблійного смислу буття людини.

Ядро архетипної матриці становить етимологічний шар імен гіперконцепту INVOLVE (CONVERT, CONVERGE, TURN TO) / HERANZIEHEN (KONVERGIEREN, SICH BEKEHREN ZU) / НАВЕРНУТИ (синонім ЗАЛУЧАТИ), сформований на основі 4-х значень і.-е. кореня **ueg-/uel-*, і.-е. кореня

leuk-*, псл. форми *lōcīti: 1) "повертати", 2) "гнути", 3) "рухати(сь) уперед", 4) "єднати" та їх взаємозв'язку. Навколоядерну зону матриці формують перехресні зв'язки чотирьох груп значень імен гіперконцепту ЗХВ та їхніх синонімів. Значення 1) "повертати", характерне для лексеми *involve* (запозиченої з латини *in+volvēre*, яке сягає Pr.-It. **welo-e/o-* "to cause to go around" та є одним зі значень і.-е. кореня **leuk-* "meadow, luna", який реконструюється для лексеми *залучити*, а також наявне у лексеми *навернути*, похідної від псл. *vьgtēti зі значенням "возвращать", заст. форми *вернення* "возвратъ". Значення 2) "гнути", характерне для лексеми *convert* (запозиченої також з латини *con+vertēre*), зокрема його сема 'to turn, to bend', реконструюється в і.-е. корені *wert (wer*²) з семантикою повороту, а також для лексеми *bekehren* з цією ж семою 'to turn, to bend', яке реконструюється в і.-е. корені **gers/*ker* теж із семантикою повороту; та для лексеми *залучити*, що є похідною від псл. форми *lōcīti, ітератива до *lēkti, який мав значення "гнути". Значення 3) "рухати(сь) уперед" характерне для лексеми *turn* та лексеми *heranziehen*, яке збереглося від пгерм. *tūh, що мала значення "to push, to pull" і які зараз мають семантику повороту в сучасних лексемах *tiohan* "повертати" та *ziohan* "тягнути". З лексемою *залучити* пов'язуємо і.-е. корінь **leuk-* зі значенням "пряма лінія світла". Значення 4) "єднати" характерне для англомовної лексеми *converge* та німецького *konvergieren* (запозиченої також з латини *con+vergēre*), зокрема його сема 'to tend toward', реконструюється в і.-е. корені **ueg-* з семантикою єднати та перетинається із значенням "bind" і.-е. кореня **ueg-*; також відчутна схожість з лексемою *залучити* через псл. форми *lōcīti, ітератива до **leti-/*lenk-* "від'єднати від, з'єднати з", а також стсл. *лучити* "цілити, єднати".

Ці значення перехреснюються зі значеннями імен 8-х метафоричних концептів: ПРАВЕДНЕ ЖИТТЯ, НАСЛІДУВАННЯ ВЧЕННЯ ХРИСТА, ФОРМУВАННЯ НЕБАЙДУЖОСТІ, КАЯТТЯ, ОЧИЩЕННЯ, ПРОХАННЯ (ПРО ДОПОМОГУ), ФОРМУВАННЯ СИЛИ, ПОДЯКА. В імені концепту ПРАВЕДНЕ ЖИТТЯ простежується семантика 1) "повертати" (через і.-е. корінь **leip-* "континуум, рух по-колу" в германських мовах та псл. форму *zivot "вічність") і 3) "рухати(сь) уперед" (через і.-е. **reg-* "прямий рух" та псл. форму *ргавь "прямо рухатись, вести"). В імені концепту НАСЛІДУВАННЯ (ВЧЕННЯ ХРИСТА) – значенні 3) "рухати(сь) уперед" (через пгерм. корінь *gan "іти вперед (**fulg-/*fulz-* "за світлом/живленням") та псл. корінь *slēđь* "слід, коля (веде вперед)"). В імені концепту НЕБАЙДУЖІСТЬ – значення 1) "повертати" (через пгерм. форм **ker-*), 3) "рухати(сь) уперед" (через Pr.-Germ. **ferro-* "віддалений", з якого з'явилося англ. *far* "на відстані, дистанція", а в нім. *fahren* "просуватись, їхати") та 4) "єднати" (через заст. стсл. форму байдуга як "нетуга" – застаріле до безтурботний). В імені концепту КАЯТТЯ – значення 1) "повертати" (через пгерм. форм **ker-/*wret-* зі значенням "повертати") та 3) "рухати(сь) уперед (у лінію)" (через псл. форму *kajati* зі значенням "to repent, bear witness", похідного від і.-е. **k̑ōy-/*k̑ey-* "to arrange in rows (прямі лінії)"). В імені концепту ОЧИЩЕННЯ – значення 1) "повертати" (через пгерм. форм **ker-/*k̑er-* зі значенням "повертати"), 3) "рухати(сь) уперед" (через пгерм. **reg-* зі значенням "to move straight"), 4) "(від)єднати" (через пгерм. **reu-/*rein*

“to diverge, to tear” і стсл. čístь зі значенням “звільнити, від'єднати”). В імені концепту ПРОХАННЯ – об'єднано значення – 3) “рух уперед” та 1) “повертати”) (через пргр. *aiskōjan “шукати” (to ask/heischen) спорідненої з псл. формою *iŷskatu) та 2) “гнути” (через і.-є. *bheugh- “просити” (beg/beten/bēitu чолом)). В імені концепту (ФОРМУВАННЯ) СИЛИ – значення 4) “єднати” (через і.-є. *sterg- “жорсткий; міцно затягнутий” та і.-є. форми *si- “стягувати, міцно зв'язувати”). В імені концепту ПОДЯКА – значення 1) “повертати” (через і.-є. *teng- зі значенням “think, feel” та від і.-є. *dek- зі значенням “take and offer (honours)/віддавати”.

На базі цих 4-х значень через згасання інтегральних сем набули актуалізації диференційні семи:

– релігійно-біблійні: 1) “повертати” – “повертати на шлях праведний”, “повернути від шляху гріховного”; 2) “гнути” – “не лукавити на шляху” та “поклонитися Господу”; 3) “рухати(сь) уперед” – “іти шляхом праведним” та “слідувати за Ісусом”; 4) “єднати” – “бути милосердним/знаходити силу в єдності з собою, з близькими та з Господом”.

– соціально зумовлені: 1) “повертати” – “змінити (повернути) думку щодо”; 2) “гнути” – “бути незламним, міцним фізично і духовно”; 3) “рухати(сь) уперед” – дотримуватись принципів правди і моралі”, “шукати відповідь”; 4) “єднати” – “об'єднатись довкола спільної ідеї”.

Ціннісно-образна складова гіперконцепту ЗХВ реконструйована шляхом аналізу двох видів текстів: релігійно-інформативних та релігійно-агітаційних, де виявлено домінуючу роль метафоричних концептів з їхніми значеннями: релігійними та соціально зумовленими. Метафоричний концепт ПРАВЕДНЕ ЖИТТЯ домінує в інформативних текстах РЕЛІГІЙНОГО ЧАСОПISУ, КАЛЕНДАРНОГО ПУТІВНИКА, а також в АГІТ-ПЛАКАТАХ, АГІТ-ЛИСТІВЦІХ й ЗОВНІШНІХ АГІТ-НАДПИСАХ. В англійській мові актуалізовані такі його значення, як “дотримуватись чогось, щоб досягти”, у німецькій – “мати чіткий курс/спрямованість у житті”, в українській – “вибір / шанс / можливий крок”. Метафоричний концепт НАСЛІДУВАННЯ домінує в БУКЛЕТІ МІЖНАРОДНОГО МОЛОДІЖНОГО РЕЛІГІЙНОГО ФЕСТИВАЛЮ, а також в АГІТ-ФЛАЄРІ, АГІТ-БРОШУРІ та АГІТ-БУКЛЕТІ). В англійській мові актуалізовані такі його значення, як “подорож єднання

конфесій”, у німецькій “чітко у всьому за Ісусом”, а у слов'янській культурі – “подорож милосердя / каяття”. Метафоричний концепт НЕБАЙДУЖІСТЬ домінує в БУКЛЕТІ ЗІБРАННЯ РЕЛІГІЙНОГО СИНОДУ, у КИШЕНЬКОВОМУ КАЛЕНДАРІ та в АГІТ-БРОШУРІ й АГІТ-БУКЛЕТІ. В англійській мові актуалізовані такі його значення, як “близькість у сім'ї”, у німецькій “близький до діяння релігійної організації”, в українській – “близький до долі країни”. Метафоричний концепт КАЯТТЯ є домінуючим у агітаційних текстах РПД, а саме ЗОВНІШНІХ АГІТ-НАДПИСАХ та АГІТ-БУКЛЕТІ-МОЛИТОВНИКУ. В англійській мові актуалізовані такі його значення, як “пробачити кожному”, в німецькій “каяття за гріх”, а в українській – “особисте каяття та цілої нації, пробачити ворогу”. Метафоричний концепт ОЧИЩЕННЯ є домінуючим у ЗОВНІШНІХ АГІТ-НАДПИСАХ, АГІТ-БУКЛЕТІ-МОЛИТОВНИКУ та АГІТ-ЛИСТІВЦІ. В англійській мові актуалізовані такі його значення, як “оновлення цілісне особистісне”, в німецькій “від'єднати/не встраювати у суперечки”, а в українській – “очищення через самопожертву”. Метафоричні концепти ПРОХАННЯ — ФОРМУВАННЯ СИЛИ — ПОДЯКА поєднані і є домінуючими в АГІТ-БУКЛЕТАХ-МОЛИТОВНИКАХ. В англійській мові актуалізовано одночасно значення “прохання та вдячність за себе та близьких тобі людей”, в німецькій – “вдячність за безцінне життя, яке людина повинна шанувати”, в українській – “спільного прохання заради спасіння нації”.

6. Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що у теоретико-методологічному плані у роботі вперше розроблений новий напрям порівняльно-історичного і типологічного мовознавства – когнітивно-лінгвокомпаративно-дискурсивний, в рамках якого запропоновано нову методологію для реконструкції одного з ключових фрагментів мовної і концептуальної картин світу носіїв англійської, німецької та української мов – релігійно-біблійного, який відображає багатовимірне знання когнітивно-матричного формату, позначене в роботі терміном теолінгвістична матриця: від дохристиянського – до сучасного. Запропонована теорія і методологія реконструкції теолінгвістичної матриці РПД може бути екстрапольована для ідентифікації та подальшої інтерпретації інших типів і видів дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю. Д. Экспериментальное исследование семантики русского глагола / Ю. Д. Апресян. – М. : Изд-во АН СССР, 1967. – 251 с.
2. Абаев В.И. Вопросы методики сравнительно-исторического изучения индоевропейских языков / В.И. Абаев, Б.В. Горнунг и др. – М. : Изд-во АН СССР, 1956. – 324 с.
3. Bendix E. Componential analysis of general vocabulary : the semantic structure of a set of verbs in English, Hindi and Japanese/E. Bendix.–Bloomington : Indiana University,1966.– 230p.
4. Benveniste E. Problèmes sémantiques de la reconstruction[Electronic resource].–Mode of Access: <http://linx.revues.org/1183>
5. Березович Е.Л. Русская лексика на общесловянском фоне : семантико-мотивационная реконструкция / Елена Львовна Березович. – М. : Русский Фонд Содействия Образовани и Науке,2014. – 488 с.
6. Cherkhava O.O. Reconstruction of theolinguistic matrix of religious popular discourse (based on English, German and Ukrainian languages) /O.O.Cherkhava/Science and Education a New Dimension / [ed. Dr.Xenia Vamos]. – Philology III(10). Issue 47, 2015. – 13–19 pp. – [Electronic resource]. – Mode of Access :<http://scaspee.com/6/post/2015/03/reconstruction-of-theolinguistic-matrix-of-religious-popular-discourse-based-on-the-english-germanand-ukrainian-languages-cherkhava-o.html>
7. Chomsky N. Lectures on Government and Binding / Noam Chomsky / Dordrecht: Foris , 1981. – 371 p.
8. Delbrück B., Brugmann K. Grundriss der vergleichenden Grammatik der Indogermanischen Sprachen / Berthold Delbrück, Karl Brugmann. – Strassburg : Trübner, 1889. – 568 S.
9. Dijk T. Discourse as Structure and Process / Teun A.van Dijk. – London : SAGE, 1997. – Vol.1. – 356 p.

10. Dijk T. van A. Text and Context. Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse / Teun A. van Dijk. – London and New York : Longman, 1992. – 283 p.
11. Дронова Л.П. Реконструкция в компаративистике и когнитивно-ориентированой лингвистике [Е. ресурс].– Режим доступа: <http://www.philology.ru/linguistics1/dronova-12.htm>
12. Дубровина С.Ю. Родство по духу : культурно-языковая перспектива [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics2/dubrovina-09.htm>
13. Dunkel G. Typology versus reconstruction / G. Dunkel // *Bono Homini Donum : Essays in historical linguistics / In memory of J. Alexander Kerns* / [ed. by Y.L. Arbibman, A.R. Bomhard]. – Amsterdam : John Benjamins, 1981. – P. 559–569
14. Дыбо В.А. Славянская акцентология : Опыт реконструкции системы акцентных парадигм в праславянском / В.А. Дыбо // Институт славяноведения и балканистики АН СССР.– М.: Наука, 1981.– 272с.
15. Дыбо В.А. Библиография основных трудов / В.А. Дыбо // Славистика. Индоевропеистика. Нострагика. К 6-летию со дня рождения В.А. Дыбо. Тезисы докладов. – Москва : “Наука”, 1991. – С. 3–13
16. Fillmore Charles J. Frame semantics and the nature of language [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://www.icsi.berkeley.edu/pubs/ai/frame-semantics76.pdf>
17. Гамкрелидзе Т.В. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры (в двух частях) / Т.В. Гамкрелидзе, В.В. Иванов. – Тбилиси : Изд-во Тбилисского ун-та, 1984. – 1423 с.
18. Гамкрелидзе Т.В. Лінгвістична типологія й правовна реконструкція [Е. ресурс]. – Режим доступа : <http://www.testsoch.info/gamkrelidze-lingvistichna-tipologiya-j-pramovna-rekonstrukciya/>
19. Герценберг Л.Г. Вопросы реконструкции индоевропейской просодики / Л.Г. Герценберг. – Л.: “Наука”, 1981. – 200 с.
20. Герценберг Л.Г. Проблемы акцентологической реконструкции // Л.Г. Герценберг // Сравнительно-историческое изучение языков разных семей. Реконструкция на отдельных уровнях языковой структуры. – М.: “Наука”, 1989. – С. 29–47
21. Greenberg J. Language Typology : A Historical and Analytic Overview / Joseph Greenberg. – Netherland : Mouton & Co., 1974. – 82 p.
22. Иллич-Свитыч В.М. Проблемы индоевропейского языкознания / В.М. Иллич-Свитыч / Этюды по сравнительно-исторической грамматике индоевропейских языков / [отв. ред. В. Н. Топоров]. – М.: “Наука”, 1964. – С. 9–17
23. Fox Antony. Linguistic Reconstruction / Antony Fox. – Oxford: Oxford University Press, 1995. – 392 p.
24. Jakobson R. Selected writings / Roman Jakobson // *Slavic Epic Studies* / [edit. by Roman Jakobson]. – Paris : The Hague, 1948. – Vol. IV. – P. 106–300
25. Климов Г.А. Реконструкция и диахроническая интерпретация в компаративистике [Е. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.philology.ru/linguistics1/klimov-88.htm>
26. Kuryłowicz J. Internal Reconstruction / J. Kuryłowicz / In: *Current Trends in Linguistics* [ed. T.A. Sebeok, H.M. Hoenigswald and R.E. Longacre]. – Berlin/New York: Mouton; The Hague. – Vol. 11, 1973. – 658 p.
27. Kuryłowicz J. On the Methods of Internal Reconstruction / J. Kuryłowicz / In: *Proceedings on the Ninth International Congress of Linguists* / [ed by Horace G. Lunt]. – The Hague: Mouton, 1964. – P. 27–32
28. Корольова А.В. Порівняння і зіставлення як дві процедури сучасних компаративно-контрастивних досліджень / А.В. Корольова // Мова, освіта, культура в контексті євроінтеграції : (Київ, 22 берез. 2013 р.) — К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – С. 152–155
29. Lakoff George. Cognitive Semantics: in the heart of language/ George Lakoff / In: *Fórum Lingüístico, Fpolis*. – N. 1 (83–119), 1998. – pp. 83–119 [Electronic resource]. – Mode of Access : <https://periodicos.ufsc.br/index.php/forum/article/download/6916/6379>
30. Левицький В.В. Семасиология : [монографія] / Віктор Васильович Левицький.–Вінниця : Нова Книга, 2006.–672 с.
31. Макаев Э.А. Реконструкция индоевропейского этимона / Э.А. Макаев // Вопросы языкознания. – Москва : “Наука”, 1967. – № 4. – С. 26–33
32. Марр Н.Я. Яфетические зори на украинском хуторе (Бабушкины сказки о Свиные Красном Солнышке) / Н.Я. Марр // Ученые записки института народов Востока СССР, 1930. – Т.1. – С. 1–86
33. Meillet A. Les origines indo-européennes des mètres grecs [Electronic resource] / Antoine Meillet. – Paris : Hachette, 1923. – 61 p. – Mode of Access : <http://www.youscribe.com/catalogue/tous/loisirs-et-hobbies/animaux/les-origines-indo-europeennes-des-metres-grecs-286325>
34. Меркулова В.А. О некоторых принципах этимологии названий растений / В.А. Меркулова // Этимология 1964. Принципы реконструкции и методика исследования. – М.: Наука, 1965. – С. 72–87
35. Мотузенко Е.М. Этимология и семантика / Евгений Михайлович Мотузенко. – Кишинев: Vector, 2006. – 368 с.
36. Probert Ph., Willi A. Laws and Rules in Indo-European / Philomen Probert, Andreas Willi. – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 432 p.
37. Прищепчук І. О. Еволюція процедури семантичної реконструкції індоевропейських дієслівних праоснов / І. О. Прищепчук // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. : Філологія. – 2014. – Т. 17, № 2. – С. 160–167
38. Pryshchepchuk/Прищепчук І. О. Омонімія дієслівних праоснов та явище семантичного синкретизму у порівняльно історичних дослідженнях (на матеріалі праоснов зі значенням “світіння”) / І.О. Прищепчук/ Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Україна і світ: діалог мов та культур 2015”. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2015.– 794 с. – Режим доступа : <http://www.twirpx.com/file/1882036/>
39. Сібрук А., Гульченко Т. Етимологічний аналіз – перший етап реконструкції семантики / А.Сібрук, Т.Гульченко// Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. – 2013. – Вип. 28. – С. 98–105
40. Сафронов В.А. Индоевропейские прародины/ В.А. Сафронов.–Горький: Волго-Вят. кн. Изд-во, 1989.–399 с.
41. Старостин С.А. Реконструкция общевосточно-кавказской системы основных падежей / С.А. Старостин // Славистика. Индоевропеистика. Нострагика. К 6-летию со дня рождения В.А. Дыбо. Тезисы докладов. – Москва : “Наука”, 1991. – С. 35–37.
42. Schlerath B. von. Ist ein Raum/Zeit-Modell für eine rekonstruierte Sprache möglich? / Bernfried Schlerath // *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*. – Berlin : Vandenhoeck & Ruprecht (GmbH & Co. KG), 1981. – P. 175–202
43. Schlerath B. von. Probleme der Rekonstruktion : Schlusswort und Ausblick “Incontri Linguistici 10”. – Berlin : Vandenhoeck & Ruprecht (GmbH & Co. KG), 1987. – P. 11–18
44. Schlerath B. von. Sprachvergleich und Rekonstruktion : Methoden und Möglichkeit / Bernfried Schlerath // in “Incontri Linguistici 8”. – Berlin : Vandenhoeck & Ruprecht (GmbH & Co. KG), 1982. – P. 53–69
45. Шутова М.О. Етнокультурні стереотипні портрети англійців і українців (когнітивно-онемасіологічна реконструкція фразеоформул) [Текст]. – [монографія]/ М.О. Шутова ; Київ. нац. лінгвіст. ун-т.–Київ: Вид. Центр КНЛУ, 2016.–296 с.
46. Семереньи О. Введение в сравнительное языкознание / О. Семереньи. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 400 с.

47. Иванов Вяч. Вс., Топоров В.Н. Славянские языковые моделирующие семиотические системы/ Вяч. Вс. Иванов, В.Н. Топоров. – М.: Изд-во МГУ, 1965. – 204 с.
48. Трубачев О.Н. Приемы семантической реконструкции//Сравнительно-историческое изучение языков разных семей. Теория лингвистической реконструкции. – М.: Наука, 1988. – С.197-222. [E. resurs]. – Режим доступа: <http://www.philology.ru/linguistics1/trubachev-88.htm>
49. Truvachov/Трубачев О.Н.Indoarica в Северном Причерноморье : Реконструкция реликтов языка /

REFERENCES

1. Apresyan J. D. Jeksperimental'noe issledovanie semantiki russkogo glagola / Ju. D. Apresjan. – M. : Izd-vo AN SSSR, 1967. – 251 s.
2. Abaev V.I.Voprosy metodiki sravnitel'no-istoricheskogo izucheniya indoevropskikh jazykov / V.I. Abaev, B.V. Gornung i dr. – M. : Izd-vo AN SSSR, 1956. – 324 s.
5. Berezovych E.L.Russkaja leksika na obshheslovjanskom fone : semantiko-motivacionnaja rekonstrukcija / Elena L'vovna Berezovich. – M. : Russkij Fond Sodejstvija Obrazovani i Nauke,2014. – 488 s.
11. Dronova L.P. Rekonstrukcija v komparativistike i kognitivno-orientirovanoj lingvistike [E. resurs].–Rezhim dostupu : <http://www.philology.ru/linguistics1/dronova-12.htm>
12. Dubrovina S.J.Rodstvo po duhu : kul'turno-jazykovaja perspektiva [E. resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.philology.ru/linguistics2/dubrovina-09.htm>
14. Dybo V.A. Slavjanskaja akcentologija : Opyt rekonstrukcii sistemy akcentnyh paradig v praslavjanskom / V.A.Dybo //Institut slavjanovedeniya i balkanistiki AN SSSR.–M.:Nauka, 1981.– 272s.
15. Dybo V.A. Bibliografija osnovnyh trudov / V.A.Dybo // Slavistika. Indoevropistika. Nostratika. K 6-letiju so dnja rozhdenija V.A.Dybo. Tezisy dokladov. – Moskva : “Nauka”, 1991. – S. 3–13
17. Gamkrelidze T.V. Indoevropskij jazik i indoevropcy.Rekonstrukcija i istoriko-tipologicheskij analiz prajazyka i protokul'tury (v dvuh chastjah) / T.V.Gamkrelidze, V.V.Ivanov. – Tbilisi : Izd-vo Tbilisskogo un-ta, 1984. – 1423 s.
18. Gamkrelidze Gamkrelidze T.V. Lingvistichna tipologija j pramovna rekonstrukcija[E. resurs].–Rezhim dostupu : <http://www.testsoch.info/gamkrelidze-lingvistichna-tipologiya-j-pramovna-rekonstrukcija/>
19. Gertsenberg/Gercenberg L.G. Voprosy rekonstrukcii indoevropskoj prosodiki / L.G. Gercenberg. – L. : “Nauka”, 1981. – 200 s.
20. Gertsenberg/Gercenberg L.G. Problemy akcentologicheskoy rekonstrukcii /L.G.Gercenberg //Sravnitel'no-istoricheskoe izuchenie jazykov raznyh semej. Rekonstrukcija na otdel'nyh urovnjah jazykovoj struktury. – M.: “Nauka”, 1989. – S.29– 47
22. Illich–Svitych V.M. Problemy indoevropskogo jazykoznanija/ V.M. Illich–Svitych/ Jetjudy po sravnitel'no-istoricheskoy grammatike indoevropskikh jazykov / [otv.red. V. N. Toporov]. – M.: “Nauka”, 1964. – C. 9–17
25. Klimov/Klimov G.A. Rekonstrukcija i diahronicheskaja interpretacija v komparativistike [E. resurs].–Rezhim dostupu: <http://www.philology.ru/linguistics1/klimov-88.htm>
- O.Н.Трубачев // Этимологический словарь языковых реликтов Indoarica(в соавторстве с А.К.Шапошниковым).– М.:Наука,1999.–320с.
50. Truvachov/Трубачев О.Н.Из праславянской этимологии и лексико-семантической реконструкции : *krosno / О.Н.Трубачев // Slawistyczne studia jezykoznawcze. – Warszawa, 1987. – S. 427–430
51. Zveguncsev/Звегинцев В.А. Семасиология /Владимир Андреевич Звегинцев. – М.: Изд-во МГУ,1957. – 320 с.
28. Korol'ova A.V. Porivnjanja i zistavlenja jak dvi proceduri suchasni komparativno-kontrastivni doslidzen' / A.V. Korol'ova // Mova, osvita, kul'tura v konteksti evrointegracii : (Kiiv, 22 berez. 2013 r.) — K. : Vid. centr KNLU, 2013. – S. 152–155
30. Levic'kij V.V.Semasiologija : [monografija] / Viktor Vasil'ovich Levic'kij. – Vinnica : Nova Kniga, 2006. – 672 s.
31. Makaev Je.A. Rekonstrukcija indoevropskogo jetimona / Je.A. Makaev // Voprosy jazykoznanija. – Moskva : “Nauka”, 1967. – # 4. – S. 26–33
32. Marr N.Ja. Jafeticheskie zori na ukrainskom hutore (Babushkiny skazki o Svin'e Krasnom Solnyshke) / N.Ja.Marr // Uyenyje zapiski instituta narodov Vostoka SSSR,1930. – T.1.– S. 1–86
34. Merkulova V.A. O nekotoryh principah jetimologii nazvanij rastenij/V.A.Merkulova//Jetimologija 1964. Principy rekonstrukcii i metodika issledovanija.-M.: Nauka,1965.-S. 72-87
35. Motuzenko E.M. Jetimologija i semantika / Evgenij Mihajlovich Motuzenko. – Kishinev:Vector,2006. – 368 s.
37. Prishhepchuk I. O. Evoljucija proceduri semantichnoj rekonstrukcii indoevrops'kikh dieslivnih praosnov / I. O. Prishhepchuk // Visnik Kiivs'kogo nacional'nogo lingvistichnogo universitetu. Ser. : Filologija. – 2014. – T. 17, # 2. – S. 160–167
39. Sibruk A., Gul'chenko T. Etimologichnij analiz – pershij etap rekonstrukcii semantiki/ A.Sibruk, T.Gul'chenko// Gumanitarna osvita u tehnicnih vishhij navchal'nih zakladah. – 2013. – Vip. 28. – S. 98–105
40. Safronov V.A. Indoevropskie prarodiny/V.A.Safronov.–Gor'kij: Volgo-Vjat. kn. Izd-vo, 1989. – 399 s.
41. Starostin C.A. Rekonstrukcija obshhevostочно-kavkazskoj sistemy osnovnyh padezhej/C.A.Starostin//Slavistika. Indoevropistika. Nostratika. K 6-letiju so dnja rozhdenija V.A.Dybo. Tezisy dokladov.-Moskva : “Nauka”, 1991.-C. 35-37.
45. Shutova M.O. Etnokul'turni stereotipni portreti angljiciv i ukrainciv (kognitivno-onomasiologichna rekonstrukcija frazeoformul) [Tekst]. – [monografija]/ M.O.Shutova ; Kiiv.nac.lingvist. un-t. – Kiiv: Vid. Centr KNLU, 2016. – 296 c.
46. Semeren'i O. Vvedenie vr sravnitel'noe jazykoznanie / O.Semeren'e. – M.: Editorial URSS, 2002. – 400 s.
47. Ivanov Vjach. Vs., Toporov V.N. Slavjanskije jazykovye modelirujushhie semioticheskie sistemy/ Vjach. Vs. Ivanov, V.N. Toporov. – M.: Izd-vo MGU, 1965. – 204 s.
48. Trubachev O.N. Priemy semanticheskoy rekonstrukcii//Sravnitel'no-istoricheskoe izuchenie jazykov raznyh semej. Teorija lingvisticheskoy rekonstrukcii. – M.:Nauka, 1988. – C. 197-222. [E. resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.philology.ru/linguistics1/trubachev-88.htm>

“Reconstruction” in Cognitive Linguistic Comparative Discourse Perspective

O. O. Cherkhava

Abstract. The aim of the following article is caused by impetuous ongoing research approach to cultural scope of religious popular knowledge in language through the matrix format – system of the interrelated cognitive contexts (*religious popular discourse texts classification*). The upcoming complex analysis methodology for such type of matrix composition could have its start-up from the evolutionary observation of cognitive matrix analysis, which represents discourse as the conscious structure (with its kernel-notion and parameter periphery). Such approach displays language form sequences and their mental representations in the concrete culture and in the projection to other cultures. On the basis of the theoretical positions in the work, a new interpretation of the term “reconstruction” in its cognitive-linguistic-discursive-discursive understanding is proposed as the most optimal descriptor, which is a theoretical construct and at the same time an instrument for the restoration of stages and schemes of architectural matrixes of religious-philosophical-biblical human being.

Keywords: *cognitive linguistic comparative study, theological religious popular matrix composition, matrix reconstruction, archetype-stereotype sense reconstruction, methodology.*

Жанрова палітра християнського релігійного дискурсу

М. І. Федішин

Ужгородський національний університет, Ужгород, Україна
Corresponding author. E-mail: marybndk@gmail.com

Paper received 30.05.18; Accepted for publication 09.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-03>

Анотація. У статті розглянуто жанрові засади християнського релігійного дискурсу. Здійснено вибірку та аналіз релігійних текстів. Зроблена спроба створення класифікації біблійних, церковних, релігійно-теоретичних і релігійно-популярних жанрів християнського дискурсу. Результати показують, що жанрова парадигма християнського релігійного дискурсу є надзвичайно кольоровою лінгвістичною гаммою. Релігійні жанри є особливим засобом Божественного пізнання Творця, Його сутності, змісту Його Слова, заповідей та волі.

Ключові слова: Біблія, християнство, церква, релігійний текст, жанрова варіативність.

Вступ. Християнське віровчення є найбагатшою конфесією за своєю сутністю. У тенетах християнського слова заховані величезні скарби як для лінгвіста, так і для релігієзнавця. Мовознавці тому і наголошують на дослідженні комунікативних, прагматичних, дискурсивних, когнітивних, функціональних особливостей релігійно-духовних текстів, які стрімко займають платформу цієї дисципліни. Християнські релігійні тексти становлять собою відповідні літературні твори теоретичного і популярного жанру. В межах релігійного дискурсу все ще немає чітко розробленої його жанрової систематизації. Саме тому, проблема жанрової варіативності християнського релігійного дискурсу є **актуальною** і такою, на якій варто зосередити нашу увагу.

Короткий огляд публікацій за темою. У межах сучасної християнської релігійної жанристики виконується багато мовознавчих досліджень, присвячених вивченню конкретного християнського тексту. Власне цей текст і репрезентує кожен науковий чи популярний релігійний жанр. Окреслена проблематика вивчається як вітчизняними, так і зарубіжними релігіє-лінгвістами. Науковці досліджують такі основні релігійні жанри: молитва (Н. О. Кравченко, С. Ігнат'єва), епістолярій (О. В. Малікова, І. Б. Барцевич, О. Вейзе, А. І. Єфімов), пісня (Н. І. Добжанська, І. В. Грінченко, Т. Дуссет), пророцтво (К. Баллей, Дж. Макдауелл, О. О. Черхава, П. Кладочний, Н. Мечковська), проповідь (Р. Я. Ваврінчик, М. Ділай, Г. О. Агеева, О. І. Морозова, О. О. Прохватолюва, А. Г.-Б. Салахова) і теологічна стаття (Ю. В. Романченко).

Об'єктом дослідження є релігійний дискурс, представлений християнським віровченням. **Предметом розвідки** слугує вивчення стратифікаційного відбору характерного релігійного жанру у лакуні християнства.

Мета. Метою статті є спроба створення класифікації усіх сучасних християнсько-релігійних жанрів, наголошуючи на його біблійній парадигмі. Досягнення цієї мети передбачає вирішення наступних завдань:

- охарактеризувати теоретичні засади жанристики та релігійної зокрема;
- висвітлити сутність релігійних мовленнєвих жанрів;
- зробити вибірку усіх релігійних текстів;
- зробити спробу узагальнити та класифікувати християнські релігійні жанри.

Матеріал і методи. Матеріальним підґрунтям для аналізу стали священні тексти Біблії, релігійні тексти церковного, релігійно-теоретичного та релігійно-

популярного характеру. У науковій роботі застосовуються такі методи: описовий метод, метод класифікаційного відбору та експланаторний аналіз.

Результати та їх обговорення. Християнська релігійна жанристика є надзвичайно розкішною та особливою організацією. Сюди впадають найрізноманітніші її текстові утворення усного та писемного мовлення. Як зазначає М. М. Бахтін, що “багатство та різноманітність мовленнєвих жанрів є неосяжним, тому що невичерпними є можливості усілякої людської діяльності, а також тому, що в кожній сфері діяльності виробляється цілий репертуар мовленнєвих жанрів, який диференціюється і зростає по мірі розвитку та ускладнення конкретної сфери” [3, с. 159].

За В. В. Демент'євим, існують два напрями дослідження мовленнєвих жанрів – лінгвістичний, або генристика, і прагматичний, або жанрознавство. Він вбачає, що генристика виникає з інтенцій мовця, і при цьому спирається на розроблену методологію і термінологію теорії мовленнєвих актів. Прагматика, в свою чергу, виникає із діалогічної природи мовленнєвих жанрів [6, с. 43–55]. Дослідник зазначає, що прагматичне жанрознавство багато в чому склалося через подолання недоліків лінгвістичного вивчення мовленнєвих жанрів, перш за все монолізації ідеї мовленнєвих жанрів, що є неминучою за абсолютизації інтенцій мовця [так само, с. 52]. У прагматичній концепції мовленнєвих жанрів велика увага приділяється усім аспектам взаємодії адресата і адресанта, а також усім комунікативним смислам, що передаються і приймаються, а не тільки тим, які адресант свідомо мав намір передати [так само, с. 53].

Українська дослідниця О. В. Малікова зазначає, що “сучасний дискурсивний аналіз розвивається паралельно з теорією жанрів і стилів” і вбачає, що “за останні десятиліття під впливом ідей соціолінгвістики, нової риторики, когнітивної лінгвістики та лінгвопрагматики спостерігаються спроби формування теоретичних засад вивчення жанрів, створення методології та окреслення меж того напрямку жанрознавчих досліджень, який почали називати лінгвістична генологія, генристика” [8, с. 376].

Беззаперечним є той факт, що уся палітра усних та писемних мовленнєвих жанрів є комунікативною за своїм характером. Усі вони несуть конкретне повідомлення, що передається за допомогою лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників окремого текстотворення. Російський лінгвіст С. В. Акулова, яка займається проблемою багатоаспектного вивчення мовленнєвих жанрів, у своєму навчальному посібнику, присвяченому

жанрам німецької комунікації, виділяє такі теоретичні положення:

- ❖ мова реалізується у текстах;
- ❖ кожен текст відноситься до певного жанру;
- ❖ жанр є категорією, яка впорядковує наше сприйняття світу;
- ❖ жанрове знання – частина нашої комунікативної компетенції, яку ми отримали завдяки актам соціальної взаємодії;
- ❖ соціально- та культурно-зумовлені жанри;
- ❖ жанри є стійкими утвореннями, вони змінюються всередині культурного суспільства, коли змінюється їх контекст і соціальні функції [1, с. 8]

Християнська духовна література, що має на меті проповідь Слова Божого, слугує квінтесенцією християнських теологічних жанрів [8, с. 377]. Київський лінгвіст О. В. Малікова справедливо зауважує, що цей тип дискурсу “характеризується розгорнутою системою усних та писемних мовленнєвих жанрів, причому характерною рисою є наявність жанрів парних, тобто таких, що одночасно існують як в усній, так і в писемній формі” [7, с. 270].

Під релігійним текстом ми розуміємо духовний текст наукового або популярного характеру, в якому виражені сакральні-релігійні ідеї, догми певного віровчення (у нашому випадку – християнського). До сучасної християнської релігійної жанрової парадигми Ю. В. Чернишова відносить літературу таких жанрів: біблійні книги, молитви, проповіді, церковні послання, бесіди, роздуми, публіцистичні виступи на релігійні та релігійно-світські теми, коментарі та тлумачення на біблійні книги, виклади віри, катехізиси, наукові релігійні тексти, художня та науково-популярна релігійна література (християнська поезія, романи, оповідання, розповіді про святих і видатних діячів Церкви, духовні розважання, популярна психологія), релігійні тексти медійного дискурсу [9, с. 189]. Особливістю релігійної літератури є те, що “релігійні тексти входять до більш широкого класу повідомлень, в яких інформація зберігається не в тексті, але знаходиться поза текстом, причому потребує наявності головного тексту – Одкровення як обов’язкової умови свого виникнення” [так само, с. 190]. Надзвичайно слушною є думка про те, що “релігійний дискурс постає мультиплікацією певної релігійної інформації, метою якої є, в першу чергу, забезпечення фіксації, смислового збереження та трансляції Божественного Одкровення, а також він тісно пов’язаний із мовою Святого Письма, оскільки запозичує готові форми з Біблії” [так само, с. 190]. Російський лінгвіст О. О. Анісімова виокремлює деякі особливості релігійних текстів, а саме: (1) “унікальність і гібридний характер священних книг (Старого і Нового Завіту), (2) вираження однієї і тієї ж комунікативної інтенції жанрами різної літературної форми – прозовими та поетичними; (3) класифікаційна неоднозначність релігійних жанрів; (4) стилістична неоднорідність релігійного жанру; (5) жорсткість і розмитість меж релігійних жанрів; (6) транспозиція релігійних жанрів і утворення змішаних жанрів релігійної комунікації” [2, с. 32–33]. Дослідниця умовно виокремлює три підходи щодо розробки типологізації релігійного дискурсу:

- 1) функціональний – такий, що враховує функціональне призначення релігійного жанру;
- 2) прагматичний - такий, в центрі уваги якого знаходиться домінуюча мовленнєва дія і переважає модаль-

ність релігійного жанру;

3) соціально-психологічний підхід – такий, що розглядає різноманітні екстралінгвістичні фактори мовленнєвого спілкування [так само, с. 33].

Відповідно до критеріїв розподілу жанрів релігійного дискурсу за О. О. Анісімовою (авторитетність (святість), одиничність (постійне відтворення жанру у незмінному виді), множинність реалізації жанру, характер суб’єктно-адресатних відносин і функціональна сфера), лінгвіст виокремлює такі зони релігійного дискурсивного поля:

❖ ядерну зону – сакральні тексти Священного Письма, постанови семи Вселенських соборів, писання Отців церкви, а також літургійні тексти – молитви, піснеспіви із богослужбових книг, псалмоспіви, фрагменти Святого Писання;

❖ навокоядерна зона – до неї відносять жанри адміністративно-юридичного (статут, правила, визначення, постанови, вказівки та ін.); гомілетичного (вітальне слово, послання, проповідь, духовна бесіда, лекція в духовному навчальному закладі), теоретико-теологічного (богословського) (тлумачення, коментарі, богословські статті, монографії, дисертації та ін.) і популярно-теологічного (Катехізис, Закон Божий, календар віруючого, біблійні читання на кожен день) виду релігійного типу дискурсу, котрі регулюють духовну і практичну діяльність

❖ зона ближчої периферії – жанри релігійно-публіцистичного дискурсу, який обслуговує як релігійну, так і масову комунікацію (послання, молитва, життя святих, катехізисна бесіда, слово пастора; примітка, стаття, нарис у церковних газетах, журналах, інформаційних листах; інтерв’ю, передача на релігійну тему, телевізійні фільми та ін.);

❖ зона дальньої периферії – жанри релігійно-буттєвого (розмова, бесіда, розповідь про церковні події, релігійні переживання, свідчення) та релігійно-художнього дискурсу (розповідь, повість, сюжети, казка, духовні вірші, духовні пісні) [2, с. 38–41].

К. В. Бобирьова, взявши за основу соціально-психологічний підхід дослідження релігійного дискурсу, класифікує релігійні жанри за такими ознаками:

- ❖ за ступенем інституційності;
- ❖ за суб’єктно-адресатним відношенням;
- ❖ за соціокультурною диференціацією;
- ❖ за подієвою локалізацією;
- ❖ за функціональною структурою жанрового простору [так само, с. 35–36].

Вона розподіляє жанри релігійного дискурсу на первинні та вторинні. До первинних відносяться мовленнєві жанри притчі, псалма і молитви, як індивідуальні типологізовані зразки структурно-семантичних і ціннісних моделей, які зародилися у релігійному дискурсі, а до вторинних – мовленнєві жанри, що представляють своєрідну інтерпретацію і модифікацію первинних релігійних зв’язків – текстів Священного Письма, – проповідь і сповідь [5, с. 166–167].

Переглянувши основні спроби виокремлення релігійних жанрів, ми помітили, що в більшості окремих релігійних жанрів є представником певного виду чи різновиду релігійного дискурсу. Кожен із жанрів містить ознаки, що є наявними у декількох жанрах. Так, наприклад жанр сповіді може містити молитовний аспект, жанр свідчення може мати певні елементи проповіді, жанр пісні –

ознаки біблійної розповіді тощо.

Беручи до уваги сучасні релігійні тексти, спробуємо створити власну класифікацію власне релігійного дискурсу християнства. Основною книгою християнства є Біблія. Книги Священного Письма вважаємо первинними жанрами, адже ця священна книга є Словом Бога, у якій виражаються Його думки, дії, бажання, Його воля, заповіді любові. Звідси ми виділяємо книги Старого Завіту і Нового Завіту і, відповідно їхні жанри. До Старого Завіту відносяться 39 священних книг.

Книги Старого Завіту:

- ❖ п'ятикнижжя Мойсея – Буття, Вихід, Левит, Числа і Повторення закону;

- ❖ історичні книги – Ісуса Навина, Суддів, Рут, чотири книги Царів, дві книги Хронік, Ездри, Неємії та Естер;

- ❖ навчальні поетичні книги – книга Йова, Псалмів, приповістей Соломонових, Еклезіястова (або Проповідника) і Пісня над піснями;

- ❖ пророцькі книги – книги великих пророків (пророка Ісаї, Єремії, плач Єремії і Єзекіїля) і книги малих пророків (пророка Даниїла, Осії, Йоїла, Амоса, Овдія, Йони, Михея, Наума, Авакума, Софонії, Огія, Захарія і Малахії).

Книги Нового Завіту:

- ❖ чотири Євангелія – від св. Матвія, Марка, Луки та Івана;

- ❖ історична книга – Дії святих апостолів;

- ❖ послання апостола Павла – до Римлян, до Коринтян, до Галатів, до Ефесян, до Филип'ян, до Колосян, до Солунян, до Тимофія, до Тита, до Филимона та до Євреїв;

- ❖ соборні послання – св. Апостола Якова, Петра, Івана та Юди;

- ❖ пророцька книга (апокаліптична – прим. автора) – Об'явлення св. Івана Богослова [4, с. 5–6].

Кожна біблійна книга є репрезентантом конкретного релігійного жанру і, таким чином, у межах релігійного біблійного дискурсу ми виділяємо такі прозові та поетичні жанри: *жанр біблійної повісті* (книга Буття), *жанр біблійної історичної повісті* (книга Суддів, Дії святих апостолів), *жанр проповіді* (книга Еклезіястова), *жанр псалма* (книга Псалмів), *жанр молитви* (книга Псалмів, книга Йова), *жанр приповіді* (книга приповістей Соломона), *жанр біблійної пісні* (книга Пісня над піснями), *жанр пророцтва* (книга Ісаї, Даниїла тощо), *жанр євангелії* (від св. Матвія), *жанр притчі* (у Євангеліях), *жанр послання* (листа або ж *епістолярію* – до Римлян, до св. апостола Петра), *жанр апокаліптики* (книга Об'явлення св. Івана Богослова).

Звичайно ж, не легким постає питання власне “чистого” і “змішаного” біблійного жанру. Ми спостерігаємо, що у багатьох біблійних книгах є чітко або трішки виражені особливості іншого жанру. Так, наприклад, жанр псалмів містить ознаки жанру пісні, а також молитви, наприклад: “*Oh, sing to the Lord a new song! Sing to the Lord, all the earth*” (Psalm 96); “*Bow down Your ear, O Lord, hear me; For I am poor and needy. Preserve my life, for I am holy; You are my God*”. (Psalm 86) [10].

Жанру епістолярію притаманні ознаки апокаліптики, наприклад: “*scorners will come in the last days, walking according to their own lusts, and saying, “Where is the promise of His coming? But the heavens and the earth which are now preserved by the same word, are re-*

served for fire until the day of judgment and perdition of ungodly men” (1st Peter 3:3–4, 7) [10].

Жанру історичної повісті притаманні ознаки псалма, наприклад: “*On that day David first delivered this psalm into the hand of Asaph and his brethren, to thank the Lord: Oh, give thanks to the Lord! Call upon His name; Make known His deeds among the peoples! Sing to Him, sing psalms to Him; Talk of all His wondrous works!*” (1st Chronicles 16:7–9) [10].

Жанру євангелії притаманні ознаки молитви, проповіді і апокаліптики, наприклад: “*In this manner, therefore, pray: Our Father in heaven, Hallowed be Your name...*” (Matthew 6:9–13); “*No one can serve two masters; for either he will hate the one and love the other, or else he will be loyal to the one and despise the other. You cannot serve God and mammon*” (Matthew 6:24), “*Most assuredly, I say to you, the hour is coming, and now is, when the dead will hear the voice of the Son of God; and those who hear will live*” (John 5:25) [10].

Жанр біблійної повісті містить ознаки жанру біблійних настанов, пісні та пророцтва, наприклад: “*And the Lord spoke to Moses, saying, “Speak also to the children of Israel, saying: “Surely My Sabbaths you shall keep, for it is a sign between Me and you throughout your generations, that you may know that I am the Lord who sanctifies you” (Exodus 31:12–13) Then Moses and the children of Israel sang this song to the Lord, and spoke, saying: “I will sing to the Lord, For He has triumphed gloriously! The horse and its rider He has thrown into the sea! (Exodus 15:1); “Then He brought him outside and said, “Look now toward heaven, and count the stars if you are able to number them.” And He said to him, “So shall your descendants be” (Genesis 15:5) [10].*

Жанру притчі притаманні ознаки проповіді (в даному уривку використана експланаторна стратегія для тлумачення притчі про сіяча), наприклад: “*The sower sows the word. And these are the ones by the wayside where the word is sown. When they hear, Satan comes immediately and takes away the word that was sown in their hearts. These likewise are the ones sown on stony ground who, when they hear the word, immediately receive it with gladness; and they have no root in themselves, and so endure only for a time. Afterward, when tribulation or persecution arises for the word's sake, immediately they stumble. Now these are the ones sown among thorns; they are the ones who hear the word, and the cares of this world, the deceitfulness of riches, and the desires for other things entering in choke the word, and it becomes unfruitful. But these are the ones sown on good ground, those who hear the word, accept it, and bear fruit: some thirtyfold, some sixty, and some a hundred*” (Mark 4:14–20) [10].

Американський дослідник Біблії Д. П. Перріс [11, с. 16] виокремлює так званий жанр мудрості, який чітко розкривається у приповідях Соломона, наприклад: “*Do not enter the path of the wicked, and do not walk in the way of evil. Avoid it, do not travel on it; turn away from it and pass on*” (Proverbs 4:14–15) [10].

Жанру апокаліптики притаманні ознаки епістолярного жанру, наприклад: “*To the angel of the church of Ephesus write..., to the angel of the church in Smyrna write..., to the angel of the church in Pergamos write..., to the angel of the church in Thyatira write..., to the angel of the church in Sardis write..., to the angel of the church in Philadelphia write..., to the angel of the church of the Laodiceans*

write...” (Revelation 2–3) [10].

Церква є сакральним хронотопом, де збираються віряни. Тому, ми можемо виокремити церковні жанри релігійного дискурсу, які безпосередньо слугують для проведення богослужіння. Звідси виділяємо *жанр християнської церковної пісні, вірша, вітального слова, сповіді, свідчення, молитви і пророцтва*.

Не байдужою залишається сфера християнського релігійного дискурсу для науковців-лінгвістів, теологів і релігієзнавців. Досліджуючи духовно-релігійну сферу суспільства, вони намагаються логічно обґрунтувати певні духовні положення, описуючи при цьому її лінгвістичні, релігійні, а й філософсько-світоглядні засади. Таким чином, виникають наукові *жанри релігійно-теоретичного характеру*, а саме: *монографії, рецензії, теологічні статті, анотації, реферати, коментарії*

тези доповіді. До *релігійно-популярних жанрів* ми відносимо усі ті, що слугують засобами і способами розповсюдження християнського віровчення – *християнські розповіді, збірки віршів і пісень, плакати, рекламні запрошення, листівки, календар віруючого* (слово на кожен день) та інші засоби релігійного масового інформування суспільства.

Висновки. Підсумовуючи усе вищесказане, хотілося б зауважити, що жанри християнського релігійного дискурсу є неусталеною системною організацією, позаяк можливим є їхній подальший розподіл на відповідні субжанри. Деякі жанри випливають із біблійних книг, в той час як інші є відповіддю-міркуванням на конкретну християнську тему. Одні релігійні жанри обслуговують церковне богослужіння, в той час як інші слугують шляхами залучення до певної християнської общини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акулова Е. В. Жанры немецкого повседневного общения. Учебное пособие по спецкурсу / Е. В. Акулова. – Саратов, 2011. – 99 с.
2. Анисимова Е. Е. О типологизации религиозного дискурса (к постановке проблемы) / Е. Е. Анисимова // Вестник Московского государственного лингвистического университета. Выпуск 4 (583). 2010. С. 30–43.
3. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров / М. М. Бахтин // Собр. соч. – М.: Русские словари, 1996. – Т. 5: Работы 1940–1960 гг. – С. 159–206.
4. Біблія або книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту / І. Огієнко. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2013. – 1152 с.
5. Бобырева Е. В. Религиозный дискурс: ценности и жанры / Е. В. Бобырева // Проблемы филологии, культурологии и искусствоведения. Знание. Понимание. Умение. №1. – 2008. – С. 162–167.
6. Дементьев В. В. Теория речевых жанров / В. В. Дементьев. – М.: Знак, 2010. – 597 с.
7. Малікова О. В. Проповідь: композиційні, прагматичні та інтердискурсивні характеристики / О. В. Малікова // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 17. – 2010. – С. 268–276.
8. Малікова О. В. Теологічний трактат: прагма-стилістичний вимір / О. В. Малікова. – Studia Linguistica. – Вип. 8. – 2014. – С. 376–381.
9. Чернишова Ю. В. Принципи релігійного перекладу в інструкції *LITURGIAM AUTHENTICAM* / Ю. В. Чернишова // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – Вип. 29. – 2012. – С. 189–194.
10. Bible. New King James Version (NKJV). – 1975. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.biblegateway.com/versions/New-King-James-Version-NKJV-Bible/>
11. Parris D. P. Introduction to Biblical Interpretation / David Paul Parris. – Colorado: Global Action, 2006. – 85 p.

REFERENCES

1. Akulova E. V. Genres of German everyday communication. Training manual on special course / E. V. Akulova. – Saratov, 2011. – 99 p.
2. Anisimova E. E. On religious discourse typology (on the problem statement) // Bulletin of Moscow State Linguistic University, 2010. – Nr. 4 (583). – P. 30–43.
3. Bible or books of Holy Scripture of Old and New Testaments / I. Ohienko. – K.: Ukrainian Biblical Association, 2013. – 1152 p.
4. Bakhtin M. M. The Problem of Speech Genres / M. M. Bakhtin // Collected works. – M.: Russian dictionaries, 1996. – Vol. 5: works of 1949–1960. – P. 159–206.
5. Bobyreva E. V. Religious discourse: values and genres / E. V. Bobyreva // Problems of philology, culturalology and art studies. Knowledge. Understanding. Competence. №1. – 2008. – P. 162–167.
6. Demytyev V. V. Theory of speech genres / V. V. Demytyev. – M.: Sign, 2010. – 597 p.
7. Malikova O. V. Sermon: compositional, pragma-rhetoric and interdiscursive characteristics / O. V. Malikova // Problems of semantics, pragmatics and cognitive linguistics. – Issue 17. – 2010. – P. 268–276.
8. Malikova O. V. Theological Treatises: stylistic and pragmatic aspects / O. V. Malikova // Studia Linguistica. – 2014. – Issue 8. – P. 376–381.
9. Chernyshova Y. O. The principles of religious translation of an instruction manual of *LITURGIAM AUTHENTICAM* / Y. O. Chernyshova // Problems of a word, sentence and text semantics. – 2012. – P. 189–194.

Genre palette of Christian religious discourse

M. I. Fedyshyn

Abstract. The article deals with the genre fundamentals of Christian religious discourse. Religious texts have been selected and analyzed. An attempt has been made to create the classification of biblical, church, religious-theoretical and religious-popular genres of Christian discourse. The results show that the genre paradigm of Christian religious discourse is an extremely colourful linguistic palette. Religious genres are a special means of the Divine knowledge of the Creator, of His essence, of the content of His Word, commandments and will.

Keywords: Bible, Christianity, church, religious text, genre variation.

Жанровая палитра христианского религиозного дискурса

М. И. Федышин

Аннотация. В статье рассмотрены жанровые основы христианского религиозного дискурса. Религиозные тексты были выбраны и проанализированы. Предпринята попытка создания классификации библейских, церковных, религиозно-теоретических и религиозно-популярных жанров христианского дискурса. Результаты показывают, что жанровая парадигма христианского религиозного дискурса является чрезвычайно цветной лингвистической гаммой. Религиозные жанры являются средством Божественного познания Творца, Его сущности, содержания Его Слова, заповедей и воли.

Ключевые слова: Библия, христианство, церковь, религиозный текст, жанровая вариативность.

Гендерная метафора в английских “бытовых” анекдотах

С. К. Гаспарян, А. Т. Князян

Ереванский государственный университет
Corresponding authors. E-mail: sedagasparyan@ysu.am; annaknyazyan@ysu.am

Paper received 23.05.18; Accepted for publication 31.05.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-04>

Аннотация. Статья посвящена исследованию гендерных метафор в английских “бытовых” анекдотах, которые используются при описании различных образов мужчин и женщин. Окружающие нас объекты и предметы становятся источниками различных гендерных метафор. На основе анализа содержания текстов анекдотов были выявлены гендерные метафоры, используемые для описания образов мужчин и женщин. Гендерная метафора создает необходимые условия для экспрессивного выражения мысли человека и является наиболее часто используемым стилистическим приемом в английских “бытовых” анекдотах. Гендерная метафора (метафорическое высказывание), оказывая большое воздействие на коммуниканта, имеет оценочность и выраженную экспрессию и влияет на подсознание адресата. В юмористическом дискурсе гендерная метафора в большинстве случаев выполняет не только коммуникативную, но и коннотативную функции.

Ключевые слова: гендер; юмористический дискурс; анекдот; стереотип; гендерная метафора.

Речь каждого человека всегда социально обусловлена, так как его пол, возраст, образование, социальное положение, непременно сказываются на его речевом портрете. Манера речи (голос, произношение, использование различных слов, словосочетаний) указывают на социальную принадлежность человека. Изучение литературы вопроса, а также всесторонний анализ большого количества языкового материала показывают, что внутренний мир каждого человека, его видение реальной действительности складываются в результате разнообразных влияний многих факторов, в том числе, конечно, и биологических, которые имеют важное влияние на психологию каждого человека. Индивидуальные различия людей также находятся в центре внимания психологии личности, и этому посвящено множество научных теорий и исследований [1; 5; 3].

Актуальность данного исследования связана с тем, что для современной филологической науки характерен все возрастающий интерес к изучению гендерных вопросов. Мужская и женская психологии во многом отличаются друг от друга и, следовательно, их речь также имеет определенное своеобразие. Женская речь отличается своеобразием психологического взгляда на мир, особой восприимчивостью, эмоциональностью, присущей только женской натуре. В качестве **объекта** исследования рассматриваются гендерные метафоры в английских “бытовых” анекдотах. **Материалом** исследования мужской и женской речи послужили английские анекдоты. **Цель настоящего** исследования состоит в выявлении гендерных метафор в мужской и женской речи. Манера человека говорить или писать особенно часто ставится в зависимость от принадлежности его к тому или другому полу. В **теоретическом** плане данное исследование вносит определенный вклад в углублении научных представлений о гендерных стереотипах, на формирование которых оказывают влияние следующие важные причины: 1. человек не реагирует каждый раз по-новому на новые явления, а старается подводить их под уже имеющиеся понятия; 2. человек придерживается уже существующих ценностей в обществе [2]. Стереотипы возникают на основе чувств и эмоций и являются источником оценок. В английском языке существуют стереотипы, описывающие одни черты и качества, которые относятся только к женщинам, и другие – только к мужчинам.

Самые важные особенности каждого человека, его мышление, характер открываются перед нами в его речи, т.е. в том, как он применяет речевые обороты или

употребляет слова, как он сравнивает предметы. Каждый человек по своему пользуется различными приемами сочетания звуков, слов и фраз, и каждое использованное слово, предложение есть результат душевного движения, результат новых ассоциаций. Так, речь человека нужно рассматривать как отражение психической сущности и при анализе языкового материала принимать во внимание человека, как индивидуального носителя языка. Любой образ возникает на основе обобщения человеком жизненного опыта, его впечатлений, представлений и знаний о действительности. Имея индивидуальное мышление, человек воспроизводит неисчерпаемое богатство и разнообразие окружающего мира, причем впечатления человека вполне индивидуальны, принадлежат ему одному. Индивидуальное употребление языковых единиц обычно проявляется в контексте. Любая единица в контексте выявляет индивидуальность автора, особенности его языка.

В юмористическом дискурсе встречается достаточное количество гендерных метафор [6], используемых для описания мужчин и женщин. Анализ английских “бытовых” анекдотов показал, какими гендерными метафорами отражаются характерные для данной культуры гендерные роли, выполняемые мужчинами и женщинами. Гендерные метафоры иллюстрируют характеристики женщин и мужчин, их гендерные роли, характерные для английской культуры. Например, образ и роль “матери”, “отца”, “домохозяйки”, “жены”, “любовницы”, “мужа”, “тещи” обычно представлены в английских “бытовых” анекдотах гендерными метафорами.

Источником гендерных метафор служат метафоры, имеющие прямое значение животного. Так, в английских “бытовых” анекдотах образ мужчины чаще сравнивается с такими животными как *hog, mule, swine, dog*. Для описания женских образов наиболее часто используются следующие слова *bird, fox, cat, hen*. Приведенные лексемы (*hog, mule, swine, dog, bird, fox, cat, hen*) используются в переносном значении и в иносказательной форме выражают положительные и отрицательные качества человека.

Так например:

Mummy, mummy, are little birds made of metal? “Of course not, darling, why do you think that?” “I just heard dad say he’d like to screw the arse off the bird next door.” [4, c.20]

В вышеприведенном примере “бытового” анекдота мужчина прибегает к использованию гендерной метафоры (*to screw the arse off the bird next door*). Здесь образ женщины представлен в метафорическом значении

слова *“bird”*, который указывает на привлекательный образ женщины. Исследование подобных метафор в речи мужчин показывает, что их употребление подвержено влиянию гендерного фактора. Для мужской речи характерно также использование инвектив и намеренное огрубление речи в общении на бытовом уровне. Так например, слово *“bitch”* (*clumsy bitch; silly bitch*) в большинстве случаев мужчинами употребляется в адрес женщин.

Так например:

A husband and wife sleep in separate twin beds. One night he asks his wife to come over to his bed to fool around.

As the wife gets up to walk over to his bed, she trips over the carpet and falls flat on her face. The husband looks up concerned and says, “Oh did my little wifey fall on her little nose?”

She laughs and gets in his bed. When they are done, she gets up to go back to her bed and falls over the rug again. Her husband looks over his shoulder to see her on the floor, rolls over and says, “Clumsy bitch.”[7]

Представленные в анекдотах образы подчеркивают те или иные недостатки мужчин и женщин. При оценке женщин лицами мужского пола в английских “бытовых” анекдотах количество данных им положительных характеристик меньше отрицательных. В целом стереотипное представление женщин с положительной стороны меньше, чем с отрицательной. Женщина, которую сравнивают с *“cat”*, своенравна, обаятельна, но может быть также нежной и ласковой. При использовании данной гендерной метафоры характеристики женщин сравниваются с повадками данного животного. Для характеристики женщин существует также выражение *pussycat*. *“Tomcat”*, *“tough cat”* обычно называют диких зверей семейства кошачьих мужского пола. *“Tom”* - означает принадлежность к мужскому полу у всех зверей и птиц (но также девочку или женщину с характером мальчишки называют *tomboy*, но не *tomcat*). *“Tomcat”*, *“tough cat”* – своеобразный мужчина, казанова, который пользуется большим успехом у женщин.

В английском юмористическом дискурсе женский пол также сравнивается с *hen*, указывая на неуклюжую женщину, которая заботится о детях. В данном стереотипе женщине отводится роль одновременно домохозяйки и матери.

Самый распространенный стереотип в английских “бытовых” анекдотах является сравнение женщины с *“fox”*, как хитрое и ловкое существо. Еще с глубокой древности считалось, что умственные качества женщины намного превосходят мужские. Своей хитростью и ловкостью женщина даже могла заставить мужчину жениться на ней. О хитрости слабого пола создано немало английских анекдотов. А стереотип *little mouse* описывает скромную, неприглядную женщину, которая выбирает неброскую одежду (серого цвета), чтобы не привлекать к себе внимание.

В английском юмористическом дискурсе сравнение мужчины с таким животным, как *“swine”* является наиболее распространенным среди женщин. В данном стереотипе личные качества мужчины (обычно манеры и поведение) сравниваются с характеристиками животного *“swine”*. В английских “бытовых” анекдотах женщины используют большое количество эмоционально-оценочной лексики, которая адресована мужчинам, при этом подчеркивая его отрицательные качества, такие как *recklessness, meanness, cruelty, selfishness, uselessness*.

Образ молодого, неопытного мужчины чаще всего сравнивается с таким животным, как *“dog”* (*he-dog; male*),

подчеркивая отрицательные качества мужчин.

Наиболее стереотипными являются гендерные метафоры *shrew, termagant* и *fury*, которые используются при описании образа женщин когда она зла и в ярости. Гендерно нейтральная метафора *“angle”* употребляется как в отношении мужчин, так и женщин.

Существует стереотип, что женщина исторически является хранительницей домашнего очага и должна выполнять всю домашнюю работу. Довольно часто этот стереотип встречается в английских “бытовых” анекдотах. Основываясь на гендерных ролях, выполняемых женщиной в каждом обществе – “хозяйка, жена, мать”, предполагается, что она знакома с названиями продуктов питания лучше, чем мужчина. Поэтому женщины в английских “бытовых” анекдотах используют данную тему как источник для метафорических выражений (так например, *“salty talk;” “rotten apple;” “the bread is tough;” “sweet bird of youth;” “take the biscuit and the cookies;” “You put a lot of spices in that idea;” “He is eating his brain;” “He is a cake;” “You rotten onion!;” “Curved cucumber can never be rendered straight;” “A folded pancake;” “He is half cooked;” “Beef and turnip;” “He is a sour lemon”*), тем самым делая такие метафоры зависимыми от пола.

Так например:

Two women were sitting in the doctor’s waiting room comparing notes on their various disorders. “I want a baby more than anything in the world,” said the first, “It’s a cake with a cherry on the top for me. But I guess it is impossible.” “I used to feel just the same way,” said the second. “But then everything changed. That’s why I’m here. I’m going to have a baby in three months.” “You must tell me what you did.” “I went to a faith healer.” “But I’ve tried that. My husband and I went to one for nearly a year and it didn’t help a bit.” The other woman smiled and whispered, “Try going alone, next time, dearie.” [8].

Анализ языкового материала позволяет глубже проникнуть в своеобразие образного мышления женщин, и выявить взаимосвязь между использованными ими языковых средств и различными социальными стереотипами. В женской речи метафора *“It’s a cake with a cherry on the top for me”* имеет богатую ассоциативность и придает экспрессивность высказыванию. Не вызывает никаких сомнений тот факт, что данная метафора может быть правильно воспринята в широком горизонтальном контексте, потому что именно контекст способствует восприятию целостного образа. Женщины, отдавая предпочтение таким метафорам, передают максимально ёмкое по своей информативности послание, для которого характерна высокая эмоциональность. Такие оригинальные метафорические конструкции в женской речи помогают лучше раскрыть их внутренний мир. В своей речи женщины прибегают к семантическим полям, связанным с домашним бытом, природой, в то время как мужчины – со спортом и охотой.

Свои переживания, эмоции, взгляд на мир и мужчин в юмористическом дискурсе женщины передают также с помощью сравнений. Следует отметить, что в английском юмористическом дискурсе мир сравнений в восприятии мужчин и женщин отличается в зависимости от их воображения. Так например:

An eccentric lady was in need of a piano player for her upcoming party. She placed ads and spread the word but could not find a suitable one. A bum knocked on her door and when she saw the state of his condition, she answered, “Go away.” He said, “Please, won’t you just give me a

chance, I'm a piano player." **Well I see that you live like a monkey on a stick and I crouch like a fly.**" She was desperate so she let him in. After his performance, she couldn't believe her ears. "Wow! That sounded great, best I've heard in years. What was the name of that song?" The bum answered, "Oh, it's 'I Love Me Wife So Much I Took A Big Dump'." "Oh" she says, "How unusual, would you play another?" He proceeded to play another tune and again she was astounded by the performance. "That was fantastic" she said, "What was the name of that tune?" "That one is called 'I Took My Wife From Behind And Made A Mess All Over That Carpet'." "How unusual" she replied and said, "You've got the job, but please do me a favor and if anyone asks the names of your songs, please don't tell them. And do something about your clothes; you look terrible. Go and buy a tux for the party." The bum was happy about his new job and had never bought a tux before and wound up getting one that was three sizes too small. At the big party, the crowd was amazed at his performance once again. He bowed at the crowd back and forth and ripped out the whole rear end of his trousers. One lady stepped forward clapping and said, "Sir, you are a great piano player but do you know you have a hairy ass and your balls are hanging out?" With a smile, the bum replied, "Lady, know it? I wrote it!" [4c.28]

Данное сравнение строится на метафорической основе и преследует цель создания особой образности. В приведенном примере анекдота в женской речи слова **"fly" и "monkey"** употребляются в своих прямых номинативных значениях и обозначают конкретные предметы. Употребляя сравнения, женщины ставят перед собой цель как можно образно и впечатляюще представить душевные переживания, кризисное состояние психики мужчины. Следует отметить, что для женской речи весьма характерно использование сравнений, основанных на животный мир. Выбирая различных представителей животного мира (*gorilla, dog, snail; bird, swan, goose, tiger, serpent, snake, fly, monkey* и т.д.) в качестве сравниваемого объекта, женщины создают как будто бы конкретные, осязаемые, воспринимаемые на поверхности образы (*hairy as a gorilla; agile like a monkey; as funny as a monkey; nose was wet, like a dog's; slow as a snail; happy like a bird*). Все эти сравнения не только показывают особый интерес женщин к животному миру, но и их чрезвычайно развитое индивидуально-ассоци-

тивное мышление и способность выбирать соответствующие образы для адекватного описания взаимоотношений между мужчиной и женщиной.

В английском женском юмористическом дискурсе в при описании природы показательное использование прилагательных и существительных *mountains, sun, sky, green, greenery, yellow, cool, clean, clear, white, blue, pale, glisten, glitter, gleam, brilliant, radiant, gold, golden*:

Классификация этих слов по семантическому признаку позволяет выделить следующие понятия:

- вечность *sun, sky, mountain,*
- юность, жизнь *green, greenery, yellow,*
- чистота, свежесть *cool, clean, clear, white, blue, pale,*
- красота, великолепие *glisten, glitter, gleam, brilliant, radiant, gold, golden:*

Явления природы издавна трактуются, как образы определенных сфер эмоций и стремлений человека. В связи с вышесказанным хотелось бы подчеркнуть, что преобладающее большинство использованных женщинами качественных прилагательных, различных стилистических средств ассоциируются с эмоционально-психической деятельностью человека.

Анализ гендерных метафор в английских "бытовых" анекдотах выявляет способность метафоры выразить как общие качества мужчин и женщин, так и "типично мужские" или "типично женские" качества, при этом формируя различные гендерно специфичные образы и стереотипы. Жанр анекдота влияет не только на язык, но и на становление стереотипов, предлагая новые гендерные образы и роли мужчин и женщин. Все эти метафоры весьма оригинальны, так как в них эмоциональное состояние человека образно сравнивается с различными ощущениями или чувствами.

Благодаря своей психологической направленности и оригинальной ассоциативности, гендерные метафоры обладают особенной глубиной и способствуют развитию различных устойчивых стереотипов. В своей повседневной жизни для интерпретации действительности человек использует общепринятые понятия, на основе которых и формируются стереотипы. Благодаря именно стереотипам человек оценивает явления автоматически, не задумываясь так как стереотипы выполняют функцию экономии когнитивных усилий.

ЛИТЕРАТУРА

1. Kelly G. A. Clinical psychology and personality: The selected papers of George Kelly. New York, 1969.
2. Lippman W. Public Opinion. New York, 1950.
3. Maslow A. H. Motivation and personality. New York, 1954.
4. Sharpe J. The Adult Joke Book. London: Arcturus Publishing Limited, 2004. 375 p.
5. Wiggins J. S. Personality and prediction; Principles of personality assessment. New York, 1973.
6. Резанова З. И. Гендерная метафора: типология, лексикографическая интерпретация, контекстная репрезентация // Вестник Томского государственного университета. Филология, выпуск № 2 (14) / 2011.- с. 47- 56.
7. <http://jokes4reallough.blogspot.com/2013/06/man-at-bed-time.html> (дата обращения 28.11.2014).
8. <http://goodjokes.com/medic-al-jokes.php> (дата обращения 15.05.2014).

REFERENCES

6. Rezanova Z. I. Gendernaya metafora: tipologiya, leksikograficheskaya interpretatsiya, kontekstnaya reprezentatsiya // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Filologiya, vypusk № 2 (14) / 2011. s. 47-56.

Gender metaphor in English "everyday" anecdotes

S. K. Gasparyan, A. T. Knyazyan

Abstract. The article is devoted to the study of gender metaphors in English "everyday" anecdotes aimed at describing various images of men and women. In our study, the ratio of gender metaphors used to describe the images of men and women was determined. Gender metaphor creates the necessary conditions for the expression of human thought and is the most commonly used stylistic device in English anecdotes. Gender metaphor having a great impact on the communicant, not only enriches the text of the anecdote with overtones of emotion, but also affects the subconsciousness of the addressee. Each gender metaphor (metaphorical utterance) has an appraisal and a pronounced expression, as it conveys the emotional potential that affects the listener's opinion. In humorous discourse, the gender metaphor in most cases performs not only communicative, but also connotative functions.

Keywords: gender; humorous discourse; joke; stereotype; gender metaphor.

Structural vs. cognitive poetics: Approaches to the study of poetic syntax

I. E. Grachova, A. V. Mosiichuk

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubyns'kyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine
Corresponding author. E-mail: ira.gracheva77@gmail.com

Paper received 25.05.18; Accepted for publication 01.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-05>

Abstract. The paper examines the study of poetic syntax from the standpoint of structural and cognitive poetics. The results of the research show that depending on the perspective taken, the analyzed fields single out their own units, methods, and principles of research, which facilitate the investigation of poetic syntax. The paper claims that at present the most complete study of the syntactic organization of poetry texts is provided within cognitive poetics, an innovative branch of philology dealing with the linguistic and cognitive mechanisms of formation and functioning of literary texts and their elements.

Key words: *poetic syntax, poetics, poetry text, syntactic unit, construction.*

Introduction. Linguistic and literature studies have witnessed different approaches to the interpretation of poetic syntax, each of them being determined by the focus and scope of particular research paradigms. The study of the syntactic organization of poetry texts is most effective when conducted in terms of poetics, a branch of philology focusing on the form, methods, and principles of analysis of poetry and, in a broader sense, literary texts [9, p. 54]. The present study is going trace the specifics of poetic syntax research within structural and cognitive poetics.

Literature Overview. The ideas of F. de Saussure's [24] classical structural linguistics influenced the formation of three basic directions in the analysis of poetic speech: the Prague Linguistic Circle [18; 19; 30], French literary structuralism [4; 27], and the Tartu-Moscow Semiotic School [16, 17, 29]. Despite the geographical distance of these trends, the vector of scientific interest was directed towards a common object of research – the language of literary works. However, each division of structural poetics focused on a certain aspect thereby determining the specificity of studying the text and its levels. Although structural poetics formed an efficient launching pad for the analysis of poetry texts, an acute interest in studying language with regard to humans who take an active part in the processes of cognition and speech production [5, p. 24] necessitated moving further to examining language as a cognitive mechanism encompassing data organization, processing, and transmission [ibid.: 22]. The viability of the conceptual base of cognitive linguistics in investigating literary texts led to the emergence of an innovative linguistic branch known as cognitive poetics. An essential prerequisite for studying literary texts from the standpoint of cognitive poetics is using certain strategies and techniques of analysis, which reveal the mechanisms of embodying the author's preconceptual and conceptual experience in the texture [28, p. 4].

The objective of the paper is to trace the rationale for studying poetic syntax within structural and cognitive poetics accentuating the similarities and differences of the above-mentioned approaches in a bid to reveal the more effective of the two.

The research material and methods. The research material is represented by texts of modernist and post-modernist American poetry. **The methodology** of the research encompasses general scientific methods, such as induction, deduction, analysis, and synthesis, as well as specialized methods of linguistic analysis, in particular, the methods of conceptual, interpretative, and contextual

analysis.

Results and Discussion. Following F. de Saussure, the representatives of **the structural-functional approach** recognized the systemic and structural features of the language, emphasizing the importance of analyzing literary and poetic languages as specific sign systems [18, p. 270; 26, p. 21]. Proceeding from the above, poetic text was viewed as a functional structure, with the units of all levels examined in terms of their functional purpose and interconnection. Consequently, the aesthetic or poetic function was recognized as the dominant principle of a poem's organization. The latter was revealed in the self-relevance of text elements aiming not at the designation of the referents of the surrounding world, but at the sign system as such [27, p. 25, 31]. The poetic function resulted in "poetization" of a literary text manifested in the condensation of the meaning of a poetic message, which produces an aesthetic effect on the addressee. The Prague scientists investigated words, phrases, and sentences as the main poetic syntactic units viewing them not only as a means of verse ordering but also as bearers of meaning, which fully reveal their semantic potential in the context of a literary work [ibid.: 282-283, 334]. In line with the principles outlined above, syntactic poetic units were studied in terms of their specific nature and were differentiated from those of ordinary language. Whereas the purpose of the latter was to denote objects of language reality, which made them unobtrusive and automated for the addressee, the function of poetic syntax was associated with its autonomous value that provided actualization – the usage of linguistic means, which "attract attention and are perceived as something unusual, devoid of automatism, or deautomated" [2, p. 66]. Due to their connection with the rhythmic and semantic structures of the poetry text, syntactic units were considered to have unlimited possibilities for actualization, provided by different variants of their formal organization and the appearance of specific syntactic forms (e.g., complex sentences with various types of subordination), not inherent in ordinary language [ibid.: 27].

The structural-semiotic direction of the poetic syntax research emerged from the activity of two schools: the French literary structuralism and the Tartu-Moscow semiotic school. The semiological conception of L. Hjeltmslev, the concepts of denotative and connotative semiotics [7] in particular, formed the theoretical and methodological foundation for the works of the French structuralists and R. Bar [4] specifically. From the standpoint of the struc-

tural-semiotic approach, syntactic studies aim at the description of sentences [10, p. 28; 27, p. 202] realized with respect to linguistic registers of figurativity and transparency. In this context, figurativity refers to a characteristic of sentences containing rhetorical figures: syntactic units with certain word order, which can be named or described. The relations between the parts of the figure – identity, contrast, and increase or decrease in number – serve as the criteria of singling out figures of repetition, antithesis, and gradation respectively. The register of transparency constitutes the antinomy of figurativity and is ascribed to sentences with the so-called "unnoticeable" verbal cover whose main purpose is not creating a poetic effect but conveying information [4, p. 56-57].

In turn, the representatives of the Tartu-Moscow semiotic school Yu. Lotman [16, 17] and B. Uspenskiy [29] proceed from the systemic character of poetic texts and levels of their organization. In this context, the system of a poetic text is defined as a set of units, or signs, ordered in a certain way for the purpose of fixating, storing, and transferring information [17, p. 282]. The main parameters of a literary text characterizing it as a system are: 1) expression, or fixation, in signs; 2) detachment of the text or its contrast to other signs, which do not belong to it; 3) structurality, i.e. the presence of certain inner organization, causing its unity [ibid.: 61-63]. The Tartu-Moscow semiotic school made a considerable contribution to the research of poetic syntax through their description of general linguistic and poetic laws. While the first group of laws is associated with the rules of ordering units at all language levels: phonetic, lexical, morphological, and syntactic, the second group is constituted by specific restrictions, which emerge due to the existence of the poetic structure (rhyme, metre, rhythm, idea, and composition of a text) [16, p. 45-46]. The latter cause the restructuring of the language levels according to the poetic laws; on the syntactic level, they can be traced in unusual syntactic division (e.g. enjambment, word order violations, indentation, and spaces). The main factor causing additional expressive nuances and meaning shades is the ability of syntactic elements to compare and contrast in the poetic texture [ibid.: 47, 49], realized through various repetitions, parallelism, antithesis, word order changes, etc.

The emergence of the **structural-synergetic approach** to the study of literary texts resulted from the development of synergetics in the second half of the 20th century [12; 13; 22]. Currently, there are two definitions of synergetics in the scientific environment. The first one is closely connected with the etymology of the term (Gr. *synergeia* – common, simultaneous action), stressing the idea of constituents interaction in the structural unity of a certain system. The other definition is linked to viewing synergetics as a theory focusing on the mechanisms of self-organization of complex open non-linear systems (physical, chemical, social, etc.) [21, p. 164]. Synergetics employs a non-linear scientific style of thinking, a specific way of world perception and understanding of the dynamics of researched objects. Unlike the classical linear scientific style, it is based on the hypothesis of alternativity and polyvariability of phenomena and processes development and the principle of non-additivity, postulating that the whole object does not equal the sum of its con-

stituents [3, p. 96]. Modern synergetic studies are centered around two major schools: the Brussels school of I. Prihozhin [22] and the German school of H. Haken [12].

In the last few decades, sociology, cultural studies, history, and the organization theory have been actively using the achievements of synergetics [21]. Linguistics, in its turn, has not stayed away either. From a linguistic perspective, synergetic studies are connected with a holistic view of research objects, i.e. systemic features of the language and text phenomena with a special focus on the integration, interaction, and confluence of their parts [23, p. 291]. The first attempts of applying the theoretical base of synergetics to the contradictory nature of poetic texts can be traced to the semiotic studies of Yu. Lotman [17].

Structural-synergetic studies of poetic texts build on the assumption that the text has an integral, systemic character revealed through the method of systemic analysis. The latter follows a sequence of steps: 1) representation of the research object as a system; 2) singling out units or elements a system consists of (system setup); 3) description of the inner systemic relations between the units of the system (inner structure of the system); 4) description of outer systemic relations (relations of the system with the surroundings) [1, p. 65]. From this perspective, the syntactic system of a poetic text is viewed as an integral environment whose elements are coordinated and self-organized with regard to one another [9, p. 96].

Thus, in the framework of structural poetics, the basic units of poetic syntax are represented by signs (words, word-combinations, or sentences), which are viewed as interconnected and interdependent elements of the poetic system, what allows us to characterize this approach to investigating poetic syntax as **structural**.

Modern cognitive poetics has a powerful theoretical and methodological background, which allows scientists to conduct in-depth research of textual phenomena providing their cognitive rationale. The study of poetic syntax from the standpoint of cognitive poetics is grounded in the core principles of cognitive linguistics, cognitive semantics, and cognitive grammar in particular. The common feature of modern cognitive grammar schools is the denial of the autonomy of grammar constructions from their content. In this regard, a syntactic construction (a word-combination or a sentence) is defined as the main syntactic unit and is viewed as a two-facet entity incorporating meaning and formal means of its expression [14, pp. 497-498; 15, pp. 83-84]. The key function of the syntactic construction is structuring and symbolization of content [8, pp. 476-477].

In western cognitive studies, the meaning is mostly equated with conceptual structure [ibid.:158]. Thus, in terms of R. Langacker's Cognitive Grammar, syntactic constructions are defined as bipolar constructs comprising conceptual information and phonological form as a means of its expression [15, pp. 83-84]. Eastern cognitive schools (Russian and Ukrainian) view semantic structure as a two-facet entity consisting of the outer (semantic) level and the inner (conceptual) level expressed in the latter [5, p. 26]. The embodiment of conceptual structures in linguistic units is explicated in terms of the iconicity principle, which acts as a link between the two facets of the syntactic construction. In line with the iconicity principle, the form of any syntactic construction reflects its

content [20, p. 399]. Thus, for example, polysyndeton, or the use of several conjunctions in close succession, reveals conceptual relations based on linking a number of elements, as presented in the example below: *There is a word for it, / A simple word, / And the word goes around. / It curves like a staircase, / And it goes like a staircase, / And it is a staircase.* (Justice CAP: 154).

Along with the conceptual layer, some researchers single out the preconceptual base of syntactic constructions represented by image-schemas [11, pp. 29-30; 14, p. 497]. This assumption builds on the Spatialization of Form hypothesis formulated by G. Lakoff stating that categories in general and linguistic categories in particular are understood by people in terms of their common preconceptual and conceptual experience [ibid.: 16-23]. The latter is connected with the realization of the characteristics of human bodies and their interaction with the objects of the surrounding world [ibid.: 16-20]. Image-schema is a certain recurrent model grounded in common perceptual and sensor-motor experience acquired by people from their birth on [ibid.: 16-23; 8, pp. 45-47]. Image-schemas are linked to the so-called principle of embodied cognition whereby the term "cognition" is interpreted rather broadly and encompasses thinking, perception, bodily, sensory, and sensor-motor experience formed in individuals due to their interaction with the world around [5, p. 23]. Some of the image-schemas analyzed in cognitive grammar and cognitive semantics are UP – DOWN, FRONT – BACK, IN – OUT, FORWARD – BACKWARD, OBJECT, PART – WHOLE, BALANCE, CYCLE, etc. [14, p. 497]. Thus, for example, the poetic abstract *Life, friends, is boring. We must not say so. / After all, the sky flashes, the great sea yearns, / we ourselves flash and yearn* (Berryman ATL: 1715) is a complex sentence whose parts are joined asyndetically. The con-

struction is perceived by the reader in terms of the image-schema OBJECT organized according to the image-schema PART – WHOLE where WHOLE refers to the syntactic construction and PARTS to its elements: *the sky flashes, the great sea yearns, we ourselves flash and yearn*. Situated in succession, in LINEAR ORDER, they reflect the order of events of reality through the prism of the author's outlook.

Thus, this school of poetics provides a cognitive rationale for the research of poetic syntactic units. The achievements of cognitive poetics are used to clarify the principles and mechanisms of the syntactic constructions formation, to develop the methods of their analysis, and to characterize the ways of syntactic organization of contemporary poetry texts. The fact that cognitive poetologists equate semantic content of syntactic units with conceptual structure allows us to describe this approach to studying poetic syntax as **conceptual**.

Conclusions. A critical overview of structural and cognitive poetics with regard to the study of poetic syntax revealed that depending on the aspect emphasized by both scientific schools, syntactic poetic units have been identified with word-combinations, sentences, and texts (structural poetics) or constructions (cognitive poetics). In contrast to structural poetics, cognitive poetics approaches syntactic constructions as bipolar entities of verbal form and conceptual content, which allows the researchers to characterize them not only in terms of grammatical relations but also in terms of the linguocognitive mechanisms of their formation and functioning. Therefore, the possibility of establishing the conceptual and preconceptual structures embodied in syntactic units testifies to the innovative nature of cognitive poetic studies which are two-dimensional (linguistic and cognitive) in character.

REFERENCES

1. Alefirenko N.F. (2005) *Modern Problems of Language Science*. Moscow: Flinta; Nauka.
2. Amirova T. A. (1999) *From the History of the 20th Century Linguistics. Structural-Functional Linguistics: Origin, Branches, Schools*. Moscow: CheRo.
3. Arshinov V. Y. (2004) Synergetics of mastering the complex. In: Arshinov V. Y. and V. H. Budanov (eds) *Issue 3: Cognitive Processes*, 82–125. Moscow: "Kohyto-Tsentr".
4. Bart R. (1975) Foundations of semiology. In: *Structuralism: "For" and "Against"*, 157-163. Moscow: Prohress.
5. Boldyrev N. N. (2004) Conceptual space of cognitive linguistics. *Questions of Cognitive Linguistics* 1, 18–36.
6. Eco U. (1998) *Absent Structure. Introduction to Semiology*. St. Petersburg: TOO TK "Petropolis".
7. El'mslev L. (1960) Prolegomena to the theory of language. In: *New in Linguistics*. Issue 1, 264-389. Moscow: Inostrannaya literatura.
8. Evans V. and M. Green (2006) *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
9. Feshchenko V. V. (2006) Autopoetics as experience and method or about new horizons of semiotics]. In: *Semitocs and Avant-garde: Anthology*, 54-122. Moscow: Akademicheskij Proekt; Kul'tura.
10. Grachova I.Ye. (2016) Quantifiers of the English Language: Diachronic aspect. *Science and Education: A New Dimension, Philology IV* (25), issue 105, 28-32. Available from: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/fil_iv_25_105.pdf (accessed 25.5.2018)
11. Johnson M. (1987) *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago; London.: University of Chicago Press.
12. Khaken H. (1980) *Synergetics*. Moscow: Izdatel'stvovo "Mir".
13. Knyazeva E. N. (2000) Topology of cognitive activity: Synergetic approach. In: *Evolution. Language. Cognition*, 221-244. Moscow: Yazyki russkoy kul'tury.
14. Lakoff G. M. and M. Johnson (1999) *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
15. Langacker R. W. (1987) *Foundations of Cognitive Grammar: Theoretical Prerequisites. Vol. 1*. Stanford: Stanford University Press.
16. Lotman Yu. M. (1996) *About Poets and Poetry: Analysis of a Poetry text. Articles and Research. Notes, Reviews, Presentations*. St. Petersburg: Iskusstvo.
17. Lotman Yu. M. (1998) Structure of a literary text. In: *About Art*, 14-285. St. Petersburg: Iskusstvo.
18. Mukarzhovskiy Ya. (1994) Structuralism in esthetics and literature studies. In: *Research in Esthetics and Theory of Art*, 254-274. Moscow: Iskusstvo.
19. Mukarzhovskiy Ya. (1994) About structuralism. In: *Research in Esthetics and Theory of Art*, 275-290. Moscow: Iskusstvo.
20. Müller W. G. (1999) The iconic use of syntax in British and American fiction. In: M. Nänny and O. Fischer (eds) *Form Miming Meaning: Iconicity in Language and Literature*, 393-408. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

21. Podlesnykh V. Y. (2006) *Theory of Organization*. St. Petersburg: Yzdatel'skiy dom "Biznes-pressa".
22. Prihozhin Y. (1991) Nature, science and new rationality. In: Y. Pryhozyn, E. and E. and N. Rerikhi (eds) *In Search of New Worldview*, 32-41. Moscow: Znanye.
23. Semenets' O. O. (2004) *Synergetics of a Poetic Word*. Kirovohrad: Imeks LTD.
24. Sosyur F. de. (1999) *Course of General Linguistics*. Ekaterinburh: Izdatel'stvo Ural'skoho universitetata.
25. Stockwell P. O. (2005) On cognitive poetics and stylistics. In: Veivo H., Pettersson, B., and M. Polvinen (eds) *Cognition and Literary Interpretation in Practice*, 267–282. Helsinki: Helsinki University Press.
26. Strilchuk A. V. (2009) *Syntactic Organization of Contemporary American Poetry Texts: Cognitive, Semiotic and Synergetic Aspects*. Ph.D. thesis. Kyiv National Linguistic University, Faculty of Lexicology and Stylistics of the English Language, Department of Germanic Philology.
27. Todorov Tsv. (2001) The concept of literature. In: *Semiotics: Anthology*, 376–391. Moscow: Akademicheskij proekt; Ekaterinburh: Delovaya kniha.
28. Tsur R. (2000) *Aspects of Cognitive Poetics*. Available from: http://www.tau.ac.il/%7Etsurxx/2Cognitive_Poetics.html. (accessed 25.5.2018)
29. Uspenskiy B. A. (1995) *Semiotics of Art*. Moscow: Shkola "Yazyki russkoy kul'tury".
30. Jakobson R. V. (2001) In search of language essence. In: *Semiotics: Anthology*, 111-122. Moscow: Akademicheskij proekt, Ekaterinburh: Delovaya kniha.

SOURCES

ATL: *The American Tradition in Literature* (1994) New York: Mc Crawhill, Inc.

CAP: *The Contemporary American Poets: American Poetry since 1940* (1980). New York: The World Publishing Company.

Структурная поэтика vs. когнитивная поэтика: подходы к изучению поэтического синтаксиса

И. Е. Грачёва, А. В. Мосийчук

Аннотация. В статье рассматривается проблема изучения поэтического синтаксиса с точки зрения структурной и когнитивной поэтики. Результаты исследования выявили, что в зависимости от подхода, каждая из поэтик выделяет свои единицы, методы и принципы исследования, которые способствуют эффективному изучению поэтического синтаксиса. В статье утверждается, что на современном этапе наиболее полное изучение синтаксической организации поэтических текстов осуществляется когнитивной поэтикой, новой отраслью филологии, которая занимается изучением языковых и когнитивных механизмов формирования и функционирования литературных текстов и их элементов.

Ключевые слова: поэтический синтаксис, поэтика, поэтический текст, синтаксическая единица, конструкция.

Роль перформативів та імперативів у реалізації мовленнєвого жанру дозволу

Л. М. Матусевич

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, Вінниця, Україна

Paper received 03.06.18; Accepted for publication 11.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-06>

Анотація. У статті на матеріалі української мови розглянуто семантико-прагматичні особливості перформативних та імперативних висловлень, що репрезентують мовленнєвий жанр дозволу. Встановлено прагматичні умови вживання повної перформативної конструкції. Виявлено реченнєві моделі, у структурі яких імплікуються один або кілька компонентів стандартної перформативної формули. Варіантами її модифікації є конструкції зі словами *давати дозвіл*, *давати право*, *санкціонувати*. Засобами вираження дозволу слугують поширені та непоширені імперативні конструкції.

Ключові слова: перформатив, імператив, мовленнєвий жанр, дозвіл.

Сучасні лінгвопрагматичні дослідження спрямовані на комплексне й різноаспектне дослідження різних типів висловлень у дискурсі, зокрема й перформативних та імперативних. У центрі уваги українських та зарубіжних дослідників перебувають питання визначення структурних, функціонально-семантичних та прагматичних особливостей перформативних висловлень (Ю. Д. Апресян, Н. Ф. Баландіна, Л. Р. Безугла, В. В. Богданов, Й. Крекич, Дж. Остін, О. Г. Почепцов, Л. Р. Турік). Перформативи – висловлення, еквівалентні дії, вчинку, що не просто констатують щось, а є конкретною дією [7, с. 80], а також зумовлюють певні дії тих, кому вони адресовані.

Дослідженню категорії спонукальності присвячені праці О. І. Беляєвої, Л. О. Бірюліна, Ц. Саранцацрал, В. С. Храковського та О. П. Володіна, у яких описано основні види спонукування та їхні диференційні ознаки, комунікативні ситуації вживання окремих видів спонукування, їхні засоби вираження тощо. Імператив на матеріалі української мови розглядали Л. В. Бережан, Н. О. Бондарева, О. Л. Даскалюк, С. В. Мясоедова, О. В. Нарушевич-Васильєва, Л. В. Фоміна та ін.

Мета статті – виявити семантико-прагматичну специфіку перформативних та імперативних висловлень, що репрезентують мовленнєвий жанр дозволу в українському діалогічному дискурсі. Фактичний матеріал статті складають фрагменти діалогічних текстів з висловленнями дозволу. Застосовано загальнолінгвістичний метод наукового опису, а також методи структурно-семантичного та прагмасемантичного аналізу.

Актуальною у сучасній антропозорієнтованій лінгвістиці є проблематика мовленнєвих жанрів, зокрема дослідження їхньої комунікативно-прагматичної організації та структурно-композиційних особливостей. Дозвіл потрактовуємо як мовленнєвий жанр, що реалізується в мовленні через детермінований запитом дозволу імперативний мовленнєвий акт, покликаний встановити кооперативну взаємодію. Через імперативний мовленнєвий акт мовець виражає волевиявлення стосовно надання прав слухачеві на виконання дії, спрямованої на перетворення ірреальної ситуації в ситуацію, яка за наміром слухача в результаті має стати реальною. У традиційних жанрових теоріях важливе місце посідає дослідження формально-мовних аспектів окремих жанрів. Для вираження мовленнєвого жанру дозволу в українській мові існує розгорнута система мовних засобів, серед яких перформативні та імперативні конструкції. Іntenцію

дозволу найкраще репрезентує експліцитна перформативна формула.

Перформативність є лінгвістичною багатоаспектною семантико-прагматичною категорією, яка реалізується у мові різними засобами, основним із яких є перформативне дієслово в перформативному вживанні [5, с. 6]. Однією з найпоширеніших класифікацій лексем, які мають перформативний статус, є типологія Ю. Д. Апресяна. Автор виділяє серед п'ятнадцяти тематичних груп перформативів іллокутивний акт дозволу, який репрезентують перформативні дієслова *дозволяти*, *давати право*, *санкціонувати* [1, с. 200–202]. Аналіз перформативних конструкцій передбачає врахування актантно-рольової структури мовленнєвої ситуації. Найважливішим компонентом цієї ситуації відповідають три типи актантів спонукального висловлення. Перший актант – мовець як джерело мовленнєвого впливу, другий – адресат як об'єкт впливу і потенційний виконавець дії, а третій актант являє собою мету мовленнєвого впливу, тобто дію, до якої спонукають [2, с. 5–6].

Повна перформативна формула мовленнєвого акту дозволу містить два іменні актанти і пропозиційний актант: *«Я дозволяю тобі / вам виконувати / виконати певну дію»*. Перформативне дієслово ідентифікує прагмасемантичний тип мовленнєвого акту – дозвіл, а об'єктний інфінітив передає зміст волевиявлення, напр.: – *Нема коли, Ернесто. Вирушаємо. Але я дозволяю тобі супроводжувати нас* (І. Білик, «Танго»). Способи номінації адресата представлені формами особового займенника 2-ї особи однини / множини у давальному відмінку (*тобі, вам*), а також звертаннями. Окрім форми 1-ї особи однини теперішнього часу дійсного способу, перформативний предикат може виражатися за допомогою дієслівної форми 1-ї особи множини, напр.: *Ми дозволяємо зберегти вам весь здобуток, котрий ви захопите в сарацінів, з якого ніхто не мав би права вимагати у вас будь-якої частини* (Ю. Ячейкін, «Незнані тамплієри»). Однак серед аналізованого матеріалу прикладів такого вживання було зафіксовано мало, що свідчить про непродуктивність використання цієї форми в діалогічному мовленні.

Повну перформативну конструкцію використовують за відсутності попереднього прохання про дозвіл. Тобто в ситуації, коли стимулом слугує не певний мовленнєвий акт, а обставини спілкування, інші зовнішні чи особистісні чинники. Тому мовець має озвучити *хто, кому і що саме дозволяє*, напр.: *Ауреліо знову сів за стіл, поглянув на маму з виглядом прере-*

ченої у жертву овечки. І Анна не витримала. – *Ауреліо, я дозволяю тобі їти гратися* (Л. Романчук, «Гравітація»). Якщо пропозиційний зміст волевиявлення не відповідає змісту запиту дозволу, мовець також вживає повну перформативну формулу, напр.: – *Ти спав з моєю дружиною. (...) Нечасев завмер з відкритим ротом. – Повторити? Ти спав із Клавдією. (...) – Дозвольте пояснити, товаришу майор, – вичавив Нечасев. – Я дозволяю тобі признатися в усьому, що ти наробив. Ми домовимося, що я зв'язую на твоє офіцерське звання* (А. Кокотюха, «Біла ніч»).

Перформативна формула (зокрема особовий займенник *я* у її складі) може вказувати на те, що мовець протиставляє себе іншим, намагається підкреслити свою значущість та / або задекларувати перевагу над співрозмовником, напр.: – *Дозвольте, докторе... – Я дозволяю вам, Гельд, я все вам дозволяю – перебив асистента Берн* (О. Бердник, «Серце Всесвіту»). Сферою функціонування повних перформативних конструкцій є переважно офіційні ситуації спілкування, у яких стосунки між комунікантами асиметричні. Ці конструкції також використовують за умови урочистої тональності спілкування, напр.: – *Сину мій, – нарешті заговорив біскуп, – чисте й вірне кохання дарує людям Бог. Я дозволяю вам поворотись і благословляю вас* (П. Наніів, «Тричі продана»).

Отже, прагматичними умовами вживання повної перформативної формули є: 1) відсутність вербального оформлення стимулу дозволу; 2) невідповідність намірів адресанта дозволу змісту прохання про дозвіл; 3) урочиста або офіційна тональність спілкування; 4) використання мовцем тактики підвищення власної значущості.

Неповні перформативні конструкції, що реалізують значення дозволу, використовують з метою уникнути надлишковості у мовленні, економії у вираженні думки. Варіантами реалізації неповної перформативної моделі є конструкції, у яких імплікуються перший іменний актант – номінація адресанта, або другий іменний актант – номінація адресата, або пропозиція, оскільки їхня семантика вже відома з попередньої репліки чи загального контексту дискурсу. Найбільш лаконічною і пристосованою до умов діалогічної взаємодії є неповна перформативна конструкція, що представлена тільки перформативним дієсловом, напр.: – *Товаришу сержант, – не без схищення в голосі постпав Палярус, – дозвольте запитання? – Дозволю* (П. Загребельний, «День шостий»).

В українській мові перформативного значення набуває віддієслівний іменник *дозвіл* з дієсловом *давати (надавати)* у формі 1-ї особи однини / множини теперішнього часу дійсного способу. Варіантом модифікації стандартної перформативної формули виступає конструкція: *«Я (на)даю вам / тобі дозвіл на Р»*. Пропозиційний зміст ідентифікує іменник у знахідному відмінку з прийменником *на* або інфінітив, напр.: – *Чи мудро це робити саме напередодні виборів до польського сейму!? – зауважив Скрипник. – Даю дозвіл лише на одну лекцію під вашу персональну відповідальність, щоб там не було ніяких крामольних закликів проти влади* (В. Фольварочний, «Хрещеники Сталіна»). Перформативного статусу набуває також синонімічна структура *даю право*, напр.: – *Хто буде агітувати за більшовиків, даю право кожному козакові стріляти* (В. Сосюра, «Третя рота»). Перформа-

тивна формула з віддієслівним іменником *дозвіл* (а також її синонімічний відповідник *даю право*) функціонують переважно в писемних текстах ділової комунікації, наприклад, у заявах, розпорядженнях, службових записках та інших офіційно-ділових паперах.

Санкціонувати – давати санкцію на що-небудь; визнавати щось законним, правильним, затверджувати, схвалювати щось [3, с. 1103]. Сферою вживання цього перформативного дієслова, а також іменника *санкція* є юридичні, економічні, законодавчі тексти.

Комунікативна мета адресанта дозволу полягає у наданні співрозмовнику права на здійснення певної дії. Реалізація мети пов'язана зі спонуканням адресата до цієї дії, що у мовленні оформлюється імперативом. На семантико-синтаксичному рівні таке речення має вигляд: *«Я говорю, щоб ти діяв, і тим самим даю на це свій дозвіл»*. Поліллокутивність мовленнєвого акту зумовлена наявністю в його структурі двох іллокуцій: 1) надання співрозмовнику права на виконання дії; 2) спонукання до виконання цієї дії. На формально-граматичному рівні речення набуває вигляду: *«Адресанте, дій!»*. Напр.: – *Бабусю, я Ромашку видою. Можна? – Та йди вже, йди. Худобина чекає* (О. Печорна, «Фортеця для серця»).

Мінімальна морфологічна структура – основа лексеми – у більшості дієслів, які передають адресоване волевиявлення формою дієслова 2-ї особи однини наказового способу, свідчить про найефективніше пристосування імператива до комунікації, а отже, і його дієвість: мінімізація мовленнєвої конструкції сприяє її швидшій передачі мовцем і, відповідно, швидшому сприйняттю адресатом [4, с. 9]. Використання мовцем імперативних конструкцій для вираження дозволу сприяє економії мовних засобів, лаконічності висловлення і потребує мінімальних зусиль з боку адресанта. У таких конструкціях предикатну позицію займає синтетична імперативна форма дієслова 2-ї особи однини або множини, напр.: – *Ді-іду, – затаг онук, – я ви-иточу верете-енце... Якийсь час Муромець одмахувався від малюка, потім таки дозволив: – Ну вже виточи одне* (І. Білик, «Похорон богів»); – *Ма, можна, я роззуюся? (...) – Хай хлопець роззуюється! – підтримав мене татко. – Роззуйтеся обоє! – махнула рукою* (А. Дімаров, «Друга планета»).

Використання імперативної форми 1-ї особи множини вказує на спонукання до спільної дії, коли волевиявлення стосується не тільки адресата, а й самого мовця, напр.: *Пан вдавав, що сердиться, а тим часом рейтарі, котрі чули розмову і яким в одну мить хмільно запахла дармова горілка, почали хилити свого благодійника на гостини до пана Пива. Крицький ще якийсь час відмагався, а далі махнув рукою: – Завертаймо. Тільки ненадовго* (Ю. Мушкетик, «Погоня»).

Семантику дозволу передають аналітичні форми наказового способу, утворені за допомогою часток *хай / нехай* та дієслів 3-ї особи однини / множини теперішнього або майбутнього часу, для яких «характерний менший ступінь інтенсивності апеляції, спонукання до дії [6, с. 395]». Конструкції з аналітичними імперативними формами дієслова передають волевиявлення мовця, адресоване не співрозмовнику, а сторонній особі, напр.: – *Хто? – Знайомий один. Лобода насупився і спідлоба глянув на цього нахабу посланця: – Коли кому треба, хай зайде, тут усі свої* (О. Гончар, «Собор»).

Серед аналізованого фактичного матеріалу було виділено непоширені й поширені імперативні конструкції. До складу непоширених конструкцій входить тільки дієслово у формі наказового способу, напр.: *Самотина пасує тільки алахові. Послухай, султано, я розкажу тобі вість, за яку ти озолотиш свою вірну слугу.* – *Говори...* (Р. Іванчук, «Мальви (Яничари)»). Поширені конструкції окрім імперативної форми дієслова містять залежний компонент, виражений займенником, прислівником, іменником, напр.: – *Звертайся до мене на ти, старий, – дозволив йому Пена* (Ю. Андрухович, «Дванадцять обручів»). Факультативними поширювачами виступають вставні слова (*ну, будь ласка*), звертання, напр.: – *Це ті вареники.* – *Їх можна їсти? – Будь ласка, спробуйте. І насолоджуйтесь* (У. Самчук, «На твердій землі»); *Коли ж він підійшов до брочки, дівчина, не повертаючи голови до того, до кого зверталася, сказала: – Діду, злязьте та йдіть додому, я й сама з ними дам раду...*

Всі зрозуміли, що мова йде про коней (Т. Осьмачка, «Старший боярин»).

Отже, експліцитними формами реалізації значення дозволу є ті реченнєві моделі, у структурі яких імплікуються один або кілька компонентів стандартної перформативної формули. Вживання повної перформативної конструкції зумовлене особливими прагматичними умовами. Варіантом модифікації стандартної перформативної формули є конструкція зі словами *давати дозвіл*, а також її синонімічний відповідник *давати право*, які функціонують переважно в писемних текстах ділової комунікації. Сферою вживання перформативного дієслова *санкціонувати* та іменника *санкція* є юридичні, економічні, законодавчі тексти. Імперативні висловлення, що репрезентують значення дозволу, в українському діалогічному дискурсі найчастіше оформлюються односкладним непоширеним реченням, що містить лише дієслово у формі наказового способу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю. Д. Перформативы в грамматике и словаре // Избранные труды: в 2-х т. – Москва : Школа «Языки русской культуры», 1995. – Т.2. – С. 199–218.
2. Богданова Р. М. Побудительная речь. Проблемы типологии и интерпретации (на материале современного французского языка) : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.05 «Романские языки». – Москва, 1990. – 20 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
4. Даскалюк О. Л. Семантико-граматична характеристика імператива сучасної української мови : автореф. дис. на

- здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». – Чернівці, 2005. – 20 с.
5. Ліпська Є. Л. Перформативні висловлення в сучасній німецькій мові: семантичний і когнітивно-прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». – Чернівці, 2010. – 20 с.
6. Мойсієнко А. К. Сучасна українська мова: Синтаксис: підручник / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Колонийцева, Л. М. Костич, С. М. Різник. – Київ : Знання, 2013. – 238 с.
7. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. – Київ : ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.

REFERENCES

1. Apresyan Yu. D. Performatives in grammar and vocabulary // Izbrannyye trudy: v 2-kh t. – Moscow : Shkola «Yazyki russkoy kultury», 1995. – T.2. – P. 199–218.
2. Bogdanova R. M. Incentive speech. Problems of typology and interpretation (on the material of modern French language). – Manuscript : avtoref. diss. na soiskaniye uchenoy stepeni kand. filol. nauk : 10.02.05 «Romanskiye yazyki». – Moscow, 1990. – 20 p.
3. Great dictionary of modern Ukrainian language / uklad. i holov. red. V. T. Busel. – Kyiv ; Irpin : VTF «Perun», 2003. – 1440 p.
4. Daskaliuk O.L. Semantic and grammatical characteristics of imperative in modern Ukrainian language. – Manuscript :

- avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : 10.02.01 «Ukrainska mova». – Chernivtsi, 2005. – 20 p.
5. Lipska Ye. L. Performative Utterances in Modern German: Semantic and Cognitive-Pragmatic Aspects. – Manuscript : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : 10.02.04 «Hermanski movy». – Chernivtsi, 2010. – 20 p.
6. Moisiienko A. K. Modern Ukrainian Language: Syntax: textbook / A. K. Moisiienko, I. M. Aribzhanova, V. V. Kolomyitseva, L. M. Kostych, S. M. Riznyk. – Kyiv : Znannia, 2013. – 238 p.
7. Yashenkova O. V. Fundamentals of the theory of linguistic communication: teaching manual – Kyiv : VTs «Akademiia», 2010. – 312 p.

The role of performatives and imperatives in implementing the speech genre of permission

L. M. Matuselych

Abstract. The article deals with the study of semantic and pragmatic peculiarities of performative and imperative expressions that represent the speech genre of permission based on the material of the Ukrainian language. The pragmatic conditions for the use of a full performative construction are established. The sentence models are identified, in the structure of which one or several components of the standard performative formula are implicated. Among the variants of its modification are constructions with the words as *давати дозвіл*, *давати право*, *санкціонувати*. Among the means of expression of permission are expanded and not expanded imperative constructions.

Keywords: *performative, imperative, speech genre, permission.*

Роль перформативов и императивов в реализации речевого жанра разрешения

Л. М. Матусевич

Аннотация. В статье на материале украинского языка рассмотрено семантико-прагматические особенности перформативных и императивных высказываний, которые репрезентируют речевой жанр разрешения. Установлено прагматические условия употребления полной перформативной конструкции. Выявлено модели предложений, в структуре которых имплицитируются один или несколько компонентов стандартной перформативной формулы. Вариантами её модификации являются конструкции со словами *давати дозвіл*, *давати право*, *санкціонувати*. Средствами выражения разрешения служат распространённые и нераспространённые императивные конструкции.

Ключевые слова: *перформатив, императив, речевого жанр, разрешение.*

Прагмастилістична дієвість фразеологічної одиниці в індивідуально-авторській картині світу

О. В. Мігорян, Н. Д. Негрич*

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

*Corresponding author. E-mail: natalia.negrych@gmail.com

Paper received 01.06.18; Accepted for publication 10.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-07>

Анотація. У статті проведено аналіз прагмастилістичної дієвості фразеологічних одиниць у художньому постмодерністському тексті. Фокусом прагматичної стилістики є мова у вжитку, а також значення контекстуальних чинників, таких як лінгвальні, соціальні, культурні, авторські контексти, творення та сприйняття тексту. Фразеологічні одиниці як репрезентанти індивідуально-авторської картини світу Джаспера Ффорде представляють відношення автора до повідомлення, до читача або відношення до світу взагалі на момент мовлення. Фразеологічні одиниці, що належать до текстопростору цього автра зазвичай несуть різні форми стилістичного навантаження.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, індивідуально-авторська картина світу, текстопростір, прагмастилістична дієвість.

Вступ. Розвиток гуманітарної думки другої половини ХХ – початку ХХІ ст. засвідчив, що категорії “мова” і “мовлення” є недостатніми для розуміння сутності мови як найважливішого засобу людського спілкування. Поряд із ними постав третій вияв (модус) – Комунікація (мовленнєва діяльність, спілкування), яка має свої одиниці і категорії (дискурс, мовленнєвий жанр, мовленнєвий акт).

Стає очевидним, що жоден опис мови не можна вважати завершеним, якщо він не містить важливих аспектів мовної діяльності, яка реалізується за допомогою цієї мови. Тому межі досліджень мають переходити від внутрісистемного аналізу до вивчення мови у зв'язку з її носіями, культурою, середовищем функціонування [1].

У 60–х – 70–х роках ХХ ст. відбувся переворот у науці про мову, внаслідок чого лінгвісти почали звертати увагу на прагматичні чинники вживання мови. Лінгвістична прагматика охопила проблеми, пов'язані з динамічною теорією тексту, зародженням дискурсивного аналізу і теорії дискурсу загалом, комунікативним синтаксисом, теорією і типологією мовлення, теорією функціональних стилів, соціо- і психолінгвістикою та іншими напрямками, а також проблеми, пов'язані із суб'єктом, адресатом мовлення, співвідношеннями між учасниками спілкування [1, с. 10].

Лінгвістична прагматика – основа комунікативної лінгвістики, оскільки концентрує в собі значну кількість чинників живого людського спілкування, творення дискурсів (текстів). Ці чинники пов'язані з особами адресанта і адресата, обставинами їхньої інтеракції, фізичним, духовним, вольовим, когнітивним та іншими станами. Контекст твориться за допомогою дискурсу. Всі елементи, необхідні для інтерпретації, повинні бути інтегрованими. Контекст адресований відсутній аудиторії; повідомлення передається опосередковано, за допомогою мовлення персонажів, яке може передаватися голосом наратора. Водночас комунікативна лінгвістика не зводиться до лінгвістичної прагматики, адже розглядає значну кількість чинників, які впливають на перебіг комунікації і не пов'язані з особами тих, хто спілкується. Ідеться про ситуацію спілкування: місце і час, специфіку і стан каналів комунікації, різноманітні фізичні шуми, які

впливають на перебіг інтеракції [1, с. 12]. Інакше кажучи, у комунікативної лінгвістики значно ширше проблемне поле, яке охоплює, окрім лінгвістичної прагматики, низку інших аспектів живого спілкування особистостей.

У сучасній лінгвістичній прагматиці відстежуються дві тенденції: вивчення прагматичного потенціалу мовних одиниць (слів, речень, текстів) та дослідження взаємодії комунікантів у процесах мовного спілкування. Зараз достеменно зрозуміло, що мовці використовують знання, переконання та припущення або своїх слухачів, і в будь-якій мовленнєвій ситуації щонайменше один учасник намагається мовними засобами змінити світ (наприклад, спонукаючи іншу людину до певної дії) або чинить думку, або знання про когось чи щось (розповідаючи щось нове). Прагматика вивчає умови, методи та наслідки сприйняття чи перешкоджання втіленню мети мовця: вона досліджує що мають на увазі ті, хто використовує мову, що є зрозумілим у їхній мові, що вони роблять і як вони роблять це у реальних ситуаціях [10, с. 576].

Прагмастилістика – це стилістика, але з прагматичним компонентом. Вивчаючи стилістичні потенції мови чи певної конструкції, або аналізуючи конкретний текст, прагмастилістика звертає особливу увагу на ті функційні можливості, які мовець може обрати або вже обрав із ряду доступних форм певної мови, що були б семантично або істинно еквівалентні і можуть досягати різних цілей різними способами. Іншими словами вибір форм визначається тим, якого ефекту потрібно досягти (експресивного, афективного та ін.), комунікативними якостями, що поставлені за мету (чіткість, ефективність та ін.) та контекстом чи ситуацією (що вже відомо та що нове, відносини між мовцем та слухачем, відстань). Як відомо, твердження з однаковими або практично однаковими значеннями можуть відрізнятися лінгвістичною формою та ситуативною доцільністю, і ці відмінності можуть мати стилістичне або прагматичне пояснення [10, с. 582]. Прагматичний аналіз концентрується на будь-якому виді вживання мови, починаючи з виразу або речення і аж до дискурсу чи тексту, усного або письмового. Фокусом прагматичної стилістики є мова у вжитку, а також значення контекстуальних чинників, таких як

лінгвістичні, соціальні, культурні, авторські контексти, творення та сприйняття тексту [11, с. 3]. Розглядаючи творчість автора з позиції можливих світів, важливим видається наступне твердження: “Єдиними світами, які людська мова здатна створити або продукувати є можливі світи. Ця ідея є вирішальною у пошуку відповіді на постмодерністський виклик, який заперечує відмінності між історичними та вигаданими твердженнями” [5, с. 30].

Стислий огляд публікацій з теми. Коли мова йде про ідіоматичність як одну із ключових властивостей ФО, варто розглядати соціолінгвістичні та прагматичні аспекти мови. Відстежуємо низку праць присвячених прагматичному аспектові ФО: Ю. Штреслер (1982) та Е. Леті (2009) ґрунтуються на прагматиці взаємодії; Дж. Седокк (1972, 1993), Дж. Морган (1977), Р. Гіббс (2007) та інші розглядають ідіоми як мовленнєві акти та мовленнєві акти як ідіоми через те, що вони мають специфічні форми прояву у мові; Дж.Р. Неттінгер & Дж.С. ДеКарріко (1992) розглядають напівфіксовані вирази з точки зору дискурсних функцій; К. Аймер (1998) розглядає усталені вирази в усному мовленні; Б. Фрейзер (1970) вивчає та категоризує прагматичні маркери, включаючи приклади ідіом; Ч. Фернандо (1996) – поведінку та властивості ідіом у дискурсі.

Фразеологічні одиниці – це лексикалізовані багатослівні одиниці. Завдяки їхнім конотативним особливостям вони можуть здійснювати різноманітні прагматичні функції в дискурсі [7, с. 4]. Прагматичні ФО визначаються як лексичні одиниці та вирази, вживання яких зумовлено конкретними соціальними ситуаціями [9, с. 55]. Ю. Штреслер також розглядає прагматичний аспект ідіом. Учений вважає прагматичний напрям проміжним кроком в соціолінгвістичному напрямі, даючи визначення ідіоми як функціонального елемента мови, а саме: як прагматичного феномена – того, що оцінюється з точки зору користувача мовою [12].

Значна кількість ФО обмежена конкретними групами користувачів, певними випадками вживання, вони або позначають ставлення мовця до зазначених осіб чи подій, або використовуються для виконання певних функцій (привітання або застереження). Беручи до уваги соціолінгвістичні та прагматичні аспекти, що характеризують ідіоми, в словниках повинна бути наведена інформація не тільки щодо їхнього значення та структури, а й щодо аспектів їхнього вживання та функціонування [4].

Метою цієї розвідки є виявлення прагмастилістичної дієвості фразеологічних одиниць, що зустрічаються у текстовому просторі циклу романів *Thursday Next* британського письменника-фантаста, постмодерніста Джаспера Ффорде.

Матеріали та методи. Інтерпретація ідіоматичних виразів, знайомих чи не знайомих, включає однакові мисленнєві процедури для тлумачення певних висловлювань. Слухач (читач) використовує цю процедуру для трактування кодованого “буквального” значення як введення до процесу прагматичного умовиводу, результатом чого є гіпотеза про значення, яке мовець (автор) мав на увазі [13, с. 2]. Прагмастилістичні підходи об’єднують у собі прагматичні та стилістичні

підходи для того, щоб дати відповідь на запитання як художнє мовлення використовується в контексті і який вклад воно робить до визначення характеристик головних героїв у художньому літературному творі або як створюються структури впливу і т.п. [11, с. 39]. З погляду прагматики, тобто комунікативно-обумовленого функціонування мовних знаків, ФО належить значна роль. Їхнє першорядне призначення – не просто називати елементи дійсності, а здійснювати вплив на адресата художньої інформації, викликати у нього конкретну реакцію.

Існує ціла низка детермінантів стилістичного вибору. Одним з таких детермінантів є емоційне відношення мовця чи автора художнього тексту до свого повідомлення, до слухача / читача або відношення до світу взагалі в момент мовлення. Ще одним фактором є контекст чи ситуація і, звісно, стиль, який визначається як “контекстуально обмежена лінгвістична варіація” [6, с. 51]. Саме стиль відповідає за вживання дійсних та анафоричних засобів, технічної або непрофесійної термінології, витончених алюзій і навіть інтертекстуальних, міжкультурних та інших видів посилань. Стиль часто зумовлює відходження від норми чи ‘стандартного’ вживання мови для досягнення літературного, риторичного, персуазивного чи будь-якого іншого ефекту. Л. Хайкі стверджує, що останніми роками стилістика рухається у напрямку до прагматики, шукаючи пояснення для тих аспектів вживання мови, які сама стилістика не може пояснити в достатній мірі. На думку науковця це зближення доцільне та теоретично виправдане [10]. Прагматика насправді має інтерес не до мови, а до того, що люди роблять з мовою: її вживанням та тим, хто її вживає.

Результати та їх обговорення. Вживання ФО в індивідуально-авторській картині світу, звичайно ж, не є безпідставним чи випадковим як це може видатися на перший погляд. Автор може грайливо експериментувати з фразеологізмами, так само як і з іншими лексичними одиницями, які подекуди зазнають девіацій по відношенню до канонічної форми для досягнення бажаного стилістичного ефекту. Він може черпати стилістичні потенції з алюзій, розкладаючи ФО на окремі компоненти та трактуючи їх у буквальному розумінні або за допомогою додавання інших компонентів, які мають подібність до оригіналу ФО [8].

У творчості Джаспера Ффорде, зокрема у текстах романів із циклу “*Thursday Next*”, зустрічається вражаюча кількість ФО, які, на наш погляд, посідають чільне місце у відображенні авторського бачення світу, створених ним персонажів, авторського відношення до контекстуальних ситуацій, героїв твору, а інколи навіть у демонстрації ставлення до окремих літературних творів. Найчастіше ФО з’являються у контексті, несучи певне стилістичне навантаження, що дає можливість надати висловленню яскравості, а самим ФО краще розкритися завдяки контексту, де вони вжиті. Функційно-стилістична приналежність ФО зазвичай вказує на закріпленість фразеологізму за певною сферою мовленнєвої комунікації: експресивною, емоційною або оцінною.

Вживання Дж. Ффорде ФО у формі **художнього порівняння** (*simile*) зустрічається досить часто. Одним із прикладів слугує ФО *like hot rain and kittens* →

аж душа радіє [2], а також → аж на душі гарно [3], що допомагає краще зобразити відчуття головної героїні Thursday Next під час здійснення “стрибка” до світу літературних творів BookWorld, який їй не з першого разу вдається через поганий стан здоров’я та похилий вік.

The wind chimes and glowworms returned, and once more the room distorted around me like a barrel, then faded from view to be replaced by a kaleidoscope of images, sounds and emotions as I jumped through the boundary that separates the real from the written, the actual from the fable. With a rushing sound like distant waterfalls and a warm sensation that felt like hot rain and kittens, I was transported from Acme Carpets in Swindon to the entrance hallway of a large Georgian country house [19].

Використана ФО відноситься до розмовного типу мовлення та несе емотивне навантаження. Ще одним прикладом художнього порівняння, яке демонструє функційно-стилістичну приналежність до експресивної та емотивної сфери є фразеологізм *to cry like a baby* → обливатися сльозами [3]:

My heart sank. “He was there for me.” I felt tears well up and then fought them down. I was damned if I was going to start crying like a baby in front of this bunch, so I expertly turned the sniff into a cough [14].

Фразеологізми-епітети також відіграють роль у творенні індивідуально-авторської картини світу, демонструючи самобутність світогляду Дж. Ффорде. Вони, як правило, надають описам чи мовленню героїв особливої виразності. Головна героїня, перебуваючи у світі літературних творів на посаді протагоніста одного з романів, бере “персонажа-новачка”, який би міг її замінити, та навчає як розумітися на читачах та яким читачам надавати перевагу:

“Find the stable, methodical, bread-and-butter readers and give them your best. Leave the Skimmers and Dippers high and dry if there’s a crisis. When things die down later, you can pick them up then” [20].

Епітети *bread-and-butter* → дуже важливий, життєво необхідний [2] є образним, алітерованим фразеологізмом та *high and dry* → у скрутному становищі [3] є асонансом та римованою ФО, які окрім того мають оцінний характер. Вжиті фразеологізми органічно “вплетені” в контекст, більше того, вони додають яскравості та експресивності усьому відтинку тексту.

Thursday Next потрапляє в неймовірні ситуації і завжди, творячи добро, наживає собі ворогів. Цього разу її ворогом є Корпорація Голіаф, яка має на меті керувати цілим світом і не тільки реальним, а й Світом літературних творів, до якого може “подорожувати” тільки головна героїня. Для отримання всієї можливої інформації від близького оточення Thursday, Корпорація Голіаф створює синтетичні клони самої Thursday, та такі, що навіть її рідні не в змозі відрізнити. Героїня змушена кожного разу, йдучи на роботу чи де інде, вигадувати “кодову фразу”, щоб її не переплутали. Яскравим та влучним епітетом є фразеологізм *cloak-and-dagger* → таємний, замаскований, який зазнав авторського перетворення на *cloak-and-daggerish*, що підсилює виразність контексту, в якому він використаний. ФО додає мовної експресії персо-

нажу та несе образне навантаження – таємниця “плаща і шпаги” [3]:

The copies were initially crude but had made steady and sustained advances in sophistication since first appearing eighteen months before. The Mark IVs and Vs wouldn’t have fooled anyone, but the Mark VIs were impressive and had been able to crack single code words, which was why we used the more cloak-and-daggerish sentences and responses [20].

Евфемізм у формі ФО *have seen better days* → старий, як світ [2, 3] явно “оживляє” описувану автором ситуацію, допомагаючи уникнути тих висловів, які йому не до вподоби. Наратор – Thursday – описує колишнє місце роботи, будівлю офісу. Замість того, щоб назвати її “старою” чи “занедбаною” Д. Ффорде бачить її як таку, що “відслужила своє” [2], пом’якшуючи картину, що постає в уяві читача і одночасно, виконуючи оцінну характеристику.

The ChronoGuard had its regional offices in the old SpecOps building where I had worked at SO-27, the Literary Detectives. It was a large, no-nonsense Germanic design that had certainly seen better days [19].

Проте, не кожна контекстуальна ситуація вимагає пом’якшеного вислову. Інколи автор хоче продемонструвати різкий вияв негативної емоції і використовує дисфемізм. Прикладом є контекстуальна ситуація, у якій протагоніст роману має ворожу сутичку з колишнім колегою та начальником.

I stared at Flanker, who was sitting there grinning at me. If he could have started to laugh maniacally, he would have. But the thing was, this didn’t sound like the Flanker in my books. Pain in the ass he might have been, but Goliath lackey he most certainly wasn’t. His life was SpecOps, and although a strict rules man, that’s all he was [20].

Фразеологізм-дисфемізм демонструє глибину негативної емоції, яку переживає героїня, роздумуючи чи виявився її колега зрадником. Використана ФО *pain in the ass* → тернина в боці [3] може бути віднесена до заниженого стилістичного тону, що представлена вульгаризмом.

Дж. Ффорде майстерно “вимальовує” контекстуальну ситуацію, в якій головна героїня має розмову з однокласником своєї дочки – грубим бешкетником Гевіном Уоткінсом, який, однак, скаржиться, що на нього не звертають увагу дівчата. Перифраз у формі ФО *to keep a civil tongue in one’s head* → бути чемним [3] – демонструє авторське бачення того, як доросла людина повинна тактовно пояснити підліткові в чому його недолік, тільки використавши непряму згадку описуваного.

“Maybe you should try washing,” I said, “and keeping a civil tongue in your head.”

“Will that work?”

“Probably not in your case, but it’s certainly worth a try” [20].

Висновки. Отже, загальномовна картина світу відображає й інтерпретує реальну дійсність через мовні засоби. Фразеологічні одиниці, виступаючи репрезентантами індивідуально-авторської картини світу британського письменника-фантаста Джаспера Ффорде, несуть вагоме стилістичне навантаження, роблячи текст твору яскравим, влучним, наповненим мовною

експресією, конотаціями та емоціями. Окрім того, на відміну від слів, фразеологізми не тільки називають

або характеризують людей, предмети чи ситуації, а й вносять до контексту додаткові відтінки значень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної прагматики / Ф.С. Бачевич // Київ : Видавничий центр "Академія" – 2011. – 304 с.
2. Ужченко В.Д. Фразеологічний словник української мови (ФСУМ Ужч.) / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – К. : Освіта. – 1998. – 224 с.
3. Фразеологічний словник української мови (ФСУМ) / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. Думка. – 1993. – 986 с.
4. Cowie A.P. Multiword lexical units and communicative language teaching / In: Arnaud, P.J.L., Bejoint, H. (Eds.) // Vocabulary and Applied Linguistics. Macmillan, Basingstoke. – 1992. – P. 1–12.
5. Doležel L. Possible worlds of fiction and history: the post-modern stage / Lubomír Doležel / Baltimore : The Johns Hopkins University Press, – 2010. – 171 p.
6. Enkvist N.E. Linguistic stylistics / N.E. Enkvist // – The Hague: Mouton. – 1973. – P. 110–126.
7. Fiedler S. Phraseology in a time of crisis: the language of bank advertisements before and during the financial crisis of 2008–2010 / S. Fiedler // Year book of Phraseology Koenraad Kuiper (ed.). Walter de Gruyter Berlin/New York. – 2010. – Vol. 1. – P. 1–19.
8. Gläser R. A plea for phrase-stylistics. Linguistics Across Historical and Geographical Boundaries / R. Gläser. – Berlin : Mouton, de Gruyter. – 1986. – Vol. 1. – P. 41–53.
9. Gramley S.A Survey of Modern English /S. Gramley, K.M. Patzold,/ London, Routledge. – 1992. – 416 p.
10. Hickey L. Stylistics, Pragmatics and Pragmastylistics / Leo Hickey// In: Revue belge de philologie et d'histoire. fasc. 3, Langues et littératures modernes – 1993. – Tome 71. – P. 573–586.
11. Nørgaard N. Key terms in stylistics. / Nina Nørgaard, Beatrix Busse, Rocío Montoro. – Chennai, India. – Replika Press Pvt Ltd. – 2010. – 269 p.
12. Strässler J. Idioms in English: A pragmatic analysis / Jürg Strässler. – Tübingen. – Günter Narr, – 1982. – 160 p.
13. Vega Moreno R. E. Creativity and convention : the pragmatics of everyday figurative speech / Rosa E. Vega Moreno, – John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia. – 2007. – 249 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

14. Fforde J. The Eyre Affair: A Thursday Next Novel / Jasper Fforde. – New York : Viking – 2002. – 374 p.
15. Fforde J. Lost in a Good Book: A Thursday Next Novel / Jasper Fforde. – New York : Penguin Books. – 2003. – 399 p.
16. Fforde J. The Well of Lost Plots: A Thursday Next Novel / Jasper Fforde. – New York : Penguin Books – 2004. – 375 p.
17. Fforde J. Something Roten: A Thursday Next Novel / Jasper Fforde. – New York : Penguin Books – 2005. – 383 p.
18. Fforde J. First Among Sequels: A Thursday Next Novel / Jasper Fforde. – New York : Penguin Books – 2007. – 363 p.
19. Fforde J. One of Our Thursdays Is Missing: A Thursday Next Novel / Jasper Fforde. – Waterville : Thorndike Press – 2011. – 567 p.
20. Fforde J. The Woman Who Died a Lot: A Thursday Next Novel / Jasper Fforde. – New York : Penguin Books – 2012. – 366 p.

REFERENCES

1. Batsyevych F.S. Introduction to Pragmatics / F.S. Batsyevych // Kyiv : Vydavnychiy tsentr "Akademiia" – 2011. – 304 p.
2. Uzhchenko V.D. Dictionary of Ukrainian Phraseological Units / V.D. Uzhchenko, D.V. Uzhchenko. – K.: Osvita. – 1998. – 224 p.
3. Dictionary of Ukrainian Phraseological Units / Uklad.: V.M. Bilonozhenko ta in. – K. : Nauk. Dumka. – 1993. – 986 p.

Pragmastylistic effectiveness of phraseological units in individually-author's picture of the world

O. V. Migorian, N. D. Nehrych

Abstract. The article deals with the analysis of pragmastylistic effectiveness of phraseological units in fiction. Language in use is the focus of pragmatic stylistic as well as such senses of contextual factors as lingual, social and cultural ones, author's contexts, text creation and perception. Phraseological units as representatives of individually-author's picture of the world of Jasper Fforde reveal the author's attitude to the message, the reader or his attitude to the world in general. Phraseological units that belong to the textual space of the author convey different forms of stylistic load.

Keywords: *phraseological unit, individually-author's picture of the world, textual space, pragmastylistic effectiveness.*

Прагмастилистическая действенность фразеологических единиц в индивидуально-авторской картине мира

O. V. Migorian, N. D. Nehrych

Аннотация. В статье проведено анализ прагмастилистической действенности фразеологических единиц в художественном постмодернистском тексте. Фокусом прагматической стилистики есть язык в употреблении, а также значения контекстуальных факторов, таких как лингвальные, социальные, культурные, авторские контексты, творение и восприятие текста. Фразеологические единицы как репрезентанты индивидуально-авторской картины мира Джаспера Ффорде представляют отношение автора к сообщению, к читателю или отношение к миру в целом на момент общения. Фразеологические единицы, которые принадлежат к текстопространству этого автора, обычно несут разные формы стилистической нагрузки.

Ключевые слова: *фразеологическая единица, индивидуально-авторская картина мира, текстопространство, прагмастилистическая действенность.*

Концептуальна метафора в англomовному молодіжному романі-антиутопії Джеймса Дешнера “The Maze Runner”

Х. Т. Павлюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна
Corresponding author. E-mail: khrysty93@mail.ua

Paper received 04.06.18; Accepted for publication 13.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-08>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню концептуальних метафор в англomовному молодіжному романі-антиутопії Джеймса Дешнера “The Maze Runner”. У процесі аналізу вибірки з досліджуваного твору виявлено, що концепт FEAR вербалізується у контексті роману численними концептуальними метафорами, серед яких конвенційні (FEAR IS COLD, FEAR IS OBJECT, FEAR IS A LIVING BEING, FEAR IS A PERSON, FEAR IS SUBSTANCE, PERSON IS A CONTAINER (for emotions) та EMOTIONS ARE ENTITIES WITHIN A PERSON) та індивідуально-авторські (FEAR IS A PLANT, FEAR IS AN INSECT, FEAR IS A SPIDER, FEAR IS TUMOUR, FEAR IS LIQUID, FEAR IS AN ENEMY). За допомогою когнітивних механізмів переосмислення конвенційних метафор, таких як нарощування (elaboration), розширення (extension), поєднання (combining) простежується зародження авторських поетичних образів на позначення страху.

Ключові слова: концептуальна метафора, конвенційна метафора, онтологічна метафора, індивідуально-авторська метафора.

Вступ. Тривалий час метафору розглядали лише як стилістичний прийом та виражальний засіб. Сьогодні когнітивна лінгвістика представила метафору в дещо ширшому розумінні – як спосіб пізнання, спосіб первинної та вторинної концептуалізації дійсності, семантико-когнітивний механізм, що дозволяє знаходити спільність у різних денотатів на основі образно-асоціативних комплексів, які існують у свідомості носіїв мови [2, с. 120]. Це вербально-ментальний конструкт, який позначає певний клас об’єктів, але використовується для характеристики або найменування іншого класу об’єктів. Це зумовлене їх співставленням на основі аналогії або схожості між ними. За допомогою метафори ми переносимо ознаки однієї сфери досвіду, вже відомої нам, на ще невідому сферу досвіду, пояснюючи її [5, с. 50].

Короткий огляд публікацій за темою. Теорія концептуальної метафори є актуальною темою для досліджень, оскільки активно розвивається та набуває нових наукових інтерпретацій. Метафора розглядається як когнітивний феномен, як спосіб пізнання, структуризації та оцінки світу. Її вивченню присвятили свої праці як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники: М. Джонсон, З. Кьовечеш, Дж. Лакофф, М. Тернер, В. Телія, О. Кубрякова, С. Жаботинська, Ж. Фоконьє та інші. За словами М. Тернера і Ж. Фоконьє, метафоризація є складним інтеграційним процесом, в результаті якого створюються нові змішані ментальні простори, які можуть вибудувати структуру значення в процесі концептуальної інтеграції [12, с. 138]. Американські лінгвісти Дж. Лакофф та М. Джонсон у своїй фундаментальній праці “Metaphors We Live By” підкреслюють, що метафора пронизує наше повсякденне життя, проявляється не тільки в мовленні, але й в мисленні та діях [10, с. 75]. Концептуальна метафора, згідно з Дж. Лакоффом, – це розуміння і переживання певних явищ і речей (абстрактних) у термінах конкретних. У концептуальній метафорі відбувається взаємодія домену джерела (source domain) і домену цілі (target domain). Більша частина нашої концептуальної системи є метафорично структурованою, тобто більшість концептів (target domain) частково осмислюються у термінології інших концептів (source domain), а явища лінгвістичні виражають втілене

розуміння світу [11, с. 56]. У сучасній лінгвістиці базовою вважають класифікацію концептуальних метафор, запропоновану Дж. Лакоффом та М. Джонсоном. Вчені розрізняють такі метафори:

- *структурні* метафори, тобто один концепт метафорично структурований в термінах іншого;
- *орієнтаційні* – концептуалізація предметів чи явищ в категоріях простору;
- *онтологічні* – трактування подій, емоцій та інше як матеріальних сутностей та речей.

Ця класифікація відображає, як метафори впорядковують поняттєву систему, яка є основою мислення людини. Докладно аналізує метафору як спосіб мислення в межах когнітивної лінгвістики Е. МакКормак, у якій дослідник визначає метафору як пізнавальний процес [6, с. 358–386].

У своєму “Короткому словнику когнітивних термінів” О. Кубрякова вслід за В. Телією визначає когнітивну метафору як “одну з форм концептуалізації, когнітивний процес, який виражає і формує нові поняття і без якого неможливе отримання нового знання”, а також, згідно думки Н. Д. Арутюнової, “відповідає здатності людини вловлювати та створювати подібність між різними індивідами та класами об’єктів” [13, с. 55].

Мета нашого дослідження описати концептуальні метафори в англomовному молодіжному романі-антиутопії Джеймса Дешнера “The Maze Runner”.

Матеріали та методи. Молодіжний роман (або як його ще називають young-adult fiction, young-adult novel, juvenile novel) – це роман, за словами самих авторів та читачів, який загалом розрахований на аудиторію віком від 16 до 25 років. Література останніх десятиліть характеризується зростанням популярності серед читачів особливого жанру – роману-антиутопії. У текстах молодіжних романів-антиутопій відображаються особливості світобачення автора, його лінгвоконцептосфера. Концепти, сформовані носіями мови і які зберігаються в пам’яті людей, утворюють концептосферу мови. Поняття концептосфери вперше було сформульовано Д. С. Лихачовим, який позначав цим терміном сукупність концептів. Роман Джеймса Дешнера “The Maze Runner” набув великої популярності серед сучасних антиутопій, чим і зумовив актуальність наукової розвід-

ки. Здійснена вибірка дозволила виокремити концепт *FEAR*, який вербалізується за допомогою концептуальної метафори. Методологічну основу дослідження складає теоретичний доробок поетико-когнітивної парадигми лінгвістики, зокрема теорії концептуальної метафори (О. Воробйова, З. Кьовечеш, Дж. Лакофф, М. Джонсон).

Результати та їх обговорення. Рівень метафоричності метафори визначається її креативністю, інноваційністю, або ж, навпаки, – конвенційністю, приналежністю до сталого лексику [11, с. 254]. Якщо конвенційна метафора відображає систематичні, зафіксовані в досвіді, кореляції між явищами, структурує повсякденну концептуальну систему людини [3, с.63], то не конвенційна, або креативна, зустрічається в контекстах новостворених поетичних образів, де спостерігаємо переосмислення образів звичних для повсякденного спілкування.

Зокрема, у вибірці досліджуваного роману:

1) *Thomas didn't move, his gaze locked on the girl, frozen in fear* [8];

2) *Thomas sat frozen in his chair, a sickness growing in his stomach like an infestation* [8];

3) *Thomas felt an icy terror blossom in his chest, expand like a tumor, making it hard to breathe* [8];

4) *He stayed frozen, rooted to the spot as all grew silent, except for the whistling song of a few birds in the distance* [8];

можемо виокремити конвенційну метафору **FEAR IS COLD**, оскільки словосполучення *frozen in fear* “напаризований страхом”, *sat frozen in his chair* “сидіти як статуя”, *felt an icy terror* “відчуття крижаний терор”, *stayed frozen* “закам’яніти на місці” стали настільки звичними для нашого світосприйняття, що ми й не помічаємо як говоримо метафорами.

Аналізований роман багатий і на індивідуально-авторські креативні метафори, котрі об’єктивують досліджуваний концепт. На сучасному етапі, як зазначає О. П. Воробйова, у межах когнітивної поетики вже накопичено певний корпус інтерпретацій художніх текстів, де домінують виступають методика реконструкції ключових концептуальних метафор або їх конфігурацій. Зокрема, З. Кьовечеш виділяє чотири основні когнітивні механізми поетичного переосмислення базових концептуальних метафор, серед яких *розширення* (extension), що передбачає появу у концептосфері джерела образу додаткових концептуальних складників; *нарощування* (elaboration), основу якого складає зміна ракурсу концептуалізації; *поєднання* (combining), яке базується на одночасній активації і накладанні декількох базових концептуальних метафор; *перегляд* (questioning), мета якого поставити під сумнів доречність метафор, укорінених у повсякденній свідомості [9, с. 47-49; 4, с. 20]. Індивідуально-авторські метафори творяться авторами самостійно для опису тих чи інших ситуацій в художньому творі і “живуть” саме в цих творах. Такі метафори найбільш виразні, тому що демонструють необмежені можливості метафоризації [7]. На основі запропонованих когнітивних механізмів поетичного переосмислення реконструюємо виокремлені індивідуально-авторські метафори у романі.

Концепт *FEAR* вербалізований у романі такою індивідуально-авторською метафорою:

“Thomas felt an icy terror blossom in his chest, expand like a tumor, making it hard to breathe” [8].

В основі метафоризації є конвенційна метафора

FEAR IS COLD (*icy terror*), крім того [8], автор метафорує страх як рослину, яка може цвісти в грудях **FEAR IS A PLANT** (*blossom*), активуючи також конвенційні онтологічні метафори **PERSON IS A CONTAINER (for emotions)** та **EMOTIONS ARE ENTITIES WITHIN A PERSON**. Лексема *blossom*, яка активує метафору **FEAR IS A PLANT** несе позитивне забарвлення, яке не притаманне конвенційній оцінці страху. Описуючи емоційний стан персонажа, автор порівнює страх із пухлиною, яка розростається **FEAR IS TUMOR**, додаючи таким чином негативну конотацію створеному образу, в основі якого лежить оксиморон (“страх розцвітає як пухлина”). Когнітивний механізм *поєднання* (combining), який базується на одночасній активації і накладанні декількох базових концептуальних метафор, об’єктивованих у дискурсі одним образним метафоричним виразом [9, с. 49], дозволив створити відповідний авторський поетичний образ.

За словами Дж. Лакоффа та М. Джонсона одним із типів концептуальної метафори є онтологічні метафори, що постають як “спосіб сприйняття подій, діяльності, емоцій, ідей тощо, як матеріальних сутностей і речей” [10, с. 25].

У тексті роману знаходимо онтологічну метафору **FEAR IS OBJECT** репрезентовану в такому контексті: *“he felt his fear whisked away like a swarm of gnats caught in the wind, replaced by an intense curiosity”* [8].

Страх як абстрактна емоція метафорується як фізичний об’єкт, який можна забрати (*whisked away*), зловити (*caught*) чи замінити (*replaced*). Однак автор знову ж таки не обмежується загальноживаними конвенційними висловами, а створює власний поетичний образ, *поєднуючи* (combining) кілька концептуальних метафор. Страх метафорується як комаха: **FEAR IS AN INSECT** (*gnats*). Ця метафора є частою в досліджуваному романі й притаманна авторському стилю. Однак, у цьому контексті спостерігаємо також когнітивний механізм *нарощування* (elaboration), суть якого полягає в деталізації конвенційного елемента сфери джерела [9, с. 47], оскільки автор бачить страх не просто як комаху, яка літає, рухається, жалить, але як зграю комах у повітрі (*a swarm of gnats*), додаючи таким чином нову конотацію – “хаотичний рух, хаос, паніка”. Аналізуючи авторський образ, бачимо, що ця зграя комах захоплена вітром (*caught in the wind*). Таким чином за допомогою механізму *розширення* (extension), де в царину джерела вводиться новий елемент, що не “висвітлюється” у конвенційній кореляції [9, с. 47], сфера джерела отримує додатковий елемент – “літати в повітрі” видозмінюється на “бути захопленим вітром”, що у свою чергу активує додаткові конотації “хаотичний рух, неконтрольованість”, тобто страх у цьому контексті виступає як емоція, яку неможливо контролювати, яка підкоряється зовнішнім обставинам. Аналізований метафоричний вираз містить також кілька онтологічних метафор, які *поєднані* (combining) у контексті цього поетичного образу. Так, страх може змінюватися іншими емоціями всередині людини (*replaced by an intense curiosity*). В основі цього образу конвенційні метафори **FEAR IS OBJECT (ENTITY)**, **PERSON IS A CONTAINER (for emotions)** та **EMOTIONS ARE ENTITIES WITHIN A PERSON**.

Крім того, застосовуючи лексему “*whisked away*” в контексті метафори **FEAR IS OBJECT**, автор акцентує увагу на високій швидкості переміщення об’єкта, тобто

швидкості зміни емоцій одна одною залежно від обставин, що в контексті хаотичного неконтрольованого руху зграї комах доповнює індивідуально-авторський образ.

У наступному метафоричному виразі створення авторського смислу також відбувається шляхом операцій *нароцування* (elaboration) й *розширення* (extension) сфери джерела концептуальної метафори:

“Fear seemed to hover in the air like a blizzard of black snow” [8].

Так, страх метафоризується як об’єкт **FEAR IS OBJECT**, однак в цьому контексті лексема “hover” за допомогою операції *нароцування* (elaboration) модифікує об’єкт, як рухомий, або як живу істоту (наприклад, комаху), яка зависає в повітрі, а додатковою конотацією вислову є «нервовий рух», тобто страх – це емоція, яка пов’язана з нервозністю і асоціюється з нервовим поведінням. *Розширення* (extension) сфери джерела відбувається за допомогою порівняння зі сніговим штормом (blizzard), який виступає в ролі нового елемента сфери джерела. Лексема “blizzard” має значення “суворий, шалений, величезний”, “щось що настає раптово”, а також “щось неприємне, але з чим потрібно мати справу”. Так, страх отримує негативне забарвлення як емоція, яка є невідворотною, настає раптово, як шалений сніговий шторм, якому необхідно дати раду, тобто справитися з ним, подолати. За допомогою *нароцування* (elaboration) сфери джерела, додаткової негативної конотації емоції страху надає словосполучення-оксиморон “чорний сніг” (black snow), яке, в першу чергу, позначає протиприродне явище, а також асоціюється з радіацією, ядерною атакою, тощо, тобто з небезпекою чи загрозою, оскільки чорний сніг є результатом радіоактивної атаки. Таким чином, автору вдалося створити новий поетичний образ страху як раптової реакції на небезпеку чи загрозу, яка порівнюється за інтенсивністю з хуртовиною, а за негативним впливом – з радіоактивним чорним снігом.

Як відомо, до найбільш очевидних онтологічних метафор належать випадки, коли відбувається уподібнення властивостей неживих предметів чи явищ природи істотам живих істот. Розглянемо такі контексти:

1) *At first, a shot of panic raced through him; he stepped back, worried it might be a Griever* [8].

2) *It gradually passed, and he'd explained that sending out search parties was forbidden, lest even more people be lost, but there was no mistaking the fear that had crossed his face* [8].

У наведених уривках страх інтерпретується як жива істота, яка наділена фізичними якостями, якій властиво рухатися, звідси **FEAR IS A LIVING BEING**.

В аналізованому романі частотними є випадки метафоризації страху в людському образі. Персоніфікація є досить частим видом онтологічної метафори, яка зустрічається як у повсякденному мовленні, так і в романі. Наприклад:

1) *Different emotions battled for dominance in his mind and heart. Confusion. Curiosity. Panic. Fear* [8].

2) *For the first time, Thomas felt anger creeping in to compete with his fear and panic* [8].

3) *He fought the fear, forced his body to remain perfectly still, hanging there in the vines. He was sure their only hope was to avoid being noticed* [8].

У наведених уривках страх метафоризується як людина **FEAR IS A PERSON** і за допомогою когнітивного механізму *нароцування* (elaboration) мислиться як ворог

FEAR IS AN ENEMY, з яким треба змагатися, боротися, прагнути переваги. У цих контекстах страх знову отримує негативну конотацію.

Одним із видів конвенційної онтологічної метафори є та, де абстрактні явища мисляться як субстанції. Так, до конвенційних метафор, які об’єктивують емоції належить **EMOTIONS ARE ENTITIES WITHIN A PERSON**, підвидом якої є **EMOTIONS ARE SUBSTANCES IN A CONTAINER**. В аналізованому романі страх часто метафоризується як субстанція, яка набуває різних станів.

Наприклад, страх може наповнювати: *A fear he had never known filled him to the point of insanity* [8]. У цьому контексті контейнером є людина **PEOPLE ARE CONTAINERS FOR EMOTIONS**.

Страх вербалізується як тверда субстанція: *“The fear was like icy dew on his skin”* [8], або така, яка тоне: *“Some of his fear melted away, but not enough to calm his racing heart”* [8].

У наведеному вище прикладі спостерігаємо також когнітивний механізм *розширення* (extension). Осмислення страху як субстанції дозволяє автору надати новий елемент до сфери джерела і представити страх як замерзлу росу (icy dew) тобто як речовину (субстанцію), яка може перебувати в різних станах. Означення “замерзла” (icy) активізує конвенційну структурну метафору **FEAR IS COLD**, створюючи додаткові конотації. Шляхом подальшого *розширення* (extension) авторський образ ускладнюється тим, що роса знаходиться на шкірі, а не в природному середовищі – на землі (on his skin), таким чином шляхом перцептивного сприйняття акцентуються фізичні відчуття в людині, яка переживає страх – страх як замерзлі краплини на шкірі – “холод, неприємні відчуття”.

Розглянемо ще один метафоричний вираз:

“Goose bumps broke out all over him, a creepy fear trickling down his spine like a wet spider” [8].

В основі образу, створеного в наведеному уривку, *поєднано* (combining) конвенційні метафори **FEAR IS SUBSTANCE** і **FEAR IS A LIVING BEING**. Метафора **FEAR IS SUBSTANCE** шляхом *нароцування* (elaboration) специфікується як рідина **FEAR IS LIQUID** (trickling down, wet), яка стікає по хребту, тим самим, активізуючи неприємні тактильні відчуття. Означення “creepy”, метафоричне значення якого – “той, що викликає страх і нервозність”, отримує переносне значення від буквального “повзти, крастися”, яке базується на асоціативному зв’язку дії та причини. У наведеному уривку в основі словосполучення “a creepy fear” міститься онтологічна метафора **FEAR IS A LIVING BEING**, тобто, страх мислиться як жива істота, яка повзе (і яка наганяє страх і спричиняє негативні відчуття). Подальший контекст дає зрозуміти, що ця жива істота – павук. Шляхом *нароцування* (elaboration) автор переосмислює базову концептуальну метафору, сфера джерела отримує деталізацію **FEAR IS A LIVING BEING** → **FEAR IS AN INSECT** → **FEAR IS A SPIDER**. Порівняння з павуком саме по собі надає емоції страху негативну конотацію. Однак розширення сфери джерела (extension) і представлення павука мокрим (що в природі важко уявити, бо мокрий павук не може повзти), щоб активізувати неприємні тактильні відчуття в результаті дотику до мокрої істоти, дозволяє автору посилити негативну конотацію створеного ним образу страху.

Висновки. У процесі аналізу вибірки з досліджуваного англomовного роману-антиутопії Джеймса Дешнера “The Maze Runner” було виявлено, що концепт *FEAR* вербалізується у контексті роману численними концептуальними метафорами, серед яких конвенційні (**FEAR IS COLD, FEAR IS OBJECT, FEAR IS A LIVING BEING, FEAR IS A PERSON, FEAR IS SUBSTANCE, PERSON IS A CONTAINER (for emotions)**) та **EMOTIONS ARE ENTITIES WITHIN A PERSON**) та

індивідуально-авторські (**FEAR IS A PLANT, FEAR IS AN INSECT, FEAR IS A SPIDER, FEAR IS TUMOUR, FEAR IS LIQUID, FEAR IS AN ENEMY**). За допомогою когнітивних механізмів переосмислення конвенційних метафор, таких як *нарошування* (elaboration), *розширення* (extension), *поєднання* (combining) нам вдалося простежити зародження авторських поетичних образів на позначення страху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белехова Л.І. Аналогове мапування у поетичному тексті / Л.І. Белехова // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2001. – № 8. – С. 148-152
2. Боженкова Р. К. Понимание текста как лингвокультурологическая категория / Р. К. Боженкова. – Курск : Изд-во КГТУ, 2000. – 180 с.
3. Ваховская О.В. Метафорические средства концептуализации греха в англоязычном дискурсе/О.В. Ваховская, И.С. Шевченко // Записки з романо-германської філології. – Вип. 25. – 2010. – С. 62–75
4. Воробйова О. П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи / О. П. Воробйова//Вісник Харківського нац. ун-ту. – 2004. – № 635. – С. 18–22.
5. Кузьмина М. А. Метафора как элемент методологии современного научного познания/М. А. Кузьмина // Социологические исследования. – 2006. – № 2. – С. 42-51.
6. МакКормак Э. Когнитивная теория метафоры / Эрл МакКормак // Теория метафоры : сборник : пер. с англ., фр., нем., исп., пол. яз. – М. : Прогресс, 1990. – С. 358–386.
7. Стилiстика української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dn.khnu.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k0914&T=06_2&In g=1&st=0
8. Dashner J. The Maze Runner / J. Dashner [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://royallib.com/read/Dashner_James/The_Maze_runner.html#0
9. Kövečses Z. Metaphor: A Practical Introduction in cognitive linguistics / Z. Kövečses. – Oxford and New York: Oxford University Press, 2002. – 375 p.
10. Lakoff G. Metaphors We Live By/G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 1980. – 256 p.
11. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind / George Lakoff. – Chicago : Chicago Press, 1987. – 614 p.
12. Turner M. Metaphor, Metonymy and Biding / M. Turner, G. Fauconnier // Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective / Ed. A. Barcelona. – Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 2000. – P. 133–145.
13. Краткий словарь когнитивных терминов / [ред. Е. С. Кубрякова]. – М., 1997. – 245 с.

REFEREBCES

1. Belekhova L.I. Analog Mapping in Poetic Text / L.I. Belekhova // Bulletin of Zhytomyr State University named after. I. Franko – 2001. – № 8. – P. 148-152
2. Bozhenkova R.K. Understanding the text as a linguistic and cultural category / R.K. Bozhenkova. – Kursk: Publishing house KGTU, 2000. – 180 p.
3. Vakhovskaya O.V. Metaphorical means of conceptualizing sin in English-language discourse / O.V. Vakhovskaya, I.S. Shevchenko // Notes from the Romance and Germanic Philology. – № 25. – 2010. – P. 62-75
4. Vorobyova O. P. Cognitive Poetry: Achievements and Prospects / O. P. Vorobyova // Bulletin of Kharkiv National University. – 2004. – №635. – P. 18-22.
5. Kuzmina M. A Metaphor as an element of the methodology of modern scientific knowledge / M. A. Kuzmina // Sociological research. – 2006. – № 2. – P. 42-51.
6. McCormack E. Cognitive theory of metaphor / Earl McCormack // Theory of metaphor: collection: translated from English, French, German, Spanish, French, Polish – M.: Progress, 1990. – P. 358-386.
7. Stylistics of the Ukrainian language [Electronic resource]. – Access: http://dn.khnu.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k0914&T=06_2&In g=1&st=0
8. A brief dictionary of cognitive terms / [ed. E. S. Kubryakova]. – M., 1997. – 245 p.

Conceptual metaphor in English young-adult dystopian novel “The Maze Runner” by James Dashner

Kh. T. Pavliuk

Abstract. The article is devoted to the reconstructing conceptual metaphors in the English young-adult novel “The Maze Runner” by James Dashner. In the process of analyzing the studied work, the concept FEAR was discovered to be verbalized in the context of the novel by numerous conceptual metaphors, including conventional (FEAR IS COLD, FEAR IS AN OBJECT, FEAR IS A LIVING BEING, FEAR IS A PERSON, FEAR IS SUBSTANCE, PERSON IS A CONTAINER (for emotions) and EMOTIONS ARE ENTITIES WITHIN A PERSON) and the creative author’s metaphors (FEAR IS A PLANT, FEAR IS AN INSECT, FEAR IS A SPIDER, FEAR IS TUMOUR, FEAR IS LIQUID, FEAR IS AN ENEMY). With the help of the cognitive mechanisms of rethinking conventional metaphors, such as elaboration, extension, combination, the origins of the author’s poetic images representing fear were traced.

Keywords: *conceptual metaphor, conventional metaphor, ontological metaphor, creative author’s metaphor.*

Концептуальная метафора в англоязычном молодежном романе-антиутопии Джеймса Дешнера “The Maze Runner”

К. Т. Павлюк

Аннотация. Статья посвящена исследованию концептуальных метафор в англоязычном молодежном романе-антиутопии Джеймса Дешнера “The Maze Runner”. В процессе анализа выборки из исследуемого произведения, выявлено, что концепт FEAR вербалізується в контексте романа многочисленными концептуальными метафорами, среди которых конвенциональные (FEAR IS COLD, FEAR IS OBJECT, FEAR IS A LIVING BEING, FEAR IS A PERSON, FEAR IS SUBSTANCE, PERSON IS A CONTAINER (for emotions) и EMOTIONS ARE ENTITIES WITHIN A PERSON) и индивидуально-авторские (FEAR IS A PLANT, FEAR IS AN INSECT, FEAR IS A SPIDER, FEAR IS TUMOUR, FEAR IS LIQUID, FEAR IS AN ENEMY). С помощью когнитивных механизмов переосмысления конвенционных метафор, таких как наращивание (elaboration), расширение (extension), сочетание (combining) прослеживается зародение авторских поэтических образов для обозначения страха.

Ключевые слова: *концептуальная метафора, конвенционная метафора, онтологическая метафора, индивидуально-авторская метафора.*

Комунікативні тактики вираження захоплення й обурення в латиномовному трактаті Петрарки “De viris illustribus”

С. М. Петрова

Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: fotinija.svit@gmail.com

Paper received 05.06.18; Accepted for publication 12.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-09>

Анотація. Статтю присвячено аналізу комунікативних тактик вираження захоплення й обурення, реалізованих у рамках стратегій похвали й осуду в латиномовному трактаті Петрарки “De viris illustribus”. Досліджуються також комунікативні ходи, які вербалізують ці тактики, та їхні маркери.

Ключові слова: стратегія похвали, стратегія осуду, тактика вираження захоплення, тактика вираження обурення, комунікативний хід, маркер.

Вступ. Увага до питань мовленнєвої комунікації – одна з яскравих рис сучасного мовознавства. Дослідження ведуться у різних напрямках із застосуванням численних методик аналізу, зокрема – вивчення комунікативних стратегій і тактик. Актуальними для історіографічного дискурсу Петрарки, який на думку Е. Фютера поклав початок новітній історіографії [14, с. 1], є стратегії похвали та осуду, оскільки похвала й осуд як емоційно-оцінні висловлювання є потужним засобом впливу на адресата.

Одним із основних історіографічних творів Петрарки є латиномовний збірник життєписів “*De viris illustribus*” (“Про славетних чоловіків”), який складається з двох книг. *Liber I* містить життєписи двадцяти чотирьох героїв античності від Ромула до Катона Цензора [17]. Найбільшим за обсягом є життєпис Сципіона Африканського. *Liber II* складається з дванадцяти біографій біблійних і міфологічних образів від Адама до Геркулеса [18]. Подібно до історичної праці Тіта Лівія це зібрання прикладів мало першочергову морально-дидактичну мету: “*Apud me nisi ea requiruntur, que ad virtutes vel virtutum contraria trahi possunt*” – У моїх творах можна знайти тільки факти, що свідчать про чесноти чи їм протилежне (Praefacio A *DVI*, 6); порівн. *Ab urbe condita I* praef., 10 [9, с. 10].

Петрарка, критик сучасного йому суспільства, яке підкреслює насолоді, *voluptas*, та багатству, *cupiditas*, стає істориком, оскільки лише у минулому він може знайти модель поведінки, якій притаманна добродетельність, *virtus*, до якої він бажає підштовхнути своїх читачів. Сучасність же не пропонує гідного матеріалу, а її керманічі могли б бути героями “*neque enim historie, sed satyre*” (Praefacio B *DVI*, 10).

Діяльність *studia humanitatis* мала на меті зробити людей свідомими істинної цілі їх діяльності, жити не лише задоволеннями та працею, *vita activa*, а й скерувати їх до споглядального життя, *vita contemplativa*, та реабілітувати навчання [16, с.36]. Він пише: “*Tacendum ne igitur? Imo certe vel ob hoc ipsum loqui decet, ut commemoratione virtutum vitis convitium faciamus*” – Лише мовчати залишається тоді? Зовсім навпаки, саме для цього і потрібно говорити, щоб згадкою про чесноти ми виразили наше голосне несхвалення вад та розпусти (Praefacio B *DVI*, 7).

Отже, аудиторія сучасності та майбутнього є головним адресатом історіографічного дискурсу Петрарки. Знання про чесноти, *virtutes*, і вади, *vitia*, повинні бути впроваджені на практиці та вести до добродетельного життя. Користь прикладів, *exempla*, полягає у досвіді минулого, *experientia*, у тому, щоб випробувати та пізнати власну душу, її можливості, ідентифікувати себе у конфронтації не із загальними принципами та нормами, а з окремими ситуаціями історичної, людської діяльності [16, с.107-108]. Це відбувається не через доказ істинності, а через риторичне переконання, яке поєднує раціональну та емоційну складову. Раціональна мета впливу на адресата складається у свою чергу з інформативного (*docere*), аргументативного (*probare*) й етичного або повчального (*monere; prodesse*) компонентів. Компоненти емоційної мети впливу на адресата за ступенем інтенсивності й типу емоцій, які викликаються, поділяються на отримання естетичного задоволення (*delectare*), досягнення прихильності слухача або читача (*conciliare*) та нагнітання сильних емоцій (*movere; concitare*) [3, с.115; 16, с. 123].

Таким чином, особливістю історіографічного дискурсу Петрарки є його риторичність, спрямована на переконання адресата. Похвала й осуд є основними категоріями епідейктичної риторики [13, с.7]. Життєписи при позитивному оцінюванні героїв мають риси енкомію, *laudatio*, а при негативному оцінюванні – псогосу, *vituperatio* [15, с. 192]. Характеризуючи з морально-дидактичною метою вчинки героїв життєписів, їх чесноти, вади та суспільні реалії, Петрарка використовує стратегію оцінки, зокрема при позитивному оцінюванні – комунікативну стратегію похвали, при негативному – комунікативну стратегію осуду. Кульмінаційне вираження емоцій суб’єкта оцінки, тобто емоційна складова переконання (*movere*), вербалізується у тактиках вираження захоплення й обурення.

Короткий огляд публікацій. У лінгвістиці похвалу досліджували як мовленнєвий акт у діалогічному дискурсі [2]. М.М. Горяїнова розглядає стратегії і тактики мовної поведінки із застосуванням висловлювань похвали і схвалення [4], а у роботі О.В. Ярошевич конструкції похвали розглядаються у стилістико-синтаксичному аспекті [11]. Дисертаційне дослідження І.Г. Дьячкової присвячено висловлюванню-похвалі

та висловлюванню-осуду як мовленнєвим жанрам [5], а дослідження Т.В. Чернічної має предметом стратегію похвали й осуду в ідеостилі В.М. Шукшина [10]. Категорії похвали й осуду згадуються також у монографіях О.С. Іссерс [7], В.І. Карасика [8] тощо.

Об'єктом нашого дослідження є історіографічний дискурс Петрарки, досліджуваний на **матеріалі** його латиномовного збірника життєписів "*De viris illustribus*", який українською чи російською мовами не перекладений, що й зумовлює наукову новизну нашого дослідження.

Предметом дослідження є комунікативно-прагматичний аспект історіографічного дискурсу Петрарки, а саме комунікативні тактики вираження захоплення й обурення, реалізовані у рамках стратегій похвали й осуду.

Результати та їх обговорення. Тактика вираження захоплення вербалізується такими комунікативними ходами: **"риторичний оклик"** і **"риторичне запитання"**. Маркером першого комунікативного ходу (далі – КХ) є риторичний оклик – стилістична фігура, виражена окличним реченням, яке посилює емоційність висловлювання [1], затримує або посилює увагу на якомусь з аспектів зображуваного; це показує вираження емоцій, а саме обурення, захоплення [6, с. 312].

У КХ **"риторичний оклик"** акцентується захоплення вчинками героїв життєписів, їх чеснотами, словами, талантами тощо:

– **мужністю консулів Публія Деція та Манлія Торквата**, які після віщого сну були готові добровільно йти на зустріч зі смертю разом зі своїми воїнами. Для підтвердження своїх слів і посилення похвали героїв Петрарка використовує тактику апеляції до авторитету, зокрема КХ "посилання на колективних, неназваних авторитетів": "*Hoc quod dico omnes asserunt historici*" – Те, про що я кажу, підтверджують всі історики, – а також КХ "непряма мова", зокрема повідомляє, що за Цицероном це було зроблено не за наказом богів, а за рішенням командирів. І у кульмінації похвали за допомогою тактики вираження захоплення емоційно проголошує: "*et quorum ducum!*" – і яких командирів! (Публій Децій 11, 11);

– **мудрістю слів консула Квінта Фабія Кунктатора**, який на схилі своїх літ став авгуром і сказав, що з найкращими передвістями відбуваються ті кампанії, які мають на меті порятунк держави ("*pro reipublice salute*"); приречені на невдачу ті, які ведуться проти блага держави ("*contra rempublicam*"). Петрарка із захопленням висловлює похвалу цим словам: "*Sapientis et maturi sensus elegans dictum!*" – Які зразкові слова мудрого та досвідченого старця! (Кунктатор 18, 69);

– **військами під командуванням Сципіона Африканського**, їх мужністю, досвідом, дисципліною, бажанням помсти і слави тощо. Текстовий фрагмент, який наводимо для прикладу, сповнений анафор, які посилюють захоплення Петрарки, експресивність його позитивно-оцінного ставлення до військової доблесті воїнів: "*Ubi illuxit progrediuntur in campum: et qui duces, qui ve exercitus, quibus animis, qua bellorum experientia, qua militie disciplina, quibus tandem irarum aculeis, quibus incendiis odiorum, qua memoria offensarum, qua libidine ulciscendi, potentiam ac gloriam*

tot quesitam seculis uno die vel deiecturi funditus vel celotenus erecturi!" – На світанку ось хто вийшов на поле битви: які командири, які війська, з яким настроєм, з яким досвідом війни, з якою військовою дисципліною, з якими, нарешті, причинами гніву, з яким полум'ям ненависті, з якими спогадами про образи, з яким бажанням помсти готувалися вони або зруйнувати вщент славу і могутність, які були накопичені протягом багатьох століть, або піднести їх на небеса (Сципіон 21, 10, 1);

– **любов'ю Авраама до Бога, його відданістю, довірою й обраністю**: "*quot denique per omnem vitam visiones angelice, quot divina colloquia! ex diverso autem quantus in Deum viri amor, quam propensa devotio, quam fervens! quot erectis altaribus, per singulos passus nomen Domini invocans, ostendit omnem sibi spem in Deo esse, omne de celo presidium expectari! quanta quoque familiaritas, quanta fiducia!*" – Скільки ангельських видінь протягом усього життя, скільки божественних розмов! З іншого боку, наскільки великою є любов цієї людини до Бога, наскільки смиренною і палкою є його відданість! Скільки віттарів він спорудив, прикликаючи на кожному кроці ім'я Бога і показуючи, що він покладав на Нього всю надію і чекав захисту з небес! І скільки сердечності, скільки довіри! (Авраам 6, 4-6).

– **образом Мойсея у цілому, його терпінням і любов'ю до народу**: "*Ecce nunc quantus vir quantusque dux populi!*" – Ось який великий чоловік, який благородний вождь народів зараз знаходиться переді мною! (Мойсей 10, 4). "*Quot difficultates undique, quot labores, quantum murmur ingratis plebis, quanta Dei miseratio, quanta ducis patientia, quantus amor!*" – Скільки труднощів усюди, скільки зусиль, скільки марного нарікання невдячної громади, яке співчуття Бога, яке терпіння вождя, яка любов! (Мойсей 10, 21).

Наступним КХ, який вербалізує тактику вираження захоплення, є **"риторичне запитання"**. Риторичні запитання, маркери цього КХ, належать до фігур думки. Петрарка намагається переконати своїх читачів у правомірності свого захоплення героями життєписів, їх чеснотами, вчинками, викликати у них такі ж почуття та, відповідно, бажання наслідувати їх. Він виражає захоплення:

– **Марком Фурієм Каміллом**, якого знову признають диктатором під час війни з галлами: "*nam quem alium parem invenire potuissent?*" – дійсно, кого можна було знайти рівним йому? (Камілл 8, 61);

– **перемогою Марка Клавдія Марцелла над Ганнібалом у битві при Нолі**: Ганнібал, який зник завжди перемагати, не тільки не переміг, а й постраждав і перестав бути тим, хто наносить поразки: "*quid nisi victoria ingens esset?*" – що це було, якщо не велика перемога? (Марцелл 19, 24);

– **мудрістю Марка Порція Катона Цензора**: "*quis est enim, quamvis ex acie vulgari, qui Catonis audito nomine non intelligat sapientem?*" – хто ж, звісно, із народних верств, чуючи ім'я Катона, не ототожнював його з мудрістю? (Цензор 22, 1).

Отже, у тактиці вираження захоплення Петрарка акцентує свою похвалу добродетності, військової доблесті, мудрості, терпінню, любові до народу та Бога тощо.

У стратегії осуду найбільш експресивною є **тактика вираження обурення**. Семантичним ядром тактики обурення є не констатація, а активне вираження власної оцінки. Емоційна реакція обурення свідчить про те, що зачеплена особиста сфера адресанта, оскільки дії об'єкта оцінки порушили його світоглядні (моральні, етичні) ідеали. Тому тактика вираження обурення передбачає більш високу ступінь залучення мовця у комунікативний процес. Обурення – сильне невдоволення, роздратування [12, с.597].

Тактика вираження обурення вербалізується у таких комунікативних ходах: **“риторичний оклик”**, **“риторичне запитання”**, **“перформативне висловлювання обурення”**.

КХ “риторичний оклик” акцентує негативно-оцінне ставлення Петрарки до таких суспільних реалій, вад, вчинків героїв тощо:

– **зміна устоїв щодо грошей та корупції**. У життєписі Фабриція Лусцина повідомляється, що будучи цензором, він вигнав із сенату Корнелія Руфіна з єдиної причини – було виявлено, що той володіє десятима фунтами виробів зі срібла. Обурення тим, що сучасники Петрарки мають зовсім інші погляди щодо грошей та корупції, виражено у КХ “риторичний оклик”: *“Quanta temporum mutatio!”* – Як змінюються часи! (Фабрицій Лусцин 14, 3). Аргументацію свого обурення Петрарка висловлює за допомогою прийому протиставлення, зокрема осуд любові до розкоші можновладців-сучасників Петрарки супокладається похвали скромності й невідкупності співвітчизників Лусцина: *“talis viri iudicio intolerande superbie ac luxurie datum esse, quod mox in eadem urbe importune tribuerent egestati”*. – при засудженні такого чоловіка було приписано любові до розкоші та нестерпній зарозумілості те, що зараз у тому ж місті приписали б прикрий нужді (Фабрицій Лусцин 14, 3);

– **мінливість людини та покірність пристрастям**: *“o humanum animum inconstantem et passionibus semper obnoxium!”* – о людська душа, мінлива і завжди покірна пристрастям! (Ганнібал 17, 46);

– **пересичення Сципіоном та недолугість натовпу**: *“O indigna satietas! o assiduitas male cognita! o inepta rerum extimatio et vulgi semper ceca iudicia!”* – О негідне пересичення! О постійна присутність, яку погано пізнали! О негідна оцінка справ і вічно сліпі судження черні! (Сципіон 21, 12, 7).

Петрарка досить гостро виражає своє обурення тим, що час і постійне спілкування почали викликати зневагу чи зменшили повагу до Сципіона Африканського, переможця Ганнібала. Використовується **КХ “перформативне висловлювання обурення”**, маркером якого є перформатив *indignor* – я обурююсь, мене обурює: *“Et primum quidem, quod prius indignor [...]”* – Перше ж, що мене перед усім обурює [...]. І далі гіперболізує свій осуд: *“et quo nichil indignius”* – “і немає нічого більш недостойного за це” (Сципіон 21, 12, 14).

КХ “риторичне запитання” тактики вираження обурення експлікується у таких текстових фрагментах останнього розділу життєпису Сципіона: *“Africano autem quis par?”* – Африканському ж хто був рівним? (Сципіон 21, 12, 13). *“Quid ve ipse nisi a claris viris, licet imparibus, passus est?”* – І чому постраждав він

сам, якщо не від відомих людей, які були нерівними йому? (Сципіон 21, 12, 13).

Заздрість, *invidia*, яка була “надзвичайно відкритою і про неї знав сам Сципіон”, а також ненависть до Сципіона, *odium*, теж викликають обурення Петрарки, яке вербалізується у КХ “риторичне запитання”: *“De invidia quid dicam? [...] nam quid aliud, queso, sibi vult lacerata in senatu principum orationibus fama viri? quid illa presertim Fabii Maximi in absentem livida et pene hostilis invectio? [...] unde illa false fame tam prompta credulitas contra eum, de quo tam multa decora semper ab ineunte etate et turpe unquam nichil audierant? Quid de odio? cum sit scriptum habuisse eum inimicos, et eorum principem fuisse Marcum Portium Catonem illum Censorium, o rem auditu etiam indignam, qui, ut ait Livius, Scipionis Africani magnitudinem lacerare solitus erat. Et quis, queso, nisi oderit inimicus est, aut quid est aliud inimicitia quam inveteratum odium?”* – Що скажу я про заздрість? [...] що ж, запитую, ще означає слава героя, яку в сенаті розшматували промовама принцепсів? Що означає, перш за все, ці злостиві і майже ворожі слова Фабія Максима за його відсутності? [...] звідки виникла така рішуча довіра до хибної чутки проти того, про якого з самого раннього віку вони завжди чули так багато достойного і ніколи нічого ганебного? А що про ненависть? Оскільки написано, що у нього були особисті вороги, і ватажком їх був Марк Порцій Катон, відомий як Цензор (о факт, недостойний навіть вислуховування), який, як каже Лівій, мав звичай руйнувати велич Сципіона Африканського. І хто, скажіть на милість, ворог, як не той, хто ненавидить, або, що тоді є ворожість, якщо не застаріла ненависть? (Сципіон 21, 12, 15-16).

У життєписах *Liber II “De viris illustribus”*, які присвячені старозавітнім героям, за допомогою тактики обурення, зокрема КХ “риторичний оклик”, вербалізується осуд таких негативних почуттів та вчинків:

– **ненависть**: *“ita vix bonum aliquod impermixtum malo est!”* – чи є щось хороше, що не переплітається зі злом! (Йосип 9, 4). Це обурення стосується ненависті до Йосипа його братів, яка зростала разом із любов'ю батька до нього;

– **продаж Йосипа у рабство**: *“O exiguum precium magni viri, sed maioris imago pari precio vendendi!”* – О жалюгідна ціна за великого чоловіка, і прообраз ще більш видатного, який буде проданий за тією ж ціною! (Йосип 9, 11). Йосип був проданий за тридцять срібних монет арабським торговцям, які прямували до Єгипту, і Петрарка проводить паралель між Старим і Новим Завітом.

Отже, тактика вираження обурення містить осуд заздрості, ненависті, жадібності, любові до розкоші, мінливості людини, схильності до пристрастей тощо.

Висновки. Комунікативні тактики вираження захоплення й обурення є найбільш емоційно-експресивними серед інших тактик стратегій похвали й осуду в латинському трактаті Петрарки *“De viris illustribus”*. Вони використовуються з морально-дидактичною метою, оскільки найбільше апелюють до емоцій адресата і сповнені пафосу. Спільними для цих тактик є комунікативні ходи “риторичний оклик” і “риторичне запитання”, а відмінним є комунікативний хід “перформативне висловлювання обурення”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белокурова С.П. Словарь литературоведческих терминов / С.П. Белокурова. – СПб.: Паритет, 2007. – 320 с.
2. Бессонова И.В. Речевые акты похвалы и порицания собеседника в диалогическом дискурсе современного немецкого языка: дис. ... канд. филол. наук / И.В. Бессонова. – Тамбов, 2003. – 180 с.
3. Голоднов А.В. Лингвопрагматические особенности персуазивной коммуникации (на примере современной немецкоязычной рекламы): дис. ... докт. филол. наук / А.В. Голоднов. – СПб., 2011. – 402 с.
4. Горяинова Н.Н. Стратегии и тактики речевого поведения с применением высказываний похвалы и одобрения: дис. ... канд. филол. наук / Н.Н. Горяинова. – Ставрополь, 2010. – 194 с.
5. Дьячкова И.Г. Высказывания-похвалы и высказывания-порицания как речевые жанры в современном русском языке: дис. ... канд. филол. наук / И.Г. Дьячкова. – Омск, 2000. – 139 с.
6. Жеребило Т.В. Словарь лингвистических терминов / Т.В. Жеребило. – Назрань: Пилигрим, 2010. – 488 с.
7. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О.С. Иссерс. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 288 с.
8. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 447 с.
9. Ливий Т. История Рима от основания города / Тит Ливий. – Том 1. – М.: Наука, 1989. – 177 с.
10. Черницына Т.В. Коммуникативные стратегии похвалы и порицания в идиостиле В.М. Шукшина: дис. ... канд. филол. наук / Т.В. Черницына. – Волгоград, 2013. – 210 с.
11. Ярошевич Е.В. Конструкция одобрения и поощрения в стилистико-синтаксическом аспекте (на материале современного английского языка): дис. ... канд. филол. наук / Е.В. Ярошевич. – Тамбов, 2003. – 178 с.
12. Словник української мови. В 11 т. — Київ: Наукова думка, 1970–1980.
13. Covino R., Smith Ch. Praise and Blame in Roman Republican Rhetoric / R. Covino, Ch. Smith. – Llandysul: Gomer Press, 2011. – 248 p.
14. Fueter E. Geschichte der neueren Historiographie. Handbuch der Mittelalterlichen und Neueren Geschichte / Eduard Fueter. – München/Berlin, 1911. – 626 S.
15. Kempshall M. Rhetoric and the Writing of History, 400-1500 / M. Kempshall. – Manchester: Manchester University Press, 2011. – 640 p.
16. Keßler E. Petrarca und die Geschichte. Geschichtsschreibung, Phethorik, Philosophie im Übergang vom Mittelalter zur Neuzeit / Eckhard Keßler. – München: Wilhelm Fink Verlag, 2004. – 304 S.
17. Petrarca F. De viris illustribus / F. Petrarca. – Firenze: Le Lettere, 2003. – 488 p.
18. Petrarca F. De viris illustribus. Adam – Hercules / F. Petrarca / [a cura di Caterina Malta]. – Messina: Futura Print Service srl, 2008. – 346 p.

REFERENCES

1. Belokurova S.P. Dictionary of literary terms / S.P. Belokurova. – St. Petersburg: Paritet, 2007. – 320 p.
2. Bessonova I.V. Speech acts of praise and blame of interlocutor in the dialogical discourse of modern German: dis. ... cand. philol. sciences / I.V. Bessonova. - Tambov, 2003. - 180 p.
3. Golodnov A.V. Linguopragmatic features of persuasive communication (on the example of modern German language advertising): dis. ... doct. philol. sciences / A.V. Golodnov. – St. Petersburg, 2011. – 402 p.
4. Goryainova N.N. Strategies and tactics of speech behavior with the use of statements of praise and approval: dis. ... cand. philol. sciences / N.N. Goryainova. – Stavropol, 2010. – 194 p.
5. Dyachkova I.G. Expressions of praise and expressions of blame as speech genres in modern Russian language: dis. ... cand. philol. sciences / I.G. Dyachkova. – Omsk, 2000. – 139 p.
6. Zherebilo T.V. Dictionary of Linguistic Terms / T.V. Zherebilo. – Nazran: The Pilgrim, 2010. – 488 p.
7. Issers O.S. Communicative strategies and tactics of Russian speech / O.S. Issers. – Moscow: Press of LKI, 2008. – 288 p.
8. Karasik V.I. Language circle: Personality, Concepts, Discourse / V.I. Karasik. – Volgograd: The Change, 2002. – 447 p.
9. Livy T. History of Rome from the founding of the city / T. Livy – Volume 1. – Moscow: Nauka, 1989. – 177 p.
10. Chernitsyna T.V. Communicative strategies of praise and blame in the idiostyle by V.M. Shukshin: dis. ... cand. philol. sciences / T.V. Chernitsyna. – Volgograd, 2013. – 210 p.
11. Yaroshevich E.V. The design of approval and encouragement in the stylistic-syntactic aspect (on the basis of modern English): dis. ... cand. philol. sciences / E.V. Yaroshevich. – Tambov, 2003. – 178 p.
12. Dictionary of the Ukrainian language. In 11 v. – Kyiv: Scientific Thought, 1970-1980.

Communicative tactics of expression of admiration and indignation in the Latin treatise “De viris illustribus” by Petrarch S. M. Petrova

Abstract. The article is devoted to the analysis of communicative tactics of expression of admiration and indignation in the frames of strategies of praise and blame in the Latin treatise “De viris illustribus” by Petrarch. The communicative moves verbalizing these tactics and their markers are also being researched.

Keywords: strategy of praise, strategy of blame, tactic of expression of admiration, tactic of expression of indignation, communicative move, marker.

Коммуникативные тактики выражения восхищения и возмущения в латиноязычном трактате Петрарки “De viris illustribus” С. Н. Петрова

Аннотация. Статья посвящена анализу коммуникативных тактик выражения восхищения и возмущения, реализованных в рамках стратегий похвалы и порицания в латиноязычном трактате Петрарки “De viris illustribus”. Исследуются также коммуникативные ходы, которые вербализируют данные тактики, и их маркеры.

Ключевые слова: стратегия похвалы, стратегия осуждения, тактика выражения восхищения, тактика выражения возмущения, коммуникативный ход, маркер.

Пространственность как основа национальной идентичности народа чероки в творчестве Дианы Гланси

О. Г. Шостак

Национальный авиационный университет
Corresponding author. E-mail: oshostak@ukr.net

Paper received 25.05.18; Accepted for publication 03.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-10>

Аннотация. Принадлежность к конкретному пространству, земле и ее ландшафтам являются важным фактором формирования национальной идентичности и играют особую роль в литературном творчестве коренных народов, что и будет продемонстрировано в данной статье примере романов Д.Гланси «Отталкивая медведя. Роман о пути слез» и «Отталкивая медведя. После пути слез».

Ключевые слова: национальная идентичность, коренные народы Северной Америки, чероки, индейцы, пять цивилизованных наций.

Введение. Исследователи национальной идентичности коренных жителей Северной Америки сходятся во мнении, что из двух критериев человеческого мироощущения – пространство и время, пространственная структура играет значительно более важную роль для индейцев, нежели временная. В ее основу легла принадлежность к конкретному пространству, земле и ее ландшафту. Именно потому ощущение принадлежности к конкретной территории является важной темой в литературной традиции американских и канадских индейцев. Геополитическая идентичность является ключевым моментом конструирования социально-политического пространства романов Дианы Гланси «Отталкивая медведя. Роман о пути слез» и «Отталкивая медведя. После пути слез». Писательница видит свое задание в выявлении самобытности народу чероки и его страны в глобализованном пространстве новорожденных Соединенных Штатов Америки. В текстовой структуре романа отображена тесная связь пространственных ощущений чероки в их связи с представлениями о государственности и самоощущением чероки как нации. Геополитическая идентификация чероки. Как одной из пяти цивилизованных наций юго-запада Северной Америки в первой половине XIX ст., была стабилизирующим фактором культурно-исторической общности. Она служила мерилем самореализации в геополитике общества. Пространство было способом апперцепции и интерпретации внутреннего мира чероки как этноса как до выселения с исконных земель, так и после переселения на новые территории.

Краткий обзор публикаций по теме. По мнению А. Крупата, пространственная идентичность чероки является иерархической, поскольку она имеет несколько уровней, каждый из которых отображает специфику принадлежности к определенной территории, от малой родины через политико-административные и экономико-географические образований до страны в целом. До выселения с их предвечных земель вследствие решения президента США Эндрю Джексона в 1837-1839 гг., чероки проживали на территории современных штатов Кентукки, Вирджинии, Северной и Южной Каролины, Алабамы, Теннесси и Джорджии. «тропа слез – это то место и время страданий, которые должны выгравировать в памяти и стать мерилем издевательства над людьми в настоящем и будущем времени» [3, с.30]. В то же время Полли О. Вокер подчеркивает, что европейский и автохтонные подходы к земле разительно отличаются друг от друга вследствие «онтологического насилия, замалчивания и унижения коренного мировосприятия, что было и остается одним из наиболее значимых способов колонизации» [6, с.529]. Ванесса Вотс пишет о том, что способ-

ность коренных народов общаться с землей делает эти народы коренными, «даже в перекрученных рамках колониальной парадигмы» [7, с.32]. Владение землей для европейца XVI-XVII вв. означало независимость и финансовую стабильность. Земля - именно то, что вызвало жителей густонаселенных стран Европы на просторы новооткрытого континента, и именно принадлежность к этой земле делала ее коренных жителей «коренными». Однако для индейцев было чужим само понятие «владение землей», они не отрывали себя от нее, считали себя ее частью. Этот факт до сих пор хорошо можно наблюдать в мировоззренческих моделях индейцев разных племен. К.Линкольн писал, что «племя чувствует себя единым целым с землей» [4, с.8].

Цель статьи состоит в выявлении особенностей пространственной идентичности народа чероки в текстах романов Д.Гланси «Отталкивая медведя. Роман о пути слез» и «Отталкивая медведя. После пути слез» как особого строения ментальности чероки, которая на самом деле является чрезвычайно консервативным явлением, которое невозможно изменить в течение жизни одного или нескольких поколений.

Основная часть. В отличие от европейской космогонии, где человек помещена в позицию обладателя земли и всего своего природного окружения, что в конечном итоге выливается в убеждение о разделе между человеком и природой, представление о мире коренных наций базируются на мифе творения мира, в этом процессе в равной степени участвовали как люди так и животные, чем и обаяны значительной анималистичности индейских текстов вообще и текста романа Гланси в частности.

С первых же строк произведения читатель воспринимает животных как часть жизненного универсала чероки. Первыми из животных упоминаются лошади, которым предстояло сопровождать людей на марше во время насильственного переселения чероки из Северной Каролины в так называемую «Индийскую территорию» через шесть штатов. Не менее важными являются и птицы, как домашние так и дикие. Анна Ско-Со-Тах, одна из многочисленных голосов романа, вспоминает, как ее оторвали от родного дома и отправили на марш: «Птицы кричали мне из-за деревьев, даже вода говорила. Солдаты сошли с дороги и приказали мне идти. Мои ноги не шли, солдаты схватили меня под руки и потащили. Небо было коричневым, как куриная кровь у меня на ботинках. Я хотела кричать к соседям, и мой голос превратился в вквотанье. Какое-то мгновение мне показалось, что я и сама курица, бью крыльями по земле. Мои коричневые перья в пыли. Солдаты позволили мне остановиться у воды, чтобы попить. «Может она перестанет кудахтать», - ска-

зали» [1, с.7]. Доминирующий в этой связи орнитоморфный код затруднен к восприятию из-за введения целого ряда анималистических и вещественных образов, имеющих мифологическую символику чероки. Мифологический изоморфизм персонажей и принадлежащих к ним локусов, позволяет допустить мысль, что практически во всех этих локусах прослеживаются универсальные принципы мифопоэтики народа чероки. Дж.Майнер отмечал, что «система связей между людьми и остальными творения у людей» пяти цивилизованных наций «укреплялась благодаря многочисленным историям, которые связывали их с их исконными землями и новыми территориями. «Современная литература пяти наций демонстрирует то видное место, которые занимают так называемые животные истории в процессе переосмысления рассказов о колониальном лишении земли» [5, с.63].

Другим важным элементом дефиниции пространственной идентичности чероки есть растительность, которая также связана с мифологией. Схвачена на пороге собственного дома Маритол, одна из протагонистов романа, мысленно сопротивляется: «Они не могут нас забрать отсюда. Разве солдатам неизвестно, что мы и есть земля? Кукурузные стебли - наши бабушки. Наши истории рассказывают, что женщина по имени Селу дала себя убить сыновьям, чтобы из капель ее крови выросла кукуруза. Стебли кукурузы затрагивали нас, стремясь удерживать. Их кисти словно голоса, поднимались вверх. Наш дух сцеплялся с кукурузным волосами и сплетался с их корнями. Мои ноги не желали идти и солдаты вели меня под руки. Я упала в ряды кукурузы рядом с дорогой. Птичье пение заполнило мои уши. Я пыталась удерживать воздух и звуки земли. Солдат наставил на меня штык, и какое-то мгновение мне показалось, что у него синее лицо. Я попробовала подняться, но колени не слушались, а в руке у меня все еще оставалась яблочная кочерыжка» [1, с.7].

Издавна кукуруза была не просто основой питания, но еще и священным символом народа чероки, этот символ сопровождал людей в счастливые и грустные моменты их жизни. Маритол вспоминала свою свадьбу: «Когда мы женились он дал мне кусок дичи, чтобы сказать, что он будет обеспечивать, а я дала ему початок кукурузы, как обет готовить хлеб» [1, с.39]. Умирая госпожа Молодая Индейка, также обращается к символике кукурузы, на этот раз как к символу духовной жизни: «Низкий стон вырвался у меня, в то время как мое тело тряслось в вагоне. Я затаилась в себе, чтобы еще раз вспомнить эту историю, прежде чем пойти в послежизнь. Я думала о Селу, которая дала чероки кукурузу. Она дала себя убить двум своим сыновьям, Грозным ребятам. Сейчас она живет в Небесной стране вместе со своим мужем. Страна Духов тоже находится там. Я вижу небо с того места, где неподвижно лежит мое тело в вагоне. Селу видит, что я иду. Селу, дала мне жизнь, она же примет мою душу после смерти. Я кричу: «Селу», и мне кажется, что я уже вижу Страну Духов» [1, с.55]. Таким образом, кукуруза семантически связывается представлениями чероки с локусами потустороннего мира, пространства смерти, куда отправляются души умерших. Хрононим посадки-сбора кукурузы в тексте романа «Отгалкиваясь медведя Роман о пути слез» является своеобразным топонимическим кодом, он символизирует не только жизнь, но и смерть, которую должна была испытать богиня Селу, чтобы люди имели одно из важнейших источников их жизни-кукурузу.

В представлении Кнобути люди на марше выглядят как початки кукурузы: «Я посмотрел на длинную вер-

ницу людей передо мной и они показались мне зернышками в начале кукурузы. На миг мне показалось, что это священный ход. Единство людей. Одно зернышко шло за другим. Наши голоса соединились в один. Если мы можем быть единственными в нашем движении, значит, мы выживем и на новой территории. У каждого в этом хоре - своя партия, и если кто-то из нас молчит, то это выглядит как початок с пропущенным зерном» [1, с.62]. Для ландшафта чероки в начале романа существуют четко определенные поэтикальные маркеры, которые убедительно срабатывают при создании атмосферы традиционного образа жизни чероки на этой земле. Примечательно, что во всех приведенных описаниях содержится упоминание о кукурузе как об основе жизненной силы чероки. Этот маркер обнаруживает не только чисто физическое расположение в пространстве, но и метафизические диспозиции чероки в универсуме.

Другим важным маркером является лес: «Из всех деревьев, говорили именно сосна, которая сказала, что мы пойдем, пряча иглы в ладонях. Земля, как бы ослабила наше притяжение» [1, с.6]. В романе Гланси звучат десятки голосов чероки на марше, однако символика родного дома у них у всех практически одинакова. «Я подумала о птицах и гусях, о еноте, который приходил на лестницу избушки, о завитках дыма и гудении мошкары в лесу. Деревья - наши предки. Их корни уходят до берега ручья» [1, с.10]. Деревья, растущие на родной территории чероки, является не только обязательной частью священных церемоний, но и традиционными лекарствами, поддерживающих жизнедеятельность народа. Так не названный по имени шаман попытался воспроизвести исцеляющую церемонию на марше: «Я пел так, как будто у меня были все пять необходимых разновидностей коры, и некоторые говорили: «А вдруг эти деревья не растут за пределами страны чероки?». А другие добавляли: «А что слова имеют силу только на земле, где мы родились?» [1, с.128].

Жизненный уклад народа чероки на юго-востоке континента был построен вокруг двух важнейших составляющих - лес и кукурузные поля, именно эти символы часто всплывают в разговорах и мыслях людей на марше. «Только недавно я танцевала на церемонии зеленой кукурузы. Мысль о еде свела мои челюсти от боли. Как я скучаю по своей хижине, по вкусу нового урожая кукурузы, по ощущению самой нашей земли у себя под ногами» [1, с.33]. Принадлежность к земле является основой мировоззрения чероки. Маритол говорит: «Мы - главные люди. Мы живем в центре мира. Где моя ферма и мой дом? Где вещи моей бабушки?» [1, с.35]. Ее поддерживает Анна Ско-со-тах: «Чероки - важные люди. Мы жили в горной стране в центре мира» [1, с.101]. Заложённая веками пространственная идентичность чероки не позволяет им понять отношение к земле как к товару. Ласи Вударг удивляется: «Разве они не понимают, что землю нельзя купить или продать? Может они станут претендовать и на солнце со временем? Или на звезды? Неужели они не понимают, что все это, как и земля с животными, принадлежит Великому Духу? <...> Нет, чероки не исчезнут как того хотят солдаты. Чероки выживут, потому что мы и есть земля» [1, с.95].

Еда, выращенная на родной земле, также является частью пространственной идентичности чероки, поэтому так трудно на марше воспринимается пища белого человека, которую вынуждены готовить и потреблять оторванные от родного дома люди. «Что это за белая пыль,

которую дали нам солдаты? Ее необходимо смешать с водой с Ксиваси. <...> «Хлеб», - сказала моя мать. «Со всем не та пища, которую мы делаем из кукурузы. Со всем не такую муку мы получали из Бернардового мельницы с кочанов». Семья тихо наблюдала, как мы с мамой пытались замесить белую пасту, стремясь сделать хлеб. «Хоть бы у меня была сковородка или кастрюля, но все что есть - только котел, который удалось извлечь из хижин» Как мне хотелось вылить кукурузное тесто в деревянное ведро, что его еще бабушка сделала из белого дуба. Завернуть хлебцы в листья кукурузы и сварить их. Вот так должен быть приготовлен настоящий хлеб! <...> Я молча смотрела на тот белый хлеб, который мы выковыривали ложкой из котла. Голод нагнал слюны в рот, а я не могла заставить себя есть. Белые галушки выглядели как мускусные мешочки, что мы вычищаем из белчиных тушек либо как белки из их глаз» [1, с.44-45].

Родные люди, которые являются частью цепи жизни, соединяющей в единое целое предков и ныне живущих, тоже маркируют пространственные локусы чекроки. Для Маритол ее родители являются неотрывной частью мира чероки: «В маленьком мире нашей палатки для меня значили только рука моей матери, эта рука помогала мне сажать впервые кукурузу. Трибуны, прибывшие для того, чтобы благословить посадки, приветствовали нас, проходя полями с пением и барабана в глиняный котел, обтянутый оленьей кожей. Бабушка сидела на помосте, отгоняя ворон от посаженных зерен. У Луси родители давно умерли, мне ее жалко, потому что нет даже с кем поплакать» [1, с.64]. В другом месте Маритол говорит о членах семьи как о пространственных маркерах: «Мы - вместе», - обратилась я к своему отцу, который стоял у кибитки, в которой сидела моя мать с моим ребенком, - «даже если на короткое время сейчас». «С нами нет Томаса», - ответила мама. «Он скрывается в горах, мама. Часть нашей семьи им не удастся выдворить отсюда» [1, с.67].

Мифологические фреймы является важной частью пространственной идентичности чероки в тексте романа как способ сохранить связь с местом своего рождения. «Великий Дух покрыл панцирь черепахи илом, чтобы создать землю и не дать нам утонуть в окружающих водах. Разве ты не видишь как закрутился ил на Черепаший панцирь? Это напоминает землю, если внимательно присмотреться. Как край поля, когда Кузавати выйдет из берегов. Мальчики были маленькими Томас и Тэннер, а я опустилась на колени рядом с ними, Маритол сидела у меня за спиной, так же как я теперь несущу ее младенца. Она также хотела увидеть черепаху, и я сняла ее со спины. Она тыкала в черепаху и верещала. Я до сих пор слышу ее голос. Мертвые продолжают говорить, только

бы их слушали. Наши слова выходят из холодных пещер легких. Видите длинную линию вон там? Пересказывайте истории, - говорю им ночью, - вы сможете дойти по дороге, оседлав свои голоса» [1, с.72]. Так дает установку живым умершая мать Маритол. Алотохи, другой голос романа, тоже рассказывает о способности нести родной край с помощью звуков: «Как только я раскрывает уста в меня входит что-то далекое. Я могу жевать звуки. Глотать. Птиц. Скот. Звуки животных. Скрип последней кибитки на марше. Фырканье лошади или мула. Все эти звуки у меня в животе. Да. Звуки внутри. Это несет нашу землю с собой. Я вижу ее, как только закрываю глаза. Чувствую в груди. Я несущу в себе кукурузные поля и животных. Мои ноги скрипят в снегу. Иногда я носками отталкиваю снег, чтобы найти траву» [1, с.98]. В нарративном измерении время в романе отражает соотношение событий, ассоциативные, причинно-следственные и психологические связи между ними, создает сложный ряд событий, расположенных в сюжетном развертывании произведения.

Мотив движения всего родного передан и в следующем романе Гланси «Отталкивая медведя. После пути слез». «Помните, как с нами шли облака. Помните, как шел ветер. Холод. И наше стремление – остановиться. Мы наконец его осуществили. Помните родных людей, что мы оставляли в могилах. Помните голоса, что звучали с небес. Много чего изменилось. Мы знали, что нас здесь ждут изменения. Помните птиц. Их голоса шли с нами. Не сами птицы, но их голоса. Помните скрип кибиток. Фырканье лошадей. Протест земли, направленный не против нас, а против тех, кто заставил нас идти. Помните луну. Помните кукурузу – мы еще ощутим ее вкус» [2, с.5].

Выходы. Ландшафтный континуум «тропы слез» как определенного бытийного феномена в истории народа чероки сочетает в себе пространственные фрагменты-локусы, интерпретация которых в романах является не просто объективизацией реальности тяжелого пути, но и своеобразным художественным кодом, который раскрывает пространственную идентичность народа чероки, описывая истоки религиозных и нравственных доминант их социума. Ландшафт страны чероки в тексте романов Д.Гланси «Отталкивая медведя. Роман о пути слез» и «Отталкивая медведя. После пути слез» проявляется как своеобразный лимитрофный маркер. Моделируя художественный мир чероки, Гланси постоянно смещает временно-пространственные пласты, накладывая хронотопные плоскости друг на друга, приостанавливая тем самым действие астрономического времени и разрушая границы реального, посредством чего писательница создает фaszинативные пространства, которые являются важной частью пространственной идентичности чероки.

REFERENCES

1. Glancy, Diane. Pushing the Bear. A Novel of Trail of Tears.-New York, San Diego, London: Harcourt Brace&Company, 1996.-241p.
2. Glancy, Diane. Pushing the Bear.After the Trail of Tears. – Norman: U of Oklahoma Press, 2009. – 197p.
3. Krupat, Arnold. Representing Cherokee Dispossession //Studies in American Indian Literatures. – 2005. – Vol.17.No1. – P.16-41.
4. Lincoln, Kenneth. Native American Renaissance. Berkeley: U of California Press, 1983. – 320p.
5. Miner, Joshua D. Beasts of Burden: How Literary Animals remap the Aesthetics of Removal // Decolonization: Identity, Education and Society. – 2014. – Vol.3, No.2. – P.60-82.
6. Walker, Polly O. Decolonizing Conflict Resolution: Addressing the Ontological Violence of Westernization // American Indian Quarterly . – 2004. – Vol. 28. No. 2. – P.527-549.
7. Watts, Vanessa. Indigenous Place-Thought Agency among Humans and Non-humans (First Woman and Sky Woman Go on a European Tour!)/ Decolonization: Indigeneity, Education & Society. – 2013- Vol.2. No.1. – P.20-34.

Spatiality as Cherokee Native Identity Base in the Novels of Diane Glancy

O. H. Shostak

Abstract. Specific space, land and its landscapes are important factors in the formation of Indigenous national identity. They play special roles in the Native American literary works as well, which will be demonstrated in this article by the example of D. Glancy's novels "Pushing a Bear. A Novel of Trail of Tears "and" Pushing the Bear. After the Trail of Tears.

Keywords: national identity, Native Americans, Cherokee, Indians, five civilized nations.

Комунікативно-прагматичні виміри повтору в англomовному художньому тексті

А. О. Томусяк

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна
Corresponding author. E-mail: alinatomusiak@gmail.com

Paper received 19.06.18; Accepted for publication 25.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-11>

Анотація. У статті розглянуто функціонування лексико-синтаксичного повтору в англomовному художньому тексті з позицій мовця як центра комунікативної діяльності. Повтор як складник спектру синтаксичних засобів створює інтегровану цілісність художнього тексту, забезпечує реалізацію ідейно-тематичної структури твору, є засобом актуалізації ізотопії плану вираження, підтримує динамізм опису, реалізує низку художньо-стилістичних функцій твору.

Ключові слова: антропоцентризм, інтенція, повтор, синтаксичний паралелізм, експресивність.

Прагматичний підхід до розгляду мовних явищ продовжує залишатись у полі зору сучасних мовознавців. “Антропоцентрична парадигма сучасних лінгвістичних досліджень зумовила зміну фокусу досліджень лінгвістичної прагматики. Інтереси вчених ... переключились з об’єктів пізнання на його суб’єктів”, – слушно зауважує Н.Г.Ссипенко [4, с.43]. У колі мовознавчих зацікавлень значне місце посідає мовець як центр комунікативної діяльності, який реалізує свої комунікативні інтенції шляхом використання різноманітних мовних засобів. У цьому річизі дослідження мови художнього тексту крізь призму авторського світобачення, аналіз пошуку і відбору автором саме тих чи інших синтаксичних побудов займає чільне місце у наукових пошуках сьогодення.

Яскравим стилістико-синтаксичним явищем у мовній канві художнього тексту є повтор. І. Р. Гальперін у праці “Stylistics” визначає повтор як “an expressive means of language used when the speaker is under the stress of strong emotion” [2, с. 209-210]. Існують різноманітні підходи до визначення і класифікацій повторів: за рівнями мови, за місцем у висловленні, за кількісними характеристиками тощо. Однак усі вони не є принципово важливими на рівні тексту, адже будь-який повтор несе потужне функційне навантаження, є інтенсифікатором змісту, того, що акцентує автор в описуваній ситуації, тобто це експлікований засіб експресивності. Важливу роль повтору в художньому тексті відзначали І. Арнольд, М. Блох, Ю. Скребньов, І. Соколова, І. Туранський та інші. Зокрема, на думку І.В.Арнольд, повтори передають значну додаткову інформацію емоційності, експресивності та стилізації і, крім цього, часто служать важливим засобом зв’язку між реченнями, причому іноді предметно-логічну інформацію буває важко відокремити від додаткової, прагматичної [1, с.183].

Семантичні особливості повторів у художньому тексті визначає комунікативна інтенція автора, що “формується метою чи потребою носія мови як спрямованість до її досягнення на основі певних знань та уявлень про світ, які становлять концептуальну та мовну картини світу” [3, с.6].

Найчастіше повтор у розмовному синтаксисі виступає надлишковим елементом, ненавмисним, спричиненим міркуваннями чи сумнівом у правильності вибору слова. Але у художньому мовленні повтор –

це опрацьований автором прийом, зумисне вжитий, спрямований на певний семантико-стилістичний ефект, естетичний вплив на реципієнта, на створення індивідуально-авторської виразності твору, відтворення дійсності крізь призму авторського Я, що відображає думки і почуття митця.

У художньому тексті погляди автора, його образ завжди відіграють суттєву роль, адже саме автор вибудовує всю структуру твору – його сюжет, композицію, систему образів-персонажів, яким відводиться центральне місце. Саме вони є носіями чи противниками авторських ідей, носіями концепції автора, певного погляду на дійсність, виразниками духу часу, епохи. Неординарність створеного образу, яскравість його впливає на читача, долучає його до розуміння описуваного характеру, а отже, і до розуміння ідеї твору. Тому дуже важливо, яким чином, якими засобами і прийомами митець реалізує свої цілі.

Нерідко повтор може слугувати ключем до головної ідеї твору. Для прикладу візьмемо роман “Якщо я залишусь” відомої і досить популярної сучасної американської письменниці Гейл Форман, яка здебільшого у своїх творах висвітлює молодіжну тематику. Сімнадцятирічна героїня роману Мія потрапляє в аварію, у якій втрачає батьків і брата, а сама перебуває між життям і смертю в реанімаційному відділенні (тіло втратило ознаки життя, а душа – свідома учасниця всього, що відбувається у лікарняній палаті). Страшна пригода ставить її перед вибором – покинути земне життя, де вона не бачить собі місця без своїх рідних, чи залишитися... Частина запитання автор виносить у заголовок роману, і упродовж усього тексту, через певні проміжки, ця фраза повторюється (найчастіше – у синтаксичних варіантах): *In the quiet corner of the ICU I start to really think about the bitter things I've managed to ignore so far today. What would it be like if I stay? What would it feel like to wake up an orphan? To never smell Dad smoke a pipe? To never stand next to Mom quietly talking as we do the dishes? To never read Teddy another chapter of Harry Potter? To stay without them? I'm not sure this is a world I belong in anymore. I'm not sure that I want to wake up (p.58); “It's okay,” he tells me. “If you want to go. Everyone wants you to stay. I want you to stay more than I've ever wanted anything in my life.” His voice cracks with emotion. He stops, clears his throat, takes a breath,*

and continues. "But that's what I want and I could see why it might not be what you want. So I just wanted to tell you that I understand if you go. It's okay if you have to leave us. It's okay if you want to stop fighting" (6, p.63).

Такий дистантний повтор додає емоційної окраски не тільки певним фрагментам твору, але і всьому тексту. Крім цього, фраза, яка повторюється неодноразово у канві твору, є ключем до головної ідеї роману – вибір у житті робить людина, саме це є лейтмотивом твору.

Не викликає сумніву те, що структурна організація художнього твору залежна від його глибинного змісту: композиційна побудова тексту спричинена змістом, залежить від інтенцій автора, від того, що саме хоче донести до читача автор. Отже, будь-який художній засіб, а особливо повтор, бере безпосередню участь у композиційній будові тексту й реалізує ізотопію плану вираження з метою створення текстової когезії і підвищення семантико-стилістичної ємності твору.

Поряд із важливістю позиції повторів у реченні, ще одним фактором, що впливає на ступінь експресивності висловлення, є кількість повторів у синтагматичному ряду. Як показує ілюстративний матеріал, чим більше повторів у фрагменті тексту, тим він експресивніший. Розглянемо ще один фрагмент із роману "If I stay":

It is Yo-Yo Ma. Playing Andante con poco e moto rubato. The low piano plays almost as if in warning. In comes the cello, like a heart bleeding. And it's like something inside of me implodes. I am sitting around the breakfast table with my family, drinking hot coffee, laughing at Teddy's chocolate-chip mustache. The snow is blowing outside. I am visiting a cemetery. Three graves under a tree on a hill overlooking the river. I am lying with Adam, my head on his chest, on a sandy bank next to the river. I am hearing people say the word orphan and realize that they're talking about me. I am walking through New York City with Kim, the skyscrapers casting shadows on our faces. I am holding Teddy on my lap, tickling him as he giggles so hard he keels over. (6, p. 80).

У наведеному прикладі Гейл Форман будує оповідь Мії шляхом багаторазового використання однотипної структури речень за моделлю «I + дієслівний предикат у формі Present Continuous» і цим акцентує увагу читача на її фантазії, її уявленнях, що виникають під впливом акордів віолончелі, музики, яка завжди заповнювала її душу, музики, яка, на думку її коханого, здатна заставити її залишитися тут, у цьому житті, музика, яка є останньою надією Адама. Розповідь від першої особи у літературному творі забезпечує її інтимізацію, легко сприймається читачами як достовірна, правдива, щира і викликає співпереживання і співучасть у адресата. Повторюваний особовий займенник "I" на початку кожного нового речення утворює частковий синтаксичний паралелізм, з'єднуючи при цьому окремі речення в єдине ціле. Поряд із будівельною функцією повтор виконує й інтонаційно-ритмічну функцію: у наведеному прикладі він відображає підвищену ритмічність тексту. Він уживається як засіб актуалізації, як стилістичний прийом створення напруги у цьому фрагменті тексту.

Як показує ілюстративний матеріал, повтори є важливим засобом створення композиційної структури тексту, засобом реалізації синтаксичного ритму тексту. Вживання повтору, з одного боку, членує текст, а з іншого, – пов'язує його частини в одне ціле. Членувальна функція повтору є наслідком експресивного виділення будь-якої синтаксеми, частини речення чи цілого речення з метою акцентувати на них увагу.

Дуже важливою особливістю повтору є порушення синтагматичного ланцюжка, і вже це зумовлює перетворення його у експресивний стилістико-синтаксичний прийом.

Розглянемо уривок із роману відомого сучасного американського письменника Ентоні Дорра "All the light we cannot see", присвяченому подіям Другої світової війни, де автор описує марення контуженого Вернера, одного із головних героїв твору – юного німецького воїна, романтичного, талановитого, якому б творити красиве майбутнє, однак доля розпорядилася інакше, зробивши з нього солдата гітлерівської армії: *She counts on her fingers. For tripping in line, she says. For working too slowly. For arguing over bread. For sobbing. For not organizing her things according to protocol.*

It's surely nonsense, yet something hangs inside it, some truth he does not want to allow himself to apprehend, and as she speaks, she ages, silver hair lays down on her head, her collar frays; she becomes an old woman—his understanding of who hovers at the rim of his consciousness. For complaining of headaches. For singing. For speaking at night in her bunk. For forgetting her birth date during evening muster. For unloading the shipment too slowly. For not turning in her keys correctly. For failing to inform the guard. For rising from bed too late. Frau Schwartzberger—that's who she is. The Jewess in Frederick's elevator (7, p. 176).

У наведеному прикладі повторюваний прийменник *for* реалізує різні можливості синтаксичної сполучуваності, поширюючи речення різноманітними об'єктивними компонентами. Повтор дозволяє поєднати в рамках одного текстового фрагменту різнотипні конструкції й одночасно розчленувати цей текстовий фрагмент на "порції", тобто забезпечити поетапне засвоєння інформації читачами і відтворити ситуацію сприйняття довкілля «пораненою, хворою» свідомістю. Унаслідок повтору компонента різко підвищується інформативна насиченість тексту. При цьому експресивно-видільна функція повтору з синтаксичним поширенням посилює логічний та емоційний вплив на адресата.

Автор звертається до прийому паралелізму і досягає потрібного ефекту, особливої експресії. Поєднання синтаксичного паралелізму й повтору словоформ із синтаксичним поширенням надає мові персонажа особливої ваги, а тексту – ритмічності й наближає його до поетичного мовлення. Структурна організація цього фрагменту дозволяє читачеві спостерігати за розвитком думки героя.

Крім експресивної функції виділення, компоненти, що повторюються, виконують і синтаксичні функції: здійснюють зв'язок речень і є центром, який спрямовує подальше синтаксичне розгортання висловлювання. Поп.: *Am I dead? I actually have to ask myself this. Am I dead? At first it seemed obvious that I am. That the*

standing-here-watching part was temporary, an intermission before the bright light and the life-flashing-before-me business that would transport me to wherever I'm going next (7, p.12).

Якщо з позицій комунікативного синтаксису в реченні з прямим порядком слів основне навантаження припадає на кінець речення (на рему висловлення), то внаслідок повтору початкового елемента речень акцентується його тема.

Розуміння і розкриття авторських інтенцій у художньому тексті вимагає врахування й аналізу всіх його складників та їх характеру. Варто зазначити, що для ступеня експресивності важливим є такий чинник, як контактне чи дистантне розташування повторюваних слів: експресивна сила конструкцій з дистантним повтором буває слабшою через актуалізацію інформативно-структурної функції, а при контактному розташуванні експресія наростає. Пор.: *Mom nodded and she and Willow started laughing and soon everyone at the table was cracking up so hard that tears ran down our faces. And then we were crying, even me, who didn't know Kerry all that well. Crying and laughing, laughing and crying* (6, p.61).

Контактне розташування повторюваної антонімічної пари предикатів *crying and laughing*, де у другому випадку синтаксеми помінялись місцями, посилює експресивність висловлення, увиразнює протиставлення, антонімічний повтор підкреслює антиномію людського буття і є елементом іншої авторської ідеї, складовою цілого тексту.

Контактний повтор дозволяє побачити його близькість до розмовного субстрату: *Adam is mumbling something now. In a low voice. Over and over he is saying: please. Please. Please. Please. Please. Please. Please. Please. Please. Finally, he stops and looks at my face. "Please, Mia," he implores. "Don't make me write a song"* (6, p.69).

Висока імпульсивність персонажа (у наведеному прикладі – Адама), низький рівень контролю над власною мовленнєвою діяльністю, необхідність дати вихід емоціям і певним чином вплинути на адресата робить такі повтори характерною рисою вияву афективних станів. Автор художнього тексту досить вдало, ефективно використовує повтори для відтворення подібних ситуацій, а отже, надає своєму описові максимальної правдивості, що позитивно впливає на читача. Повтор-афектив пов'язаний із намаганням мовця виразити емоційну оцінку того, що відбувається. Авторська інтенція – реалістично відтворити мовлення, породжене сильними емоціями.

Безперечно, експресивність й емоційність дуже тісно переплітаються: експресивність “здатна підсилити емоційну наснагу висловленого мовцем, увиразнити його комунікативний намір” [5, с.113]. Не викликає сумніву той факт, що сприйняття художнього тексту залежить не тільки від того, наскільки він сприймається нашим розумом, але також і від того, яким чином і наскільки художній твір апелює до наших емоцій і почуттів. Майстерно написаний твір запам'ятовується надовго не тільки тому, що збагачує читача предметно-логічною інформацією, але й тому, що торкається потаємних струн серця, душі.

Повтор є потужним засобом вираження різних емоцій, як авторських, так і персонажів, а відтак це досить дієвий засіб створення образів та їх характеристик, емоційного тла тексту. Отже, емпатизація у синтаксичних повторах може мати логічну й емотивну основу. У наступних прикладах розкривається емотивна функція аналізованих конструкцій:

But he won't. I know it's fruitless. I give up and drag myself back to my ICU. I want to break the double doors. I want to smash the nurses' station. I want it all to go away. I want to go away. I don't want to be here. I don't want to be in this hospital. I don't want to be in this suspended state where I can see what's happening, where I'm aware of what I'm feeling without being able to actually feel it. I cannot scream until my throat hurts or break a window with my fist until my hand bleeds, or pull my hair out in clumps until the pain in my scalp overcomes the one in my heart (7, p.57).

У наведеному фрагменті повтори підкреслюють, увиразнюють емоційний стан безсилля головної героїні роману – Мії (вона не в змозі навіть виразити свій гнів), відчуття безвиході із ситуації, в якій вона опинилась.

Повтор – один із найяскравіших прийомів експресивного синтаксису. Уже сам повтор є таким явищем, у якому закладені елементи експресії, що додатково виражається паузою перед повторенням, а також особливою інтонацією. Повторювані мовні одиниці вимовляються або як посилене ствердження: *I was about to shake my head, to reaffirm that my cello had no place among the jamming guitars, no place in the punk-rock world* (7, p.78), або з окличною інтонацією: *No! Stop. Please stop. Please wake up! I scream into the chilly air. It's cold. My breath should smoke. It doesn't. I stare down at my wrist, the one that looks fine, untouched by blood and gore, and I pinch as hard as I can. I don't feel a thing. I have had nightmares before—falling nightmares, playing-a-cello-recital-without-knowing-themusic nightmares, breakup-with-Adam nightmares—but I have always been able to command myself to open my eyes, to lift my head from the pillow, to halt the horror movie playing behind my closed lids. I try again. Wake up! I scream. Wake up! Wakeupwakeupwakeup! But I can't. I don't* (P.11), або як питання (у випадку здивування і емоційного збудження): *Am I dead? I actually have to ask myself this. Am I dead? At first it seemed obvious that I am. That the standing-here-watching part was temporary, an intermission before the bright light and the life-flashing-before-me business that would transport me to wherever I'm going next* (7, p.12).

У художніх текстах повтор члена речення, вираженого поширеними слівформами, виконує подвійну функцію. Граматична функція такого повтору полягає в тому, що він дозволяє ввести в текст додаткову, іноді досить розгалужену синтаксичну структуру, яка додає нової інформації і збагачує мовлення. Експресивно-видільна функція повтору з синтаксичним поширенням посилює емоційний вплив мови письменника на читача. Таким чином, емотивна функція є не єдиною, але змінною і додатковою, унаслідок чого статус емосеми в структурі значення повторюваних конструкцій можна назвати конотативним.

Характер емоційних переживань, які автор акцентує шляхом використання синтаксичного повтору, так само як і іншими синтаксичними маркерами емоційності, розкривається його лексичним наповненням, подальшим контекстом й особливостями емотивної ситуації в цілому. Відтворення емоціогенних ситуацій, що детерміновані інтенцією автора, входять до його комунікативних завдань.

Досить поширеним у художньому мовленні є такий спосіб, як уживання повтору-перепитування, що найчастіше підкреслює зацікавлення персонажа, його допитливість, а отже, допомагає автору творити портретну характеристику образу. Ось як Ентоні Дорр використовує цей прийом в описі ситуації, коли у музеї діти слухають легенду про синій алмаз, який захований за тринадцятьма дверима музею і на якому є прокляття: - *He clears his throat. "Centuries ago, in the place we now call Borneo, a prince plucked a blue*

stone from a dry riverbed because he thought it was pretty. But on the way back to his palace, the prince was attacked by men on horseback and stabbed in the heart." - "Stabbed in the heart?" - "Is this true?" - A boy says, "Hush." - "The curse was this: the keeper of the stone would live forever, but so long as he kept it, misfortunes would fall on all those he loved one after another in unending rain." - "Live forever?" (8, p.7)

Отже, у художніх текстах повтори увиразнюють інтелектуально-духовний світ митця, ілюструють його комунікативну майстерність, репрезентують особистісне світосприйняття мовця, образне мислення, ідіосинтаксичний засіб містить потужні естетичні й експресивні потенції, він зумовлений авторськими цілями й реалізує комунікативно-інтенційний простір письменника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка: (Стилистика декодирования): Учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.» /И.В.Арнольд. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1990. – 300с.
2. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка / И. Р. Гальперин. – Учебник. – 3 изд. – М.: Высш. Школа, 1981. – 334 с.
3. Гнатковська О.М. Комунікативні інтенції «Я-висловлень» у сучасному англomовному дискурсі: лінгво-когнітивний та прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Гнатковська Олена Михайлівна. – Чернівці, 2009. – 20 с.
4. Єсипенко Н. Г. Прагмалінгвістика як напрям сучасного мовознавства / Н. Г. Єсипенко // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Чернівці : Видавничий дім "РОДОВІД", 2017. – Вип. 784 : Германська філологія. – с. 41-50.
5. Шабат-Савка С.Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові: монографія / С. Т. Шабат-Савка. – Чернівці: «Букрек», 2014. – 412с.
6. Gayle Forman. If I Stay / Forman Gayle. – Penguin Group, New York, 2009 – 201 p. 7. Anthony Doerr [Електронний ресурс] : All the Light We Cannot See . – Режим доступу : <http://www.novelok.com/all-light-we-cannot-see-anthony-doerr> 8. Cormac Mc Carthy [Електронний ресурс] : The Road. – Режим доступу : http://www.onlinebook4u.net/horror/The_Road/

REFERENCES

1. Arnold I.V. Stylistics of Modern English: (Stylistics of Decoding): Uchebnoe posobie dlya studentov ped. in-tov po spec. «Inostr. yaz.» /I.V.Arnold. – 3-e izd. – M.: Prosveshenie, 1990. – 300 p.
2. Galperin I. R. Stylistics of English / I. R. Galperin Uchebnik. – 3 izd. – M.: Vyssh. Shkola, 1981. – 334 s.
3. Hnatkovska O.M. Communicative intentions of "I-statements" in modern English discourse: linguistic-cognitive and pragmatic aspects: author's abstract for obtaining candidate of philological sciences: spets. 10.02.04 «Hermanski movy» / Hnatkovska Olena Mykhailivna. – Chernivtsi, 2009. – 20 s.
4. Yesypenko N. H. Pragmalinguistics as a Direction of Modern Linguistics / Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu : zbirnyk naukovykh prats. – Chernivtsi : Vydavnychiy dim "RODOVID", 2017. – Vyp. 784 : Hermanska filolohiia. – s. 41-50.
5. Shabat-Savka S.T. Category of communicative intention in the Ukrainian language: monohrafiia / S. T. Shabat-Savka. – Chernivtsi: «Bukrek», 2014. – 412s.

Communicative and pragmatic dimensions of the repetition in the English literary text

A. Tomusiak

Abstract. The article deals with the functioning of the lexical-syntactic repetition in the English literary text from the standpoint of the speaker as a center of communicative activity. Repetition as a component of syntactic parallelism creates an integrated unity of literary text, ensures the implementation of the ideological and thematic structure of the work, is a means of actualizing the isotope of the expression plan, supports the description dynamism, implements a number of literary and stylistic functions of the work.

Keywords: anthropocentrism, intention, repetition, syntactic parallelism, expressiveness.

Коммуникативно-прагматические измерения повтора в англоязычном художественном тексте

A. O. Tomusyak

Аннотация. В статье рассмотрено функционирование лексико-синтаксического повтора в англоязычном художественном тексте с позиций автора – антропоцентра коммуникативной деятельности. Повтор как составляющая спектра синтаксических средств создает интегрированную целостность художественного текста, обеспечивает реализацию идейно-тематической структуры произведения, является средством актуализации изотопии плана выражения, поддерживает динамизм описания, реализует ряд художественно-стилистических функций произведения.

Ключевые слова: антропоцентризм, интенция, повтор, синтаксический параллелизм, экспрессивность.

Синхронна прагматична багатозначність питальних речень фразеологізованої структури (на матеріалі сучасної англійської мови)

Т. О. Вакуленко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
Corresponding author. E-mail: tatiana9v@gmail.com

Paper received 24.05.18; Accepted for publication 03.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-12>

Анотація. У статті досліджуються питальні речення фразеологізованої структури, аналізується взаємозв'язок їх структурно-семантичної організації і прагматичних особливостей. Таким реченнями властива синхронна прагматична багатозначність, тобто здатність одночасно реалізувати ієрархічно упорядковані прагматичні семи. Синхронною прагматичною багатозначністю характеризуються замкнуті (прислів'я, приказки, кліше) і незамкнуті питальні речення фразеологізованої структури, які утворюються за певними моделями.

Ключові слова: лінгвістична прагматика, ілокутивний синкретизм, теорія мовленнєвих актів, синхронна прагматична багатозначність (синхронна поліілокутивність), констативна ілокутивна сила, комісивна ілокутивна сила.

Актуальність роботи обумовлена загальною направленістю сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення комунікативно-прагматичних аспектів мови і речення, як його важливої одиниці, зокрема питальних речень фразеологізованої структури (ПРФС), які залишаються недослідженими в цьому плані, а також зв'язком цих речень з такими важливими проблемами мовознавства, у тому числі і прагматичного синтаксису, як проблема синтаксичної фразеології, прагматичних транспозицій, прагматичного варіювання і т.д. Вивчення структурно-семантичних і комунікативно-прагматичних характеристик питальних речень фразеологізованої структури сприяє уточненню особливостей взаємозв'язку значення і форми в синтаксисі, виявленню співвідношення між мовними характеристиками речень і актомовленнєвими контекстами їх використання, що є важливим для уточнення різноманітності функцій, які ці речення виконують у процесі комунікації.

Об'єктом цього дослідження є питальні речення фразеологізованої структури, для яких характерне використання в непитальних функціях, а його **предметом** – формальні, семантичні і прагматичні характеристики питальних речень названого типу.

Матеріалом дослідження послужили приклади з художніх творів англійських авторів ХХ–ХХІ сторіччя, а також приклади з лексикографічних джерел.

Наукова новизна статті визначається тим, що в ній вперше обґрунтовується наявність у складі питальних речень окремої групи речень певного ступеня усталеності – питальних речень фразеологізованої структури (ПРФС), в яких граматичні риси виступають у нерозривній єдності з лексико-фразеологічними. Вперше виокремлені як об'єкт лінгвістичного осмислення, ПРФС описуються з позиції прагматичного синтаксису, уточнюються закономірності взаємодії і взаємозв'язку структурно-семантичної організації і комунікативних особливостей цих речень, визначається специфіка їх синхронної прагматичної багатозначності.

Дослідження мовних одиниць у реальних контекстах їх функціонування, аналіз мовного спілкування в лінгвістичному плані пов'язується з розвитком такого напрямку, як лінгвістична прагматика. Вивченням прагматичних властивостей речень займається прагматичний синтаксис, в завдання якого входить до-

слідження їх в аспекті актомовленнєвих властивостей, а також співвідношення їх прагматичних і структурно-семантичних особливостей.

Концептуальною базою лінгвістичної прагматики як антропоцентричного підходу багато в чому можна вважати теорію мовленнєвих актів, зародження і розвиток якої пов'язано з іменами Дж. Остіна [1], Дж. Серля [2]. Аналіз питальних речень з точки зору теорії мовленнєвих актів вже не раз здійснювався лінгвістами. Так, були проведені дослідження в області використання питальних висловлювань для передачі іллокутивних сил спонування [3; 4; 5; 6;], твердження (констатації) і аргументації [7], пропонування [8]. Проте, прагматичні особливості ПРФС, особливості їх прагматичної багатозначності у відомих нам дослідженнях не розглядалися.

Корпус питальних речень сучасної англійської мови включає не тільки вільно модельовані утворення, але і речення, які характеризуються певним ступенем усталеності, які правомірно кваліфікувати як “синтаксичні фразеологізми”, “синтаксичні ідіоматизми”, речення фразеологізованої структури. Теорія “синтаксичної зв'язаності” знайшла відображення в роботах Н.Ю. Шведової [9], О.Есперсена [10]. ПРФС сучасної англійської мови представлені реченнями різного ступеня усталеності. Максимальним ступенем усталеності характеризуються так звані замкнуті ПРФС - прислів'я, приказки, кліше. Меншим ступенем усталеності – незамкнуті ПРФС, які утворюються в сучасній англійській мові за обмеженою кількістю структурних моделей.

Мета статті полягає в виділенні в корпусі питальних речень окремої групи речень певного ступеня усталеності – питальних речень фразеологізованої структури і вивченні взаємозв'язку їх структурно-семантичної організації і особливостей їх синхронної прагматичної багатозначності.

ПРФС характеризуються синхронною прагматичною багатозначністю (ілокутивним синкретизмом), тобто здатністю одночасної реалізації ієрархічно впорядкованих прагматичних сем [11, с.63]. Актуалізуючи дві і більше іллокутивні сили, речення, які аналізуються, одночасно реалізують декілька цільових завдань. Структури, в яких в рамках однієї пропозиції одночасно реалізуються два або більше різних мовленнєвих

актів, називають гібридними [12, с. 376], складними [13, с. 3].

Так, незамкнуті ПРФС, які функціонують в контексті спонукального мовленнєвого акту, отримали назву "whimperatives" [14] на тій підставі, що вони синкретично висловлюють іллокутивну силу спонукування (прохання, спонукування до дії, пораду, пропонування, запрошення) і іллокутивну силу питання. Синхронною прагматичною багатозначністю характеризуються як замкнуті (прислів'я, приказки, кліше), так і незамкнуті ПРФС, які утворюються за такими моделями:

Why don't + Pr / N + Inf...?
 Whats wrong with + N...?
 What's the use of + Ger...?
 Why don't shouldn't you + Inf...?
 How/ Why can/ could/ should + Pr. + Inf...?
 Could/ couldn't + Pr + Inf...?
 Would/ wouldn't you + Inf...?

У наступному прикладі незамкнуте ПРФС поєднує іллокутивну силу прохання (яка є домінуючою) і іллокутивну силу питання, що стосується можливості здійснення адресатом дії, названої дієсловом: *"This man, this reporter is here now and you think Paul will make a jealous scene? Couldn't you persuade him to go?"* [17, с. 246].

Іллокутивна сила питання може бути представлена по різному. У деяких випадках питальна іллокутивна сила співіснує з іллокутивною силою прохання. Це стосується ситуацій, коли ПРФС використовуються для вираження прохання не стільки з міркувань ввічливості, скільки тому, що має місце реальний стан незнання, тобто мовцеві насправді невідомо, чи буде його прохання (пряме) успішним, наприклад: *"Could you get to Boston before five?" the undersecretary asked. "It's almost four - thirty now", said Bob. "I will wait for you" /* [18, с. 9]. У наведеному прикладі пропозиція *Could you get to Boston before five?* містить не тільки прохання приїхати в Бостон, а й питання, що стосується того, чи зможе, чи встигне адресат приїхати в Бостон до п'ятої години.

Значення ввічливого прохання стає домінуючим, а іллокутивна сила питання значно ослабленою у випадках, коли ПРФС використовується для вираження прохання з метою пом'якшення комунікативного наміру, наприклад: *"Would you try to find out, please?" "Yes, sir. If you'll wait outside, sir..."* [19, с. 122].

ПРФС, що функціонують в контексті спонукального мовленнєвого акту, можуть поєднувати іллокутивну силу спонукування до дії, імплікованої або названої у висловлюванні, і питання: *Would you kindly leave the room?*, поради і питання: *Why don't you take him to the park, or even bathe him? A baby needs his mother, you know.* [17, с. 319]

Для ПРФС, що функціонують у контексті мовленнєвого акту пропонування, запрошення характерним є те, що вони супроводжуються комісивною іллокутивною силою. наприклад: *"Wouldn't you like a drink?"* Експліцитно тут представлена тільки іллокутивна сила пропонування, оскільки мовець, орієнтуючи висловлювання на майбутню дію адресата, не затримує увагу останнього на діях, які самому мовцеві належить виконати. Однак комісивна іллокутивна сила легко відновлюється, тому що відомо, що пропонуючи (запрошуючи) адре-

сату виконати будь - яку дію, мовець не може не взяти на себе певних зобов'язань.

Ілокутивним синкретизмом характеризуються також ПРФС, що функціонують в контексті констативного мовленнєвого акту – тобто риторичні питальні речення. Риторичні питальні речення, як правило, синкретично висловлюють констативну іллокутивну силу і іллокутивну силу питання (про причину, місце, час, джерело, діяча, якість, властивість, спосіб дії тощо). Наприклад: *"Why should I believe anything you tell me now?"* [18, с. 24]. Домінуючою в таких питальних реченнях є іллокутивна сила констатації, повідомлення, а питальна іллокутивна сила служить для привертання уваги співрозмовника до інформації, важливою з точки зору мовця. Для визначення прагматичних функцій риторичних питальних речень використовується методика трансформаційного аналізу. Так, значенням речення *Why should I believe anything you tell me now?* буде: *I shouldn't believe anything you tell me now.* Таким чином виділяється лише первинна мета даного висловлювання – повідомити співрозмовнику інформацію. Це збідне зміст риторичного питального речення, і, звичайно ж, не відображає його особливих прагматичних функцій. У той же час відомо, що риторичні питальні речення, що реалізують функцію повідомлення, супроводжуються додатковими прагматичними значеннями роздратування, обурення та ін, які служать або для вираження реакції мовця на репліку співрозмовника (приклад 1), або для посилення переконання адресата в єдиній правильній відповіді (приклад 2): 1. *"Are you writing a letter to my father?" "To who? Oh! good Lord, no – how could I write to them if I don't know the address?"* [22, с. 138] Домінуючою в даному прикладі є констативна іллокутивна сила. Відтінок роздратування висловлює реакцію на попередню репліку співрозмовника.

2. Відвідувачі госпітально обговорюють проблему тривалості життя: *"Seventy five is what I want." – Mrs. Horowitz said. "That's enough. Who wants people carrying my valises? Twenty more years, that's enough"* [19, с. 186].

Деякі дослідники виділяють в семантико-прагматичній структурі риторичних питальних речень нарівні з констативною, питальною і емотивною іллокутивну силу спонукування (спонукування адресата до самостійного пошуку рішення), яка "є проявом латентного значення спонукування, притаманного питальному оператору в семантичній структурі риторичних питань" [15, с.181], наприклад: *"Wouldn't it be better to get rooms somewhere else? In the same house, perhaps?" "If we live somewhere else," said Mr. Sternowitz, there go half of the profits. Why throw away money on rent when you can get it free?"* [23, с. 185]. У даному прикладі виявляється цілий прагматичний задум мовця: зацікавити адресата, спонукати його до самостійного пошуку відповіді, але тут же підказавши йому єдину правильну відповідь, переконати його в достовірності переданого повідомлення.

У семантико-прагматичній структурі риторичних питальних речень крім домінуючої констативної іллокутивної сили і супутніх питальної і емотивної можна, очевидно, виділити ще одну супутню іллокутивну силу – спонукування адресата до здійснення (припинення) дії, витікаючої з висловлювання мовця: *"I think you would have all the poise and dignity of a First Lady". "Oh, Eu-*

gene, why do you have to taunt me so? What's the use of trying to make these trivial activities sound as though they were real and important?" → *There is no use of trying ...; Don't try to make these ...* [24, с. 312]. Емоційне забарвлення повідомлення, вираженого риторичним питальним реченням у наведеному вище прикладі, посилює вплив на співрозмовника, переконує його в правильності переданої інформації, і, в решті решт, спонукає його до припинення дії, про яку йдеться у висловлюванні.

Риторичні питальні речення, крім домінуючої ілюкутивної сили повідомлення і супутніх питальної і емотивної, можуть також виконувати метакомунікативну функцію. Наприклад: *"And the baby," said he, "the baby's only in aid of your public image."* "What's wrong with my public image?" she said. *"It's a good one. I'm a faithful wife, not a tart"* [20, с. 43]. У цьому прикладі домінуючою є констативна ілюкутивна сила. Висловлюючи емоційне повідомлення, дане риторичне питальне речення сприяє також активізації уваги, підвищенню сприйнятливості слухача до переданої інформації, а значить служить підтриманню мовленнєвого контакту.

Замкнутим ПРФС, які функціонують у контексті констативного мовленнєвого акту, також властива синхронна поліілюкутивність, обумовлена їх здатністю виражати значення констатації і глузування: *Does your mother know you are out?*, констатації і обурення: *How crazy can you get?* констатації та байдужості: *What do I care?*

У корпусі ПРФС, що функціонують в контексті метакомунікативного мовленнєвого акту, лише невелика частина реалізує фатичну функцію в "чистому вигляді", що не характеризується ні спонукальною, ні питальною, ні констативною ілюкутивною силою. До таких речень відносяться, перш за все, привітання, які, будучи конвенціональними актами, використовуються виключно для встановлення мовленнєвого контакту, і якщо і містять у якійсь мірі запит, то це запит про те, чи бажає адресат вступити в контакт із співрозмовником. Фатичну функцію в "чистому вигляді" реалізують також репліки типу *So what? Do you really?* Більшість ПРФС, яким властиве фатичне вживання, характеризуються ілюкутивним синкретизмом. Так, речення цього типу, що використовуються для встановлення мовленнєвого контакту, можуть супроводжуватися ілюкутивними силами пропонування і комісиву: "Would you care to see a menu, sir?" he asked. *"Yes, but first I'd like a drink. Canadian and soda, please,"* he said. [19, с. 67]

Для ПРФС, використовуваних мовцем з метою підтримання контакту, в якості яких можуть виступати риторичні питальні речення, характерним є також ви-

раження констативної ілюкутивної сили: *"There were time when you called me an atheist, when you said that socialism was godless and would destroy religion. How can I be an atheist and an imitator of Christ at the same time?"* [24, с. 343]. Такі речення сприяють активізації уваги, створюють ефект причетності адресата до процесу мислення мовця.

Вираженням емоцій (здивування, захоплення і ін.) супроводжуються замкнуті метакомунікативні питання типу: *Can you imagine? What about that? What do you know? Well, did you ever?* Наприклад: *Well, did you ever? Mary's finally marrying Dave after all!* [16, с. 39]. У даному прикладі речення *Well, did you ever?*, яке є засобом підтримання мовленнєвого контакту, апелює до емоцій адресата, викликаючи потрібну оцінку подальшого висловлювання.

Речення, використовувані адресатом з метою підтримання мовленнєвого контакту, зазвичай супроводжуються ілюкутивною силою спонування до вербальної дії, наприклад: *Would you kindly repeat that to me? Can you explain it?* Речення цього типу можуть виражати багату гаму почуттів та емоцій (здивування, схвалення, співчуття), що сприяє кращому взаєморозумінню між комунікантами, наприклад: *"I'm off to China next week"* – *"Well, how about that!"*

Висновки. Питальні речення фразеологізованої структури характеризуються синхронною прагматичною багатозначністю. Синхронна прагматична багатозначність (ілюкутивний синкретизм) може бути властива як замкнутим, так і незамкнутим питальним реченням фразеологізованої структури. Незамкнуті питальні речення фразеологізованої структури, незважаючи на регулярність використання в непитальних функціях, зберігають питальну ілюкутивну силу, яка може співіснувати з іншими ілюкутивними силами, відступати на другий план. Замкнуті питальні речення фразеологізованої структури, як правило, втрачають питальну ілюкутивну силу і вживаються виключно в переносному значенні, синкретично висловлюючи прагматичні сили констатації і глузування, констатації та байдужості, констатації і обурення та ін.

Перспективність. Перспективність подальшого дослідження питальних речень фразеологізованої структури бачиться у вивченні їх дискурсних характеристик, у поглибленому дослідженні проблеми співвідношення структурної організації речення та його прагматичних особливостей. Безсумнівний лінгвістичний інтерес може представити також вивчення структури, семантики і прагматики питальних речень фразеологізованої структури в діахронічному і контрастивному плані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Austin J. L. How to Do Things with Words / J.L. Austin – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1962. – 166 p.
2. Searl J. R. Speech Acts / J.R. Searl – London: Cambridge University Press, 1969. – 171 p.
3. Вежбицка А. Речевые акты / А. Вежбицка // Новое в заруб. лингвистике. – Москва: Прогресс, 1985. – Вып. XVI – С. 251-275.
4. Серль Дж. Р. Что такое речевой акт? / Дж. Р. Серль // Новое в заруб. лингвистике. – Москва: Прогресс, 1986. – Вып. XVII. – С. 151-169.
5. Davison A. Indirect Speech Acts and What to Do with them / A. Davison // Syntax and Semantics. – N. Y.: Acad. Press, 1975. Vol. 3. – P. 143-185.
6. Green G. M. How to Get People to Do Things with Words. The Imperative Questions / G.M. Green // Syntax and Semantics. – N. Y.: Acad. Press, 1975. Vol. 3: Speech Acts – P. 107-141.
7. Walton D. N. Topical Relevance in Argumentation / D.N. Walton. – Amsterdam: Benjamins, 1982. – 81 p. 8. Никифорова Р. В. Коммуникативно-семантическая группа высказыва-

- ний, реализующих интенцию «предлагания»: дис. канд. филол. наук / Р.В. Никифорова. – Киев, 1987. – 202 с.
9. Шведова Н. Ю. О некоторых типах фразеологизированных конструкций в структуре русской разговорной речи / Н.Ю. Шведова // Вопросы языкознания. – 1958. № 2. – С. 92-100.
10. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен – Москва: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 404 с.
11. Медведева Л. М. Потенциальная и синхронная прагматическая полисемия / Л.М. Медведева // Проблемы и методы современной лингвистики. – М.: Наука, 1988 – С. 62-64.
12. Конрад Р. Вопросительные предложения как косвенные речевые акты / Р. Конрад // Новое в заруб. лингвистике. – М.: Прогресс, 1985. – Вып. XVI. – с. 349-383.
13. Hancher M. The Classification of Cooperative Illocutionary Acts / M. Hancher // Language in Society, 1979. – Vol. 8. – № 1. – p. 1-14.
14. Sadock J. Toward a Linguistic Theory of Speech Acts / J. Sadock // – N.Y.: Acad. Press, 1974. – 168 p. 15. Григорьев В. А. Семантико-прагматические функции риторических вопросов во французском языке : дис. ... канд. филол. наук / В. А. Григорьев. – Кишинев, 1987. – 160 с.
16. Manser M.H. A Dictionary of Contemporary Idioms [author M.H. Manser]. London and Sydney: Pan Books, 1983. – 219 p.
17. Murdoch I. The Bell / I. Murdoch. – N.Y.: Triad Panther, 1987. – 317 p.
18. Segal E. Man, Woman and Child / E. Segal – Great Britain: Granada Publishing Ltd, 1981. – 21 p.
19. Hunter E. Far from the Sea / E. Hunter – N.Y.: Stein and Day Publishers, 1986. – 248 p.
20. Parker U.-M. Riches / U.Parker. – USA: New American Library, 1987. – 463 p.
21. Hemingway E. A Farewell to Arms / E. Hemingway. – Moscow: Progress Publishers, 1976. – 319 p.
22. Bates H. The Distant Horns of Summer / H. Bates. – Great Britain: Penguin Books, 1986. – 268 p.
23. Roth H. Call it Sleep / H. Roth. – N.Y.: An Avon Library Book, 1968. – 447 p.
24. Stone I. Adversary in the House / Irving Stone. – USA: New American Library, 1969. – 416 p.

REFERENCES

3. Wierzbicka A. Acts of speech // News in foreign linguistics. – Moscow: Progress, 1985. – Vol. XVI. – P. 251-275.
4. Searle J.R. What is a speech act? // News in foreign linguistics. – Moscow: Progress, 1986. – Vol. XVII. – P. 151-275.
8. Nikiforova R.V. Communicative semantic group of utterances realizing the intention of an “offer”: Ph.D. thesis. – Kiev, 1987. – 202 p.
9. Shvedova N.Y. About some types of phraseological structures in spoken Russian // Questions of linguistics. – 1958. – № 2. – P. 92-100.
10. Jespersen O. The Philosophy of Grammar. – Moscow: Foreign Literature Publishing House, 1958. – 404 с.
11. Medvedeva L. Potential and synchronous pragmatic polysemy // Problems and methods of modern linguistics. – Moscow: Science, 1988. – P. 62-64.
12. Conrad R. Interrogative sentences as indirect speech acts // News in foreign linguistics – Moscow: Progress, 1985. – Vol. XVI. – P. 349-383.
15. Grigoriev V.A. Semantic and pragmatic functions of rhetorical questions in French: Ph.D. thesis. . – Kishinev, 1987. – 160 p.

Synchronous pragmatic polysemy of interrogative sentences of phraseological structure (in modern english)

T. A. Vakulenko

Abstract. The article dwells upon the analysis of interrogative sentences of phraseological structure, correlation of their structural and semantic organization with pragmatic qualities. Such sentences possess the property of synchronous pragmatic polysemy, that is, the ability to simultaneously actualize pragmatic semes, arranged in hierarchical order. Synchronous pragmatic polysemy is inherent both to “closed” interrogative sentences of phraseological structure (proverbs, sayings, cliché) and to “open” ones, the latter formed according to certain patterns.

Keywords: *linguistic pragmatics, speech acts theory, illocutionary syncretism, synchronous pragmatic polysemy (synchronous polyillocution,) constative illocutionary force, commissive illocutionary force.*

Синхронная прагматическая многозначность вопросительных предложений фразеологизированной структуры (на материале современного английского языка)

T. A. Вакуленко

Аннотация. Статья посвящена исследованию вопросительных предложений фразеологизированной структуры, взаимосвязи их структурно-семантической организации и прагматических особенностей. Таким предложениям свойственна синхронная прагматическая многозначность, то есть способность одновременно реализовать иерархически упорядоченные прагматические семы. Синхронной прагматической многозначностью характеризуются как замкнутые (поговорки, пословицы, клише), так и незамкнутые вопросительные предложения фразеологизированной структуры, которые образуются по определенным моделям.

Ключевые слова: *лингвистическая прагматика, теория речевых актов, иллокутивный синкретизм, синхронная прагматическая многозначность (синхронная полииллокутивность), констати́вная иллокути́вная сила, коммисси́вная иллокути́вная сила.*

Семіотичні та лінгвістичні особливості побудови системи персоналізації досвіду клієнта (Secret Service System)

О. В. Василюк

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: olya270791@ukr.net

Paper received 09.06.18; Accepted for publication 18.06.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-13>

Анотація. Стаття присвячена висвітленню семіотичних та лінгвістичних особливостей побудови системи персоналізації досвіду клієнта. Автором запропоновано приклади мовних звернень в ході спілкування з клієнтами сервісного сектору. Проведено аналіз використання секретного сервісу для ідентифікації нового або лояльного клієнта. Запропоновано сценарій дій для персоналізації досвіду клієнта.

Ключевые слова: система персоналізації досвіду клієнта, секретний сервіс, сервісний сектор, стандарти якості, мовне звернення

Сьогодні вважається, що високий рівень обслуговування залежить від професійної та якісної роботи. Однак, потрібно розмежовувати поняття товару (усі професійні навички) та сервісу (все, що додається до професійних навичок). Досить популярною є думка, що хороший сервіс повинен коштувати дорого і він надається тільки престижними компаніями. Але сьогодні багато компаній-лоукостерів завойовують клієнтів своїм проактивним сервісом та лояльністю до клієнтів. Сервіс – це багатшарова система, яка має власну структуру. Її основні 10 компонентів можна охарактеризувати наступним чином:

1. Сервісне бачення - це вдало сформульований вираз, мета якого пояснити кожному співробітнику сенс цілей компанії та надихати людей, закликаючи до дій (наприклад, внутрішньо корпоративний девіз туристичного концерну Thomas Cook Group звучить як: «Пишаюся собою в Thomas Cook»).

2. Сервісна культура – спрямована на створення особливої атмосфери в колективі компанії та в мотивації співробітників обслуговувати кожного клієнта якісно (зокрема, ряд міжнародних компаній використовує принцип матеріального стимулювання).

3. Непорушні стандарти – це стандарти, які допомагають надавати високоякісний сервіс (наприклад, стандарти сервісу готельної мережі «Rixos». Коли споживач чує Rixos, він може бути впевненим у якісному відпочинку).

4. Система персоналізації досвіду клієнта – секретна внутрішня система, яка допомагає встановити особливий зв'язок з клієнтом (була популярною в американській авіакомпанії «PanAm»).

5. Навчальний процес – розробка ефективного навчання співробітників з метою створення сервісної культури (тренінги та семінари для працівників).

6. Втілення та виконання – тобто реалізація та контроль надання позитивного клієнтського досвіду.

7. Робота з дефектами в обслуговуванні.

8. Перевищення очікувань клієнтів.

9. Оцінка досвіду клієнта.

10. Розуміння поняття сервісу та контроль слідування стандартам керівництвом компанії [5].

Система персоналізації досвіду клієнта (Secret Service) – це використання прихованих систем з метою надання незабутнього сервісу клієнтам. На основі секретного сервісу компанія формує сервісну стратегію, яка допомагає вирізнятися серед конкурентів. Створення Секретного Сервісу сприяє персоналізації клієнтського досвіду за допомогою проактивного сервісу та задоволення потреб клієнтів. Надання такого сервісу створює

особливий емоційний зв'язок між клієнтом та компанією, яка надає послуги чи товари. Основною метою такого персоналізованого сервісу є здивування клієнтів: “Як вони це зробили?” та “Як вони про це дізналися?”. Секретний Сервіс – внутрішня прихована система, якою користуються співробітники, щоб передбачити та задовольнити неочікувані потреби клієнта, за допомогою візуальних підказок та збереженої інформації (історія покупок, реферали, особистий вибір, місце роботи, місце проживання) [5].

Так, яскравим прикладом використання Системи персоналізації досвіду клієнта є The Ritz-Carlton, який дивує своїх клієнтів тим, що весь персонал дізнається його ім'я, як тільки він заходить в готель. Проходячи повз будь-якого співробітника, клієнта вітають по імені: “How may I help you, Mr. (last name)?”, “Welcome to our hotel, Mr. (last name)”.

Компанія Proflowers.com за місяць до Дня Святого Валентина нагадує за допомогою електронної пошти своїм клієнтам про свято, а також пропонує оформити заявку на покупку квітів до святкового підвищення цін. Завдяки своєму проактивному сервісу компанія отримує основний прибуток від продажу квітів саме онлайн.

Іншим прикладом може бути проактивність компанії Southwest Airlines. У випадку, якщо пасажир летить в США з пересадкою і літак запізнюється в пересадочне місто, то біля виходу з літака пасажира буде чекати представник компанії з посадковим талоном на наступний рейс. Крім того, клієнта проведуть на посадку, щоб він не спізнився на літак.

Однією з базових вербальних складових позитивного іміджу компанії є її слоган. Як ми вже зазначали, створення слогану підпорядковано комунікативним стратегіям реклами, адже він є першим кроком на шляху до початку діалогу з покупцем. За влучним висловом Ю.С. Бернадської, «слоган повинен спочатку завоювати увагу, а потім й сформувати переваги покупця» [2, с. 5].

Загальновідомо, що рекламні тексти компаній створюються таким чином, щоб їх можна було перекласти іноземними мовами максимально легко та точно. Так, основною метою слогану компанії *Zelmer* є виділення продукції компанії з переліку інших: *Reliability, functionality and modern design / Надійність, функціональність та сучасний дизайн*.

Частину слогану «Надійно» / “Reliably” слід визнати іміджевою, адже вона маркує не товар, а компанію в цілому та спрямована на підвищення її впізнаваності з акцентом на одну характерну особливість, що поширює

ється на всю продукцію та на запропоновані послуги. Такий засіб створює навколо компанії необхідну емоційну атмосферу.

Необхідно зазначити, наприклад, що в англійській мові лінгвістична форма *reliably* має дефініцію *adj: someone or something that is reliable can be trusted or depended on*. У цьому випадку слоган виступає зауважливим посилом «Вір мені, бо всі мені довіряють». Цей заклик взаємодіє з соціальними потребами людини в залежності до окремої групи в підтримці та довірі [3, с.1470].

Обіцянки надійності, а отже й можливості довіритися є покликком усіх рекламних повідомлень компанії, наприклад: *In the opinion of consumers, Zelmer stands for durability and reliability, and it has been building its brand for over 60 years* або *The company's reliability is recognized each year with many quality awards and honours*.

Зазначимо, що є випадки, коли створюються ілюзії безпосереднього діалогу з покупцем. Риторичні запитання створюють дружню атмосферу живого спілкування: «Скільки витримає ваш пілосос, якщо його підняти за шланг? 10000 разів ми підіймали Jupiter за шланг. Після цього тесту і шлаг, і пілосос залишилися справними». Створення переконливої атмосфери діалогу у форматі «компанія *Zelmer* – покупці», маркетингологи приділили увагу формуванню образів співрозмовників. Вербально репрезентація компанії *Zelmer* відбувається завдяки прийменникам *ми*, у нашому випадку *We, our*. Наприклад, «We are aware of what you really do with our products and because of that we put them under exhausting infallibility tests».

Виходячи з вищезначеного, запропонуємо наступний сценарій дій для персоналізації досвіду клієнта:

1. Дізнатися ім'я клієнтів. Звернення до клієнта по імені допоможе йому зрозуміти, що він важливий для компанії. Адже клієнт перестає бути анонімним (анонімність може сприйнятися як певна агресія). У деяких випадках складно зрозуміти, як саме звертатися до клієнта—Mr., Mrs., Miss. Найкраще дізнатися про це під час першого контакту, чи яке звертання для клієнта є найкомфортнішим. Прикладами звернень може бути: Mr. Richardson! Mrs. Johnson! Miss Valentine! Emma! John! тощо.

2. Необхідно дізнатися особливу подію (якщо це причина візиту). Наприклад, під час запису на прийом в салон краси, представник салону задає досить просте питання «What's the occasion?». Таким чином клієнт, заходячи в салон, отримує неочікуваний подарунок та привітання від компанії. Крім того, запис в системі залишиться і на далі;

3. Працівники компанії мають володіти хоча б один факт з персоніфікованої інформації, наприклад: про враження від останньої покупки (Did you like your last visit to our shop / babershop); подякувати за те, що порекомендували компанію знайомим (Thank you for recommending us); згадати у розмові про професію чи місце роботи (People in your profession are very attentive); про когось з родини (How are your mother Mrs. Walsh?); про нещодавні особливі події (How did you celebrate your birthday?).

Варто відзначити, що для створення систем персоналізації досвіду клієнта часто використовуються знаки, як допоміжні елементи в ідентифікації клієнтів. Відповідно до визначення А.А. Бергера, знак – це все, що означає щось або містить в собі символ. Існують мовні та немовні знаки. А.А. Бергер пропонує наступну класифікацію знаків:

- зображення (описують подібність з реальними об'єктами);
- вказівники (зображають зв'язок, який визначається логічно, наприклад, дим);
- символи (відображають певні позначення, для розуміння яких необхідні спеціальні знання) [1].

Знаки-символи активно використовуються компаніями як Секретний Сервіс для ідентифікації нового або лояльного клієнта. Найпопулярніший спосіб – використання різних кольорів в елементах, які задіяні в обслуговуванні. Колір – швидкий та простий спосіб визначити чи клієнт відвідує компанію вперше.

Наприклад, John Robert's Spa використовує накидки для стрижки чорного кольору для лояльних клієнтів, та білого кольору для нових клієнтів (Рис. 1). Таким чином, кожний співробітник салону знає диференціює клієнтів. Колір накидок є візуальним індикатором. Різниця в кольорах не означає, що одні клієнти обслуговуються краще, а інші – гірше. Вони отримують різну інформацію, адже з лояльними клієнтами можна спілкуватися як з друзями, а новим клієнтам потрібно приділити більше часу на пояснення [4].

Рис. 1. Ідентифікація клієнтів у John Robert's Spa

У ресторанах використовують червоні серветки для визначення нових клієнтів. Весь персонал має особливий підхід в обслуговуванні таких клієнтів: більш детальне пояснення меню, акцій та спеціальних пропозицій. Чорна серветка означає, що клієнт часто відвідує ресторан. А золота серветка призначена для топ-50 клієнтів, для яких офіціант повинен принести улюблений напій ще до того, як клієнт зробив замовлення.

Деякі готелі (Hilton, Hayatt) використовують різні кольори табличок «do not disturb» для категоризації клієнтів. Таким чином прибиральниця помітить нового клієнта і пояснить, які послуги доступні в готелі, розповість про місця, які варто відвідати в місті та порадить хороші ресторани.

Компанія Disney ввела поняття «guestology» для позначення розуміння потреб і очікувань гостей. Якщо правильно розуміти потреби клієнтів, то можна, наприклад, приготувати каву з собою клієнту відразу, коли офіціант помітив, що він заїжджає на парковку. Тобто клієнт зможе забрати готову каву до того, як ще оформив замовлення.

Кав'ярня Starbucks популярна у всьому світі. Її успіх не зовсім залежить від вигідного місцезнаходження, чи якіснішою кавою, ніж в інших кав'ярнях. Більшість клієнтів обрали Starbucks за їхню відмінність в обслуговуванні. Працівники Starbucks навчені вітати клієнтів дуже привітно, з посмішкою, а постійних клієнтів вони впізнають і знають, які напої вони обирають. Також у Starbucks існує особливий підхід в оформленні замовлення:

ім'я клієнта написано на стакані, тому коли напій приготований, баріста запрошує клієнта по імені забрати каву.

У будь-якій компанії, яка надає послуги чи товари клієнтам, існує цикл дій. Життєвий цикл клієнта починається до того, як компанія представила свій товар чи послугу та триває до тих пір, поки не буде отриманий зворотній зв'язок від клієнта щодо купленого товару чи отриманої послуги [5]. На рис.2 представлена схема життєвого циклу клієнта, запропонований The DiJulius Group, видатними фахівцями у сфері сервісу.

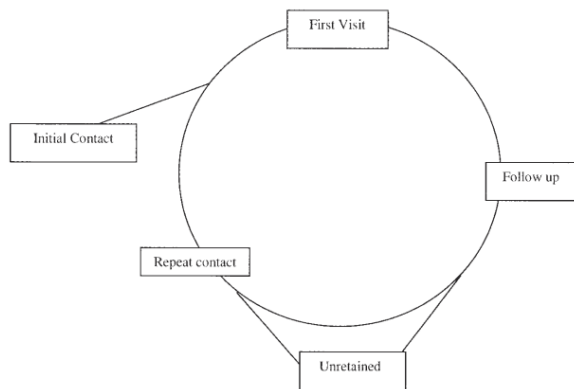

Рис. 2. Життєвий цикл клієнта

Перший контакт може бути різним, оскільки він залежить від типу бізнесу: у одних компаніях першим звертається клієнт, у інших – перший контакт є ініціативою компанії. Довжина циклу може тривати кілька хвилин, або ж кілька місяців. В будь-якому випадку, будь-яка компанія може чітко визначити, яким чином вона впливає на вибір клієнта на кожному етапі.

Основні правила під час розмови з клієнтом при першому контакті:

– вести себе професійно та ввічливо;

- зменшити будь-яку невпевненість у клієнта;
  - надати повну інформацію;
  - домовитися про час зустрічі;
  - надати можливість придбати додаткову послугу/товар.
- Доставка першого товару або надання першої послуги:
- сприяти дружній атмосфері;
  - створити незабутній досвід;
  - перевищити очікування клієнта;
  - завершити розмову вражаюче.

Комунікація з клієнтом після покупки:

- телефонний дзвінок;
- листівка/емейл;
- вітання з днем народження.

Якщо клієнт не здійснив повторну покупку:

- через 4 місяці: вислати емейл “We Miss You” з нагадуванням про нові акції/товари;
- через 8 місяців: вислати заохочувальний емейл із знижкою.
- через 12 місяців: зателефонувати, щоб дізнатися, чому клієнт не здійснив повторну покупку.

Якщо клієнт повернувся:

- клієнт повинен відчувати, що для компанії він є лояльним клієнтом (наприклад, впізнати ім'я клієнта або останню покупку);
- повторити усі кроки, описані на початковому етапі.

Підводячи підсумки, відзначимо, що персоніфікація виступає як одна з найважливіших тенденцій розвитку сфери послуг. Ефективність лінгвістичного повідомлення знаходиться в прямій залежності від його персоніфікованості. Це також один з аспектів, що визначають актуальність проведеного дослідження. У сервісному секторі персоніфікація повідомлення використовується як засіб маніпуляції думкою клієнта, що приводить до повторних звернень з боку споживача.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бергер А. А. Видеть – значить верить. Введение в зрительную коммуникацию / А. А. Бергер. – М.: Вильямс, 2005. – 288 с.
2. Бернадська Ю.С. Текст в рекламе: Учеб. пособ. для ст-в вузов / Ю.С.Бернадская. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 288 с.
3. Longman Dictionary of Contemporary English. – New edition. For Advanced Learners: Pearson Education Limited, 2012. – 2081 p. - c. 1470.
4. Murray D. (2016). Every industry has an UBER coming - John's Customer Experience Blog. Thedijuliusgroup.com. Retrieved 22 January 2017, from <https://www.thedijuliusgroup.com/blog/2016/every-industry-has-an-uber-coming/978/>
5. John R. DiJulius. What's the secret?: To Providing a World Class Customer Experience. – New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2008. – 320p.

REFERENCES

1. Berger A.A. Seeing is believing. Introduction to visual communication. – Moscow.: Williams, 2005. – 288 с.
2. Bernadskaya Y.S. Text in advertisement. A study guide for students of higher educational institutions.-Moscow: Uniti-Dana, 2009.-288p.
3. Longman Dictionary of Contemporary English.-New edition. For Advanced Learners: Pearson Education Limited, 2012.-2081 p.-c. 1470.
4. Murray D. (2016). Every industry has an UBER coming - John's Customer Experience Blog. Thedijuliusgroup.com. Retrieved 22 January 2017, from <https://www.thedijuliusgroup.com/blog/2016/every-industry-has-an-uber-coming/978/>
5. John R. DiJulius. What's the secret?: To Providing a World Class Customer Experience. – New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2008. – 320p.

Semiotic and linguistic features of construction of customer experience system (Secret Service System)

O. V. Vasyliuk

Abstract. The article is devoted to the illumination of semiotic and linguistic features of the construction of a system of personification of the client's experience. The author offers examples of language appeals in the course of communication with customers of the service sector. The analysis of the use of a secret service to identify a new or loyal customer is conducted. The scenario of actions for personalization of client's experience is offered.

Keywords: customer experience personalization system, secret service, service sector, quality standards, language references.

Семiotические и лингвистические особенности построения системы персонификации опыта клиента (Secret Service System)

О. В. Васильюк

Аннотация. Статья посвящена освещению семиотических и лингвистических особенностей построения системы персонификации опыта клиента. Автором предложены примеры языковых обращений в ходе общения с клиентами сервисного сектора. Проведен анализ использования секретного сервиса для идентификации нового или лояльного клиента. Предложен сценарий действий для персонализации опыта клиента.

Ключевые слова: система персонификации опыта клиента, секретный сервис, сервисный сектор, стандарты качества, языковые обращения.

“Науково-технічний прогрес” в українських художніх перекладах періоду 1920-30-х років (на матеріалі скорочених перекладів-переказів Е. Збарської)

Н. В. Васильєва

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Paper received 16.04.18; Accepted for publication 22.04.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-167VI50-14>

Анотація: Розглядається привнесення до скорочених перекладів-переказів Е.Збарської відображення тогочасних досягнень науки і техніки (розвитку науки хімії та електрифікації). Наявність відображення останніх здобутків науки і техніки в різних перекладах однієї й тієї ж самої перекладачки може бути наслідком особливостей її індивідуального стилю. Відображення популярності науки хімії також в тогочасній національній літературі може бути підтвердженням одного з положень теорії літературної полісистеми про зв'язок між літературою національною та перекладною.

Ключові слова: Е.Збарська, переклад-переказ, теорія літературної полісистеми, національна література, перекладна література, період 1920-30-х років.

Вступ. В українському перекладознавстві період 1920-30-х років вважається періодом розквіту перекладацької справи. Відповідно, в період 1920-30-х років було зроблено надзвичайну кількість перекладів. За теорією літературної полісистеми Ітамара Евен-Зогара [5], література перекладна перебуває в певних зв'язках літературою вітчизняною того ж самого періоду. Отже, в цій статті ми звернемо увагу на таку спільну рису літератури перекладної (переклади Е.Збарської) та національної (твори Валер'яна Підмогильного, Майка Йогансена та Михайла Зощенка) як відображення в літературі останніх досягнень науково-технічного прогресу в країні мови перекладу.

Короткий огляд праць: висвітлює період 1920-30-х років Л.В. Коломієць в праці “Український художній переклад та перекладачі періоду 1920-30-х років” [9]. Видавництво “Нова Книга” випустило “Хрестоматію вибраних праць з перекладознавства “Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років” (автори О.А. Кальниченко, Ю.Ю. Полякова, за редакцією Л.М. Черноватого та В.І. Карабана) [8]. Присвячують увагу працям Ітамара Евен-Зогара перекладознавці з Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Розглядала в дисертаційному дослідженні “Творчість Майка Йогансена в контексті українського авангарду 20-30-х років” Я.В. Цимбал [13]. Вивчала взаємозв'язок між перекладами та оригінальною творчістю Підмогильного А.І. Седлєрова в дисертаційному дослідженні “Мовний та позамовний контекст перекладацького доробку В. Підмогильного (на матеріалі перекладів з французької мови)” [10]. Присвячували певну увагу періодові 1920-30-х років в своїх статтях такі перекладознавці, як М.Л. Іваницька, Т.В. Шмігер, А.Б. Павлюк, Є.Д. Ангерчік, Б.В. Мовчан.

Мета статті: показати, як процеси що відбуваються в житті країни мови перекладу (в даному випадку науково-технічний прогрес) впливають на твори перекладної (переклади Е. Збарської) та вітчизняної (твори Майка Йогансена, Валер'яна Підмогильного та Михайла Зощенка) літератури. Пояснити цей зв'язок між літературою перекладною та вітчизняною, виходячи з теорії літературної полісистеми Ітамара Евен-Зогара. Реалізація мети дослідження потребує розв'язання наступних завдань дослідження: з'ясувати, які саме прояви

науково-технічного прогресу мали місце в країні мови перекладу на час перекладу аналізованих творів; виявити випадки відображення науково-технічного прогресу в тогочасній національній літературі; виявити в аналізованих творах перекладної літератури випадки впливу на переклад тогочасного науково-технічного прогресу; пояснити з точки зору теорії літературної полісистеми Ітамара Евен-Зогара вплив науково-технічного прогресу на літературу як перекладну так і національну.

Методи дослідження: задля визначення спільних особливостей національної та перекладної літератури а також для визначення спільних особливостей проаналізованих перекладів було використано метод узагальнення. Крім того, для порівняння перекладацьких рішень різних перекладачів (порівняння перекладацьких рішень Е. Збарської з варіантами перекладу “пізніших”, сучасних перекладачів – Олени Ломакіної, Леоніда Солонька та Марії Головки) було використано зіставний аналіз перекладів.

Матеріал дослідження складала: скорочений переклад-переказ Е.Збарської анімалістичної повісті Джеймса Олівера Кервуда “Казан” (рік видання – 1928) [15], сучасний (рік видання – 2015) переклад цієї ж повісті Олени Ломакіної – “Вовк Казан – відданий друг” [16] та її англійський оригінал [22]. Також ми досліджували відображення науково-технічного прогресу і в скороченому перекладі-переробці Е. Збарської анімалістичної повісті Ернеста Сетона-Томпсона “Маленькі Дикуни” (рік видання – 1929) [19]. Крім того, для підтвердження нашої гіпотези ми звертались до сучасного (рік видання – 2017) перекладу цієї повісті Леоніда Солонька та Марії Головки “Два маленьких дикуни” [21], до ще одного її сучасного перекладу, що його випустило в 2015 році видавництво “Країна мрій” (компанія “Осма”) [20], та до першотвору повісті [23]. Також проведено було паралелі із творами тогочасної національної літератури, а саме – з повістю “Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших” Майка Йогансена (рік написання – 1925) [14] та творами Валер'яна Підмогильного: повістю “Остан Шантала” (рік написання – 1922) [18] та романом “Невеличка драма” (рік написання – 1930) [17]. Також в своєму дослідженні ми звертались і до літератури загальнонарадянської, а саме

до оповідання Михайла Зощенка “Поимка вора оригинальним способом” [6].

Маємо окремо зазначити той факт, що в наведених в статті прикладах з аналізованих перекладів періоду 1920-30-х років збережено орфографію першотвору.

Результати дослідження та їх обговорення. Література, перекладна в тому числі, завжди відображає усі процеси та події, що вони мають місце в житті суспільства. На аналізованому перекладі-переказі Е.Збарської анімалістичної повісті Джеймса Олівера Кервуда “Казан” позначилось таке явище з життя суспільства, як тогочасний стан розвитку науки і техніки в країні мови перекладу. (Про інші фактори та процеси в країні мови перекладу, що вони істотно вплинули на переклади періоду 1920-30-х років, пише автор в публікації [3]). Таким чином, на час перекладу твору (рік видання аналізованого перекладу анімалістичної повісті “Казан” – 1928) була дуже популярною така наука, як хімія, відображення чого можемо побачити в тогочасній національній літературі, адже, як зауважував ще Іван Франко, “Література є найкращим дзеркалом життя” [12].

Отже, бачимо відображення популярності науки хімії, зокрема, в творчості одного з провідних письменників періоду 1920-30-х років, поета, прозаїка, сценариста, перекладача – Майка Йогансена. Таким чином, дія повісті “Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших” розгортається на тлі спроб деяких героїв винайти штучний протеїн, щоб нагодувати людство. Характеризуючи головного героя повісті, винахідника протеїну, Гаррі Руперта, Майк Йогансен пише: “Ще в Нью-Йорці він працював три роки в органо-хемічній лабораторії професора Двела, що шляхом експериментальної роботи пробував добувати штучний білок” [14, с. 300]. Також одним з героїв повісті є “король хімічної промисловості” [14, с.231], “король хімічних фабрик Америки” [14, с.254], [14, с.351] мільярдер Мак-Лейстон. Крім того, в повісті з’являються такі персонажі як “секретар хімічного тресту д-р хімії Джим Ріпс, найближчий помічник Лейстонів” [14, с. 231], передpokій в помешканні якого був “просякнутий пахощами хімічної лабораторії” [14, с.233], “лорд Гекслі, голова правління тресту хімічних фабрик Великобританії” [14, с.302], “Мессебі, професор, головний хімік заводу” [14, с.309]. Бачимо в повісті хіміків не лише “закордонних”, але й також радянських. Таким чином, “на пероні Червоного Петрограду” [14, с. 353] до доктора хімії Дж. Ріпса, що приїхав до Радянського Союзу як доктор хімії Джим О.Кенан, “підійшов... чоловік у сорочці, ... – Дозвольте відрекомендуватись, професор Іванов, хімік, – сказав чоловік по-англійськи” [14, с.355]. Також в тексті повсякчас наголошується на важливості знання хімії. До прикладу, “Гаррі Руперт вдома старанно вивчав органічну хімію” [14, с.301]. Коли заарештовані працівники сірчано-квасного заводу розмірковують, що краще зробити Гаррі Руперту – тікати, чи ні, і як зробити так, щоб рецепт штучного протеїну не дістався грабжникам, то один з них дуже шкодує, що він не знає хімії: “Ех, якби ж то я знав хімію, – сказав Джемс. – Я міг би тоді зберегти рецепт у голові” [14, с.317]. Коли одного з героїв, Дюваля, наприкінці повісті спитали, що він збирається робити у Харкові, той відповів: “Ось думаю братися до

хімії. Гаррі успів сказати децю. Але я не зумів записати, не знаючи хімії. Можливо, що я пригадаю назви реактивів, коли вивчу хімію” [14, с.390]. Крім того, життя героїв повісті неабияким чином залежить від стану речей у хімічній промисловості: “Лейстон сердито пошматував листа. Так! Доведеться вертатись додому, бо акції Хім-Тресту – певніші папери, ніж американські долари – упали” [14, с. 336].

Також бачимо підтвердження розповсюдженості на той час науки хімії і в творчості ще одного видатного письменника та перекладача періоду 1920-30-х років – Валер’яна Підмогильного. Таким чином, досліджує білки та протеїни один з головних героїв роману Валер’яна Підмогильного “Невеличка драма” Юрій Олександрович Славенко, “що викладає в медінституті біологічну хімію” [17, с.64] Також з хімією була пов’язана робота головного героя повісті “Остан Шаптала”. Коли старий Шаптала жартома запрошував сина перейти працювати до нього на молочарню, то переконував того, що це “Далеко краще, ніж твоя хімія” [18, с. 117].

Підтвердження популярності науки хімії також і по всьому тогочасному СРСР-у бачимо в творчості загальнорадянського письменника-сатирика Михайла Зощенка. До прикладу, є членом “союзу хіміків” племінник Мишка з оповідання “Поимка вора оригинальним способом”: “Я, – говорить, товариш дядя, как вам известно, состою в союзе химиков. Мы там у себя имеем разные химические штучки, всякие химические газы, дымовые шапки и прочую тому подобную чертовщинку» [6, с.176].

Не дивно, що така популярність в житті тогочасного суспільства науки хімії позначилась на літературі не лише національній, але й на перекладній, адже як пояснює в своїй праці “Місце перекладної літератури в літературній полісистемі” Ітамар Евен-Зогар “не можна бути впевненим у тому, що перекладна література існує як окрема літературна система” [5, с.31]. Отже, бачимо відображення популярності науки хімії також і в перекладі-переказі Е.Збарської анімалістичної повісті Джеймса Олівера Кервуда “Казан”. Змальовуючи сцену боротьби Казана з одним із його запеклих ворогів Санді Мак-Григером, а саме, зображаючи те, як прив’язаний на ланцюг Казан намагався на Санді кинутися і таки кинувся, Джеймс Олівер Кервуд пише: “This time the chain did not pull him back, almost neck-broken. Age and the elements had weakened the leather collar he had worn since the days of the slavery in the traces, and it gave way with a snap. Sandy turned...” [22, с.139]. – “Цього разу ланцюг не відкинув його назад, мало не зламавши карк. Час і різні випробування сприяли тому, що шкіряний нашійник, котрий несив це від часів свого рабства в упряжі, перетерся і з тріском лопнув. Санді озирнувся” [16, с.181] (переклад Олени Ломакіної 2015 року видання). Як бачимо, в першотворі нашійник Казана “gave way with a snap” [22, с.139] “з тріском лопається” [16, с.181] через “age and the elements” [22, с.139] – “час і різні випробування” [16, с. 181], тоді як в перекладі Е.Збарської “ошійник од хемічних процесів розм’як”: “Мовчки, вмить обернувшись у вовка, Казан скочив на ноги. Він забув про ланцюг, але шкіряний ошійник од хемічних процесів розм’як, і коли Казан плигнув, він тріснув.

Санді обернувся, але Казан встиг його вкусити за плече” [15, с.104].

На нашу думку, “пізніший”, сучасний варіант перекладу Олени Ломакіної є більш вдалим. Оскільки коли читач бачить словосполучення “од хемічних процесів розм’як” [15, с.104], перед очима враз постає якась хімічна лабораторія із хімічними реакціями, реактивами та пробірками. Також той факт, що перекладачка випускає з перекладу “age” – “1) вік, тривалість” [1, с.18], “тех. термін експлуатації” [2, с.66], не відтворює таке значення “elements” як “4. pl. атмосферні умови, погана погода” [1, с.264] та з усіх можливих конотацій “elements” залишає тільки “хемічні процеси” ще більше підсилює описані щойно асоціації. Якщо ж класифікувати перекладацьке рішення Е.Збарської з точки зору перекладацьких трансформацій, то перекладацький варіант Е.Збарської “the elements had weakened” – “од хемічних процесів розм’як”, на нашу думку, можна вважати конкретизацією, адже варіант оригіналу – “...the elements...had weakened” – “нід дією погодних умов” – (переклад наш – Н.В.) також містить у собі деяку частку впливу “хемічних процесів”. Отже, можемо зробити припущення, що на перекладацьке рішення Е.Збарської “the elements had weakened” – “од хемічних процесів розм’як” вплинула саме тогочасна популярність науки хімії. Також можемо припустити, що переклад-переказ Е.Збарської було наближено до тогочасної дійсності країни мови перекладу саме через популярність на той час науки хімії в країні мови перекладу.

Говорячи про науково-технічний прогрес періоду 1920-30-х років, неможливо оминати увагою таке явище, що починало набувати масового характеру та розвитку по всьому світові взагалі та в СРСР та в Україні зокрема, як електрифікація. Відома фраза Леніна “Коммунизм – это есть советская власть плюс электрификация всей страны” була виголошена на Московській губернській конференції РКП(б) 1920 року [7]. Зрозуміло, що таке розповсюдження та захоплення електрифікацією не могло не позначитись на тогочасному мовленні. Відповідно, особливості тогочасного мовлення знайшли відбиток в тогочасних перекладах. Зокрема позначились вони на ще одному перекладі Е.Збарської – перекладі-переробці анімалістичної повісті Ернеста Сетона-Томпсона “Маленькі дикуни”. (Про інші випадки наближення тексту перекладу анімалістичної повісті Ернеста Сетона-Томпсона “Маленькі дикуни” до тогочасної дійсності країни мови перекладу пише автор в публікації [4]). Таким чином, описуючи захоплення Яна з приводу того, що вони з Семом знайшли чудове місце, щоб збудувати собі у лісі хатинку про яку Ян так довго мріяв, Ернест Сетон-Томпсон пише: “Yan was delighted. Sam caught no little of the enthusiasm, and having brought an axe, was ready to begin the shanty” [23, с.118]. – “Ян був у захваті. Сем теж відчував піднесення. Він прихопив із дому сокиру і готовий був узятися до будівництва хоч зараз” (переклад Леоніда Солонька і Марії Головка, 2017-го року видання) [21, с.58]. Тоді як в перекладі-переробці Е.Збарської 1929 року видання – Сем від Янового “захвату” [21, с.58] стає “наелектризованим”: “Ян був захоплений. Сем, наелектризований товаришевим захопленням, догадався взяти з собою сокиру” [19, с.27].

Попри той факт, що за “Академічним тлумачним словником української мови в 11-ти томах” одне зі значень лексеми “наелектризований” – “2. перен. надзвичайно збуджений, зацікавлений чимось” [11, с.85], вважаємо, що в даному випадку перекладацьке рішення Е.Збарської “caught no little of the enthusiasm” [23, с.118] – “наелектризований товаришевим захопленням” [19, с.27] могло бути обумовлено процесами, що вони відбувались на той час в країні мови перекладу, а саме – інтенсивною та всеохоплюючою електрифікацією. Адже Е.Збарська виконувала переклад, користуючись тогочасними мовними засобами, що на них вплинули процеси та явища країни мови перекладу, в даному випадку – електрифікація. Крім того, наявність інших, ніж “наелектризований” [19, с.27], перекладацьких рішень “пізніших”, тобто сучасних перекладачів (“Сем теж відчував піднесення” [21, с. 68], “цей захват передався Семові” [20, с. 56]) дає нам підстави вважати перекладацький варіант Е.Збарської “caught no little of the enthusiasm” [23, с.118] – “наелектризований товаришевим захопленням” [19, с.27] наближенням перекладу до тогочасної дійсності країни мови перекладу. З точки зору належності цього перекладацького варіанту Е.Збарської до перекладацьких трансформацій – вважаємо його парафразом.

Отже, можемо зробити висновок, що розглянуті перекладацькі рішення Е.Збарської “the elements had weakened” [22, с.139] – “од хемічних процесів розм’як” [15, с.104], та “caught no little of the enthusiasm” [23, с.118] – “наелектризований... захопленням” [19, с.27] наближають переклад до тогочасної дійсності країни мови перекладу. Той факт, що ці схожі перекладацькі рішення мають місце в перекладах однієї й тієї ж самої перекладачки, дозволяє зробити припущення про те, що вони могли бути викликані особливостями її індивідуального стилю.

Як бачимо, повість “Маленькі дикуни” Ернеста Сетона-Томпсона та повість “Казан” Джеймса Олівера Кервуда “потрапивши” в аналізованих перекладах-переказах Е.Збарської до української перекладної літератури періоду 1920-30-х років, зазнали певного одомашнення, певного наближення до тогочасної дійсності країни мови перекладу, через те, що в них було привнесено відображення останніх досягнень науково-технічного прогресу країни мови перекладу. “Перекладні твори ...приймають специфічні норми, манери та лінії поведінки, що є наслідком їхніх стосунків з іншими вітчизняними співсистемами” [5 с.31], зауважує у вже цитованій нами праці Ітамар Евен-Зогар.

Можна зробити припущення, що саме через “стосунки з іншими вітчизняними співсистемами” [5 с.31], така “специфічна ...лінія поведінки” [5 с.31], як відображення в літературі останніх здобутків науково-технічного прогресу потрапила до літератури не лише національної, але й також до перекладної, а саме – до досліджуваних перекладів Е.Збарської – до перекладу-переробки повісті Ернеста Сетона-Томпсона “Маленькі Дикуни” та до перекладу-переказу анімалістичної повісті Джеймса Олівера Кервуда “Казан”.

Висновки. Переклад-переказ Е.Збарської анімалістичної повісті Джеймса Олівера Кервуда “Казан” та переклад-переробку анімалістичної повісті Ернеста Сетона-Томпсона “Маленькі дикуни” було наближено

до тогочасної дійсності країни мови перекладу шляхом відображення в них тогочасних досягнень науково-технічного прогресу країни мови перекладу.

Відображення науково-технічних здобутків країни мови перекладу в перекладах-переказах Е.Збарської може бути наслідком особливостей індивідуального стилю перекладачки.

Відображення тогочасних досягнень науки та техніки бачимо також і в тогочасних творах літератури вітчизняної, що може бути підтвердженням однієї з ідей

теорії літературної полісистеми Ітамара Евен-Зогара про взаємозв'язок між літературою національною та перекладною.

Перспективним вважаємо подальше дослідження перекладацької спадщини періоду 1920-30-х років, а саме – подальше вивчення скорочених перекладів-переказів та перекладів-переробок періоду 1920-30-х років, їх спільних особливостей та їх зв'язку з тогочасною національною літературою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англійсько-український словник. Українсько-англійський словник під заг. Ред.. И.Бусела. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2010. – 1568с.
2. Англо-український словник. – Вінниця: Нова Книга, 2006, - 1700с. Гороть Є.І., Коцюк Л.М., Малімон Л.К., Павлюк А.Б., під загальним керівництвом Є.І.Гороть
3. Васильєва Н.В. Відтворення ситуацій з кінологічним компонентом в українських перекладах періоду 1920-30-х років // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Київ 2014. – Вип.25. – С. 79-98.
4. Васильєва Н.В. Одомашнення в українських художніх перекладах періоду 1920-30-х років // Мовні і концептуальні картини світу / – ВПЦ “Київський університет”. – 2014. – Вип. 50. – С.121-130
5. Евен-Зогар, Ітамар "Місце перекладної літератури в літературній полісистемі", пер. Андрій Савенець, [в:] Літературознавчі та лінгвістичні студії.[Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.tau.ac.il/~itamarez/works/papers/translated/iez-misce-pl.pdf>
6. Зощенко Михаил, «Поимка вора оригинальным способом» // Собрание сочинений в трёх томах. Т.2. Голубая книга: [рассказы, комедии] / Михаил Зощенко. – М.: АСТ: Зебра Е, 2010. – 384с.
7. Кабилова Елена Коммунизм это есть советская власть плюс электрификация всей страны. Available at: retree.ru/blog/kommunizm_ehto_est_sovetskaja_vlast_pljus_ehlektrifikacija_vsej_strany/2014-02-06-4469
8. Кальниченко О.А., Полякова Ю.Ю. Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років: хрестоматія вибраних праць з перекладознавства до курсу “Історія перекладу” для студентів, що навчаються за спеціальністю “Переклад”, укладачі Леонід Черноватий і В’ячеслав Карaban, Вінниця, Нова книга, 2011, 504 с.
9. Коломієць Л.В. Український художній переклад та перекладачі 1920-30-х років. Матеріали до курсу “історія перекладу”. Київ, Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2013, 559с.
10. Седлерова А.І. “Мовний та позамовний контекст перекладацького доробку В. Підмогильного (на матеріалі перекладів з французької мови)”. Автореф. дис. канд. філол. наук, Київ, 2013, 19с. – укр.
11. Словник української мови в 11 томах. Том V. Видавництво “Наукова думка”, Київ 1974, 840с.
12. Франко Іван. Цитати. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://planetanarod.ru/100q.html>
13. Цимбал Я.В. Творчість Майка Йогансена в контексті українського авангарду 20-30-х років: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01/ Ярина Володимирівна Цимбал. – Київ: Б.В., 2003.
14. Йогансен, Майк, Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших сс. 227-390 // Майк Йогансен Вибрані твори / Упоряд. Р.Мельників. - Київ, “Смолоскип”, 2009. – 768с.
15. Кервуд, Дж.О. Казан - переказала для дітей Е. Збарська. Х.: ДВУ, 1928, 108с.
16. Кервуд, Дж. О. Вовк Казан – відданий друг. Переклад з англійської Олени Ломакіної. К.: Знання, 2015. – 190с. – (Скарби: молодіжна серія) видавництво України, 1929. – 120с.
17. Підмогильний, В. Невеличка драма: роман на одну частину / Валер'ян Підмогильний. – К.: Знання, 2014. - 294с. – (Скарби).
18. Підмогильний, Валер'ян. Остап Шаптала // Третя революція: Оповідання, повісті, роман / В.П.Підмогильний; Передм., упоряд. С.І.Луцій. – К.: Укр. письменник. 2012 – 619с.
19. Сетон-Томпсон, Е. Маленькі дикуни. скорочений переклад-переробка Е.Збарської. Державне видавництво України, 1929. – 120с.
20. Сетон-Томпсон, Е. Маленькі дикуни. / Е.Сетон-Томпсон; Пер. з англ. Перекладача не зазначено. К.: Компанія Осма, 2015. – 352с.: іл.
21. Сетон-Томпсон, Е. Два маленьких дикуни: повість / Ернест Сетон-Томпсон; пер. з англ. Леоніда Солонька, Марії Головки. – К.: Знання, 2017. – 367с. – (Скарби: молодіжна серія).
22. James Oliver Curwood. Kazan. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ebooksread.com/authors-eng/james-oliver-curwood/kazan-8-4.shtml>
23. Thompson Seton, Ernest. Two Little Savages, [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.gutenberg.net/dirs/1/3/4/9/13499/13499-h/13499-h.htm>

REFERENCES

1. English-Ukrainian dictionary. Ukrainian-English Dictionary. Kyiv, Irpin', Perun publ., 2010, 1568p.
2. English-Ukrainian dictionary, Vinnyts'a: Nova Knyha publ., 2006, 1700p.
3. Vasylyeva N.V. Vidtvorennya sytuatsiy z kinologichnym komponentom v ukraiyins'kykh perekladah periodu 1920-30-kh rokiv [Rendering the situations with cynological component in the translations of the 1920-30's period. Problemy semantyky, prahматыky та kohnityvnoii lnhvistyky [Problems of semantics, pragmatics and cognitive lingvistics] Kyiv 2014, no 25 pp79-98. (In Ukr.)
4. Vasylyeva N.V. Domestication strategy in the 1920-30's Ukrainian literary translations. Mовni i kontseptual'ni kartyny svitu. [Language and conceptual pictures of the world]. Publishing Centre “The University of Kyiv”, 2014. No 50, pp.121-130. (In Ukr.)
5. Even-Zohar. The position of translated literature within the literary polysystem. Translated by Andriy Savenets'. Available at: <http://www.tau.ac.il/~itamarez/works/papers/translated/iez-misce-pl.pdf>
6. Zoshchenko Mikhail. Collected Works in three volumes. Volume 2. The blue book: Stories, Comedies. Moscow.: AST: Zebra E publishers, 2010. 384p.
7. Kabilova Yelena. Communism – is a Soviet power plus electrification of the whole country.

- Available at: po-etree.ru/blog/kommunizm_ehto_est_sovetskaja_vlast_pljus_ehl_ektrifikacija_vsej_strany/2014-02-06-4469
8. Kalnychenko O.A. Poliakova Yu.Yu. Ukrainian translation studies thought of the 1920's and of the beginning of 1930's. Edited by Leonid Chernovaty and Vyacheslav Karaban – Vinnytsya, "Nova Knyha" Publ., 2011. 504p.
  9. Kolomyiets L.V. Ukrainian Literary Translation and Translators of the 1920-30's. Kyiv's'kyi universytet Publ., 2013, 559p.
  10. Sedlerova A.I. Lingual and extralingual context of Valer'yan Pidmohyl'nyi's translation heritage (based on the translations from French language). Ph.D. phyl. sci.diss.. Kyiv, 2013. – 19p. - . (In Ukr.)
  11. Ukrainian Language Dictionary in 11 Volumes, Volume V. Kyiv, Naukova dumka publ., 1974. 840p.
  12. Franko Ivan. Quotations. Available at: <http://planetal.narod.ru/100q.html>
  13. Tsymbal Yaryna. The works of Mike Johansen in the context of Ukrainian avant-garde of the 1920-30's. Ph.D. phyl. sci.diss.. Kyiv, 2003. (In Ukr.)
  14. Yohansen, Mike, Pryhody Mak-Leistona, Harry Ruperta ta inshykh. [Adventures of Mac-Leiston, Harry Ruppert and others]. Mike Yohansen, Selected works. Kyiv, Smoloskyp publ. 2009, 768p.
  15. James Oliver Curwood. Kazan. Translated by E. Zbars'ka. Kharkiv, Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy Publ., 1928. 108p.
  16. James Oliver Curwood. Kazan. Translated by Olena Lomakina. Kyiv, Znannya Publ. 2015. – 190p. (Engl. ed. James Oliver Curwood. Kazan)
  17. Pidmohyl'nyi V. Nevelychka drama [A little touch of Drama] Kyiv, Znannia Publ., 2014. 294p.
  18. Pidmohyl'nyi Valeryan. Ostap_Shaptala // Tretya revolyutsia: Opovidannya, povisti, roman. [Ostap_Shaptala // The third Revolution: Stories, tales, novel]. Kyiv, Ukr. pys'mennyyk Publ. 2012. 619p.
  19. Seton-Tompson, E. Two Little Savages. Translated by E. Zbars'ka. Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy Publ., 1929. 120p.
  20. Seton-Tompson, E. Two Little Savages. Kyiv, Osma Publ. 2015. 352p.
  21. Seton-Tompson, E. Two Little Savages. Translated by Leonid Solon'ko, Mariya Holovko. Kyiv, Znannya Publ. 2017. – 367p.

“Научно-технический прогресс” в украинских художественных переводах периода 1920-30-х годов (на материале сокращённых переводов-пересказов Э. Збарской)

Н. В. Васильева

Аннотация: Рассматривается влияние на сокращённые переводы-пересказы Э.Збарской научно-технического прогресса. А именно, влияния популярности науки химии и электрификации. То, что влияние научно-технического прогресса встречается в разных переводах одной и той же переводчицы может быть следствием особенностей её идиостиля. Тот факт, что отображение популярности науки химии встречается также и в национальной украинской литературе периода 1920-30-х годов подтверждает одно из положений теории литературной полисистемы про наличие взаимосвязи между литературой переводной и национальной.

Ключевые слова: Э.Збарская, перевод-пересказ, теория литературной полисистемы, национальная литература, переводная литература, период 1920-30-х годов.

“Scientific and technological progress” in the 1920-30's Ukrainian literary translations (based on the abridged and free translations by E. Zbars'ka)

N. V. Vasylieva

Abstract: The article investigates the reflection of the scientific and technological progress in the free and abridged translations by E. Zbars'ka. The reflection of the scientific and technological progress in different translations by one and the same translator may be caused by some peculiarities of her individual style. The reflection of the popularity of the science of chemistry can also be seen in some works of the then Ukrainian literature. That may confirm one of the ideas of the literary polisystem theory by Itamar Even-Zohar about some connections between the original and translated literatures.

Keywords: E. Zbars'ka, free and abridged translation, literary polisystem theory, national literature, translated literature, the 1920-30's.

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu